

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Nathalie Martins

Kandidatnr: 4

Kvinner som politiske aktører i det Julio-claudiske dynastiet

Innleveringsfrist: 15.05.2019

Totalt antall sider: 83

Innhold

1.0 Innledning.....	4
1.1 Problemstilling	4
1.1.1 Definisjoner.....	4
1.2 Litteratur og kilder	5
1.2.1 Litteratur om kvinner i tidlig keisertid	5
1.2.2 Litteratur om politisk historie i tidlig keisertid	8
1.2.3 Kilder.....	9
1.3 Metode.....	11
1.3.1 Fremgangsmåte	11
1.3.2 Avgrensninger	13
1.3.3 Problemer ved bruk av tidslinjer	14
2.0 Den Julio-claudiske familien.....	15
3.0 Politiske hendelser knyttet til militæret.....	24
3.1 Styrkene.....	24
3.2 Oktavian blir Augustus.....	25
3.3 Pax Romana og Pax Augusta	26
3.4 Slaget i Teutoburger-skogen	26
3.5 Caligula	28
3.6 Erobringen av Britannia	30
3.7 Corbulo og Neros siste periode	32
3.9 Oppsummering	32
4.0 Forholdet mellom keiserhuset og senatet.....	34

4.1 Reduksjon av senatet	34
4.2 Nye rettigheter gitt til senatet	36
4.3 Sejanus	37
4.4 Caligula	39
4.5 Flere konspirasjonsforsøk	40
4.6 Seneca.....	41
4.7 Neros siste tid – flere konspirasjonsforsøk	42
4.8 Oppsummering	43
5.0 Forholdet mellom keiserhuset og befolkningen	45
5.1 Innføringen av en ny orden	46
5.2 Agrippas bidrag	47
5.3 Tiberius’ upopulære tiltak	47
5.4 Caligulas popularitet	49
5.5 Claudius.....	50
5.6 Nero.....	52
5.7 Oppsummering	54
6.0 Kvinner i det Julio-claudiske dynastiet	56
6.1 Oktavia	57
6.2 Livia Drusilla.....	58
6.3 Antonia	62
6.4 Drusilla	63
6.4 Julia Major og Julia Minor	65
6.5 Agrippina Major.....	65
6.6 Messallina.....	67
6.7 Agrippina Minor.....	68

6.8 Etter Agrippina.....	70
7.0 Refleksjon.....	71
8.0 Konklusjon	76
9.0 LITTERATURLISTE	78
9.1 Kilder.....	81

1.0 Innledning

1.1 Problemstilling

«Do you think a wrong is done you, if you are not empress?»¹

Slik lyder det kjente sitatet hvor Tiberius konfronterer sin svigerdatter Agrippina Major. Det er liten tvil om at kvinner har hatt en betydelig rolle i tidlig keisertid. Dette bekreftes gjennom kilder som Tacitus og Suetonius, og av flere bidrag i kjønns- og kvinnehistorien blant dagens historikere. Likevel er det vanskelig å vite nøyaktig hvor stor innflytelse kvinnene har hatt. Deres bidrag har vært reelle nok til å provosere datidens misogyner. Hvor stor makt hadde de egentlig? Er det mulig å se virkninger av kvinners innflytelse i de konkrete politiske hendelsene? Vil man kunne snakke om Livias periode – eller Julias periode? Problemstillingen i denne masteroppgaven lyder som følger:

Gir det mening å periodisere tidlig keisertid utfra fremtredende kvinner i den Julio-claudiske familien?

1.1.1 Definisjoner

I problemstillingen finnes noen bakenforliggende definisjoner. Begrepet makt vil i denne oppgaven være definert som en evne til å nå sine mål; om så på bekostning av andres vilje eller interesser. Med ordet politikk mener oppgaven virksomheten og administrasjonen som har som mål å organisere et samfunn; seg være territorielt med de militære styrkene, administrativt gjennom senatet eller ved ivaretagelse av befolkningen. Når oppgaven skriver om en politisk innflytelse mener oppgaven da et enkeltindivids bidrag til denne organiseringen.

I begrepet fremtredende kvinner, fokuserer oppgaven på de kvinnene i den Julio-claudiske familien som har hatt politisk innflytelse eller ønske om en politisk innflytelse. Oppgaven har også inkludert eksempler på det motsatte med kvinner som tilsynelatende ikke ønsket å ta del i det politiske spillet.

Ordet familie kan være tvetydig. Suzanne Dixon skriver at ordet *familiae* i Roma på denne tiden var et videre begrep enn hvordan vi bruker det i dag.² *Familiae* inkluderte hele

¹ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, LIII

² Dixon, 1988, s. 13

husholdningen, og dermed også slaver og frigitte slaver. I en familie i eliten kan dette være en relativt stor forskjell, da tjenestestaben kunne være stor. I denne oppgaven er ordet familie brukt i den moderne konnotasjonen.

På samme måte er også ordet *keiser* i utgangspunktet upresist. Gjennom hele det Julio-claudiske dynastiet var det ingen som kalte seg *keiser*. Det skandinaviske ordet kommer fra familienavnet Caesar og har blitt brukt som en embetstittel i senere sammenhenger. Et mer korrekt uttrykk vil være *princeps*. Dette ordet ble først brukt i militæret om den fremste soldaten, men fikk etter hvert en videre definisjon som den fremste av alle menn. Augustus kalte seg selv for *princeps*. Likevel er ordene keiser, keiserfamilie og keisertid så innarbeidet begreper at det har blitt brukt i denne oppgaven for å unngå at språket blir for unaturlig.

Tidlig keisertid regnes i denne oppgaven som perioden mellom da Oktavian fikk navnet Augustus i 27 f.v.t. og frem til Neros selvmord i 68 e.v.t. Det er likevel nærmest umulig å diskutere denne perioden uten å nevne Augustus' vei til makten som startet før 27 f.v.t. Oppgaven skriver dermed noe om triumviratet og borgerkrigene før perioden, men jeg har forsøkt å avgrense fokuset til hva som betegnes som tidlig keisertid.

Et viktig prinsipp i et hvilket som helst dynasti, er å understreke hvilken familie en kom i fra, hvis man skulle ha rett til å være keiser. Dette kan man også se i denne perioden, blant annet med navnene til de ulike keiserne. Nero het for eksempel egentlig *Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus* som indikerte at han var adoptivsonnen til Claudius, en Caesar, en Augustus, og barnebarnet til Germanicus. Alle keiserne i denne perioden hadde 3-4 navn som indikerte til hvilken familie en kom i fra. Siden alle kom fra stort sett samme familie, kan dette føre til forvirringer. Oppgaven har dermed avgrenset navnene til de fem keiserne som Augustus (etter 27 f.v.t.), Tiberius, Caligula (kallenavnet), Claudius og Nero.

1.2 Litteratur og kilder

1.2.1 Litteratur om kvinner i tidlig keisertid

Ifølge Melve *Historieskrivning, frå antikken til i dag*, ble kjønns historien først kjent på 1980-tallet, men tanken bak dette er mye eldre.³ Den startet allerede på 1800-tallet i form av biografier av kjente kvinner. Skrivestilen bar preg av å gi kvinnene en slags «helterolle» hvor de kjempet en kamp om kvinners identitet og rolle i samfunnet.⁴ Dette kom som et resultat av

³ Melve, 2010 s. 89

⁴ Melve, 2010, s. 109

arbeiderklassebevegelsene, hvor også kvinner fikk et økt fokus. Denne 'kampen' dreide seg ofte om undertrykkelse av få, ressurssterke menn på toppen.

På 1960- og 70-tallet råder fremdelere en del av dette fokuset i kvinnehistorien. Da prøver man å endre fokuset fra konger, keisere og andre statsledere som normalt sett har hatt 'hovedrollen' i fortellingene, og heller sette kvinnene i fokus.⁵ Ottar Dahl er en av kritikerne til denne bevegelsen, og sier at dette kan fort bare bli en samling «løst og fast om kvinner i historien». I Norge hadde vi Ida Blom som pioner innenfor kvinnehistorien. Kvinnehistorien var, ifølge Blom, «et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden». Denne måten å tenke på la an føringer til å legitimere kvinnehistorie som alternativ til tradisjonell, politisk historie.

På 1980-tallet bevegde man seg bort fra denne tanken og introduserte begrepet *kjønns historie*. Det var ikke lengre om å synliggjøre kvinner i historien, men heller se på hvordan den sosiale konstruksjonen har vært med på å forme begge kjønn som en sosial kategori.⁶ Denne måten å tenke på, skulle analysere de forventninger, muligheter og begrensninger begge kjønn møtte i det lokalsamfunnet en levde i.

Denne tanken ga en radikal utvikling av kvinnehistorien. Likevel har den ikke fått en absolutt oppslutning, og mange historikere kritiserer dens fokus. Kvinnehistorikeren Louise Tilly mener at denne måten å tenke på gir lite rom for kvinnes overlevelsesstrategier i det patriarkalske samfunnet. Kvinner blir da i stor grad degradert. Denne diskusjonen er fremdeles pågående, og det er nå få som er enige i den mest radikale versjonen av *kjønns historie*.⁷

Suzanne Dixon publiserte boken *Roman Mother* i 1988. Her understreker Dixon at mødre i den romerske eliten ikke hadde samme 'moderlige' forhold til sine barn som emosjonelt nære med sympatiske bånd, som det vi har i dag.⁸ Dette skriver Dixon var oftere en relasjon barna hadde til sine ammer i tidlig barndom. Mødrene hadde et moraliserende ansvar for barna, og så til at de fikk den oppdragelsen i form av både etikk og utdanning som skulle til. De hadde også omsorg for barna, men var bare én av flere omsorgspersoner. Det at Dixon har et behov for å understreke at forholdet mellom mor og barn ikke hadde den samme relasjonen som i dagens vestlige samfunn, kan sees som et forsøk på å skape en nyansering hos leseren. Dette

⁵ Melve, 2010, ss. 221-239

⁶ Melve, 2010, s. 235

⁷ Melve, 2010, s. 235

⁸ Dixon, 1988, s. 233

kan også komme som en reaksjon til kjønns litteraturens fokus på en kvinnes begrensinger i et patriarkalsk samfunn.

Tacitus' fremstilling av kvinnene i det Julio-claudiske dynastiet støtter i stor grad det Dixon har kommet frem til. Han beskriver ofte kvinnene som *superbae* (arrogant), ambisiøs og maktsøkende. Flere av de mest fremtredende kvinnene i tidlig keisertid får dermed krass kritikk av Tacitus for å involvere seg for mye i administreringen av politikk og keiserfamiliens fremtid, og de fleste ser ut til å bruke barna sine i det politiske spillet.

I 1996 publiserte Anthony A. Barrett en biografi om Agrippina Minor. I denne boken får man et mye mer nyansert bilde av Agrippina, som tidligere har blitt betegnet som en utspekulert, seksuelt manipulerende kvinne. Han argumenterer imponerende godt for og imot datidens kilder og deres fremstilling av Agrippina Minor. Etter å ha lest boken, er det nesten umulig å ikke bli overbevist om at kvinner på denne tiden har fått et noe urettferdig ettermæle.

Agrippina var ikke bare en manipulator, men også en dyktig politiker med store oppnåelser. I 2002 publiserte Barrett biografien *Livia, First Lady of Imperial Rome* som på samme måte nyanserte fremstillingen av Augustus kone. Andre historikere innenfor samme fagfelt har rost Barrett for hans bidrag i feltet. Da Susan Treggiari redigerte kapitelet «Women in the Time of Augustus» i *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, understreker hun at kapitelet er skrevet før Barretts publiseringer og kunne dermed ikke dra fordel av hans bidrag.

For øvrig finnes det mye litteratur om kvinner i denne perioden og deres posisjon i samfunnet. Kristina Milnor publiserte *Gender, Domesticity and the Age of Augustus* i 2005 som beskriver kvinnens plass i husholdningen i tidlig keisertid. I Susan Treggiaris kapitel «Women in the Time of Augustus» gir oss et innblikk i hva som var de offentlige forventningene av kvinnene var i senrepublikken, og hvilke endringer som kom fra Augustus' tid.

Gunhild Vidén er professor i latin ved Gøteborgs universitet, og publiserte i 1993 boken *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*. Hun skriver selv at målet med boken er å belyse holdningene til kildene ovenfor kvinner. Boken gir oss en kvantitativ tilnærming til fremstillingen av kvinner, hvor hun lister opp adjektivene og hvor ofte hver kilde bruker disse adjektivene om de ulike kvinnene. Avslutningsvis foreslår hun hvorfor de ulike skribentene hadde disse holdningene til kvinnene i det Julio-claudiske dynastiet. Interessant nok belyser hun hvordan kildene har hatt ganske ulike holdninger til kvinnene, noe som kan illustrere at disse holdningene var individuelle og ikke i like stor grad

kulturelle. Boken har vært en fantastisk ressurs i å tolke samtidskidene og deres holdninger til aktørene.

1.2.2 Litteratur om politisk historie i tidlig keisertid

Med mål om å belyse flere forhold, har det vært nødvendig å søke informasjon om det Julio-claudiske dynastiet uavhengig av kvinnene først. Innhenting av informasjon startet med Martin Goodmans *The Roman World 44 BC – AD 180* som ble først publisert i 1997. Her gir Goodman en gjennomgang av det politiske språket i denne perioden, før han går over til å skrive om tidlig keisertid gjennom å periodisere etter keiserne. Han gir en narrativ gjennomgang av hva som skjer i denne perioden. I siste del av boken går han gjennom mer tematisk ulike elementer i den romerske staten, slik som militærmakt, samfunnet og religion. Dette har gitt god oversikt over de viktigste hendelsene i denne perioden.

Colin Wells' *The Roman Empire* ble lest med samme hensikt. Wells gir også en narrativ gjennomgang av hva som foregikk i sentraladministrasjonen i Roma i denne perioden, før han videre diskuterer provinsene og hvordan livet var i kampleirene ute ved fronten. Det som var slående i Goodmans gjennomgang til sammenligning med Wells' var at Goodman skriver svært lite om kvinnene i det Julio-claudiske dynastiet. I utgangspunktet er det ikke hans fokus, men som reelle aktører kan det forventes at de hadde vært nevnt oftere. Kanskje er Goodman forsiktig med å gå i debatten om hvorvidt kvinnene hadde noe med det politiske spillet å gjøre. Her er ikke Wells like 'forsiktig' med å inkludere dem i den narrative gjennomgangen. Et raskt søk i indeks forteller at de mest fremtredende kvinnene blir nevnt cirka 4 ganger oftere i *The Roman Empire* enn det de gjør i *The Roman World*; dette til tross for at Wells' hovedfokus er provinsene og militærlirene, mens Goodmans fokus er både militærmakt, samfunnet og religionen. At Goodman ekskluderer kvinnene i så stor grad, har blitt forsøkt brukt til fordel i oversiktskapitlene som skulle skrives uavhengig av kvinnenes fremtreden.

En historiker som har vært til stor hjelp er Thomas E. J. Wiedemanns bidrag til *Cambridge Ancient History*. I hans kapitel «Tiberius to Nero» periodiserer han Augustus' etterfølgere og gir en grundig gjennomgang av det politiske spillet i tidlig keisertid. Her diskuterer Wiedemann godt rundt hva man skal tro utav det som ble skrevet av kildene. I tillegg påstår han i sin innledning at i et eneveldig styre slik som et keiserdømme, vil den politiske historien kun være et studie av keiserfamilien og dens forhold til andre individer og grupper som spilte

en offentlig rolle.⁹ Hans bidrag har vært en stor ressurs for refleksjonene i det politiske forholdet mellom keiserhuset de ulike instansene.

Werner Eck publiserte *The Age of Augustus* (andre utgave) i 2007. Denne boken gir en god gjennomgang av Augustus' vei til makten som *princeps*. Dermed har boken vært en ressurs for å bli mer bevisst på stegene fra å være en republikk, til hvordan Augustus greier å endre styreformen til et monarki. Eck skriver om Augustus' dynastiske tankegang; og hvordan han greier å få et i utgangspunktet offentlig embete, til å bli en eneveldig posisjon som kunne videreføres til innad hans familie.

Andre historikere har også bidratt til å gi en oversikt over den politiske historien i denne perioden. David Potters *Rome in the Ancient World* har bidratt til refleksjonene rundt Sejanus' intensjoner og dramaet i 31 e.v.t. Brian Ropers kapittel «Democracy Surpressed: the Roman Republic and Empire» i *History of Democracy: A Marxist Interpretation*, har bidratt til refleksjonene rundt styreformen som monarki, oligarki eller demokrati. Richard J. A. Talberts kapittel «The Senate and senatorial and equestrian posts» har gitt et godt innblikk i senatet og politikken sett fra deres side.

Til tross for at historikerne har hatt ulike utgangspunkt i sine fremstillinger, har flere til felles at de periodiserer denne epoken etter keiserne. De har også skrevet om både endringer i militæret, i forholdet til senatet og i forholdet til befolkningen i en samlet, narrativ gjennomgang. Dette er en naturlig måte å gi en gjennomgang, da de ulike aspektene ofte påvirker hverandre. Jeg ønsker likevel med denne oppgaven å analysere politikken på en annen måte, hvor jeg ser på de ulike aspektene i separate kapitler. Deretter vil jeg se om en tidslinje kan vise en korrelasjon mellom de viktigste, politiske hendelsene og fremtredende kvinner.

1.2.3 Kilder

Tacitus skal ha æren for at vi vet såpass mye om kvinnene i denne perioden. Han er den kilden denne oppgaven har fordypet seg i, som utvilsomt skriver mest om kvinnene. Han skal derimot også ha æren for at flere av disse kvinnene har blitt husket som maktsyke og kontrollerende. Tacitus i hans annaler gir en nøye gjennomgang av hva han fremstiller som historien i tidlig keisertid. Han går langt i å forklare både hendelsene, og aktørenes intensjoner bak hendelsene. Historikere problematiserer Tacitus som kilde, men anerkjenner at hans

⁹ Wiedemann, 1996, s. 198

annaler er den viktigste kilden vi har til denne perioden.¹⁰ Utfordringen til Tacitus som kilde er at han ilegger aktørene intensjoner som han umulig kan vite. Han går fra å beskrive hendelser svært detaljert, til å ofte kunne lese tankene til aktørene. Dette til tross for at Tacitus skriver tekstene på slutten av nittitallet, altså opp imot hundre år senere. Vidén skriver i sin konklusjon om Tacitus at han i utgangspunktet var imot et keiserdømme som styreform, men så på det som en nødvendighet. Dermed blir også fremstillingen av keiserne sådan.¹¹ Både Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius og Nero blir på ulike måter fremstilt som om de ikke er skikket til å være en statsleder. I en forlengelse av budskapet mot et keiserlig styre, blir også kvinnene portrettert som manipulerende, ambisiøse og utspekulerte. Dette gjør at Tacitus på mange områder blir en utfordrende kilde å ta utgangspunkt i, da annalene bærer stort preg av hans personlige agenda med tekstene.

Suetonius skrev to tiår senere hans *The Lives of the Caesars*. Han hadde hatt tilgang til keiserhusets arkiver, og beskriver utfra disse en gjennomgang av det Julio-claudiske dynastiet. Suetonius har likevel blitt problematisert av dagens historikere for sin manglende seriøsitet og hans svakhet for vulgære anekdoter.¹² I tillegg er hans bøker biografier av keiserne, og skriver dermed betraktelig mindre om kvinnene i keiserfamilien. Kvinnene blir bare nevnt om hendelsene er til fordel for å beskrive den aktuelle keiseren. Det betyr ikke at han er nødvendigvis negative mot kvinnene. Snarere tvert imot, portretterer Suetonius kvinnene langt mer nyansert enn hva Tacitus gjør. Vidén understreker at Suetonius ikke bekrefter Tacitus' fremstilling av blant annet Livia.¹³ Selv om at historikere har vært skeptiske til Suetonius overdrivelser og digresjoner, er hans mer nyanserte forhold til både keiserne og kvinnene til fordel for denne oppgaven. Det at han skriver relativt lite om kvinnene, og kun når det er nødvendig for å understreke en pågående situasjon i keiserhuset, vil gjøre at de aktuelle hendelsene blir ekstra interessante å se på. I tillegg er Suetonius mer forsiktig med å ilegge aktørene tanker og intensjoner, sammenlignet med Tacitus; men bare gjenforteller hva ryktene sier. Dermed kan mye av hva som står i *The Lives of the Caesars* kunne brukes i denne oppgaven.

¹⁰ Barrett, 1996, ss. 196-205, Barrett, 2002, ss. 239-246, Goodman, 2002, s. 4, Vidén, 1993, ss. 60-65, Wells, 2004, s. 31, Wiedemann, 1996, s. 199; med flere.

¹¹ Vidén, 1993, s. 60

¹² Barrett, 2002, s. 236

¹³ Vidén, 1993, s. 89

Både Tacitus' og Suetonius' bøker er skrevet en stund etter at det Julio-claudiske dynastiet hadde gått under. Mye av litteraturen fra selve perioden er nå gått tapt. Om vi skal tro Tacitus, er ikke dette et stort tap.¹⁴ Han mente at introduksjonen av principatet og interessen for å ivareta fred, gjorde at all litteratur fra denne perioden var nærmest propaganda å regne. Det ga lite rom til å gi et nyansert bilde av perioden, og kan dermed forkastes som enhver form for historisk verdi. Dette kan være ironisk sagt av en som har egne, klare agendaer bak sine tekster. Likevel mener blant annet Barrett at de viktigste kildene vi har var de som ble skrevet i tiden etterpå.¹⁵

Det finnes andre kilder som er skrevet i ettertid. Dio Cassius skrev cirka hundre år etter Tacitus og Suetonius, og gir oss en gjennomgang fra det tidlige monarkiet på 500-tallet f.v.t. og frem til Severus Aleksanders regjeringstid (222-35 e.v.t.) På grunn av det lange tidsrommet, gir han ikke tidlig keisertid det samme inngående fokuset og refleksjoner som det Tacitus og Suetonius tilbyr. Likevel er dette også en anerkjent kilde, og blir brukt tidvis i denne oppgaven. Andre kilder er blant annet Seneca (Neros lærer), og Flavius Josephus' *Antiquities of the Jews*. Utdrag fra disse er tatt med, men det er i utgangspunktet Suetonius og Tacitus som har fått mest oppmerksomhet i denne oppgaven.

1.3 Metode

Mitt bidrag med denne oppgaven vil være å se på hvordan kvinnene i det Julio-claudiske dynastiet korresponderer med de politiske endringene. Oppgaven skal ikke studere kvinnene isolert og fokusere på deres plass i et patriarkalsk samfunn, være seg den romerske administrasjonen i sin helhet eller innad i familien. Oppgaven vil være et forsøk på å sette fremtredende kvinner opp mot reelle hendelser i politikken. Oppgaven vil om mulig belyse sammenhengen mellom utskiftning av fremtredende kvinner og kontinuitet/brudd i kontinuitet i politikken.

1.3.1 Fremgangsmåte

Svakheten med den tradisjonelle kvinnelitteraturen om romerske kvinner er at de fokuserer isolert på kvinnene i for stor grad. Enten gjennom å se på livet til enkeltkvinner, eller å se på kvinnene som en egen sosial klasse. Heretter argumenterer historikerne for hva slags makt en kan tenke seg at kvinnene har hatt. Med denne måten blir historikernes perspektiv begrenset av hva de tror om kvinnes mulige maktmidler. Hvis de har hatt andre måter å utøve makt

¹⁴ Barrett, 1996, ss. 196-197

¹⁵ Barrett, 2002, s. 235

på, så vil slike metoder ikke kunne vise det. Dermed blir vår vurdering av kvinnenens politiske innflytelse begrenset til våre forestillinger om kvinnelige maktmidler – men hva om de romerske kvinnene har hatt muligheter til å utøve makt som vi ikke kjenner til, eller er i stand til å se for oss? For å unngå dette har jeg gått en annen vei. Jeg starter med å se på hva som har skjedd i de ulike aspektene ved politikken, og så har jeg sett på om det er et mønster mellom disse hendelsene og aktuelle kvinneskikkelser. På denne måten kan vi få et inntrykk av kvinnenens muligheter til å utøve makt uavhengig av hva vi mener var deres maktmidler.

Framgangsmåten i denne oppgaven er som følger;

- Gjøre seg kjent med oversiktslitteratur som gir meg en oversikt over perioden regnet som tidlig keisertid
- Gjøre rede for hva oppgaven definerer som politiske hendelser i perioden
- Visualisere en tidslinje som illustrerer disse politiske hendelsene
- Studere oversiktslitteraturen på nytt, og lese om litteratur om kvinnene
- Se etter hva jeg definerer som fremtredende kvinner i perioden
- Visualisere en tidslinje som illustrerer de ulike kvinners innflytelse i keiserhuset
- Komparasjon av tidslinjene. Finnes det en korrelasjon mellom fremtredende kvinner og politiske hendelser?
- Konklusjon ; vil det, eller vil det ikke gi mening å periodisere tidlig keisertid ut fra 'sterke kvinneskikkelser' i keiserfamilien?

Wiedemann skriver at siden Romerriket i denne perioden går fra å være et triumvirat til principat, et keiserdømme, vil keiseren alene etter hvert stå med eneveldig makt.¹⁶ Den politiske historien i tidlig keisertid kan dermed sees gjennom keiserfamiliens forhold til de andre aktørene. Både deres forhold til militæret; være seg principatet eller legionene, deres forhold til senatet og eliten, eller til sist deres forhold til befolkningen. Ved å studere de andre aktørene, vil oppgaven få en oversikt over de viktigste politiske hendelsene i denne perioden. Det vil kunne fungere som en oversikt god nok til å illustrere de viktigste hendelsene på en tidslinje. Etter dette var gjort, var tanken å på nytt studere oversiktslitteraturen og se etter kvinnenens bidrag i politikken. Dette ble gjort med hjelp fra ulike bidrag til kjønns historien; kanskje spesielt gjennom Barrett og Vidén.

¹⁶ Wiedemann, 1996, s .198

Siden såpass mange historikere har periodisert etter keiserne, er det nesten umulig å ikke gjøre det samme selv. I gjennomgang av politikken kan det noen ganger være preget av en slik periodisering, men det har vært en bevissthet i at enkelthendelser på tidslinjen ikke skal isoleres opp mot hvem som er den aktuelle keiseren. Det å skulle lese seg opp på den politiske historien før en fokuserte på kvinnene, var et viktig element for at mitt utgangspunkt ikke skulle få påvirke hva man fant.

1.3.2 Avgrensninger

I en slik oppgave blir det også nødvendig å gjøre en del avgrensninger. Blant annet har ikke oppgaven hatt et økt fokus på religion som en offentlig instans i tidlig keisertid. John Scheid skriver et kapittel ved navn «Augustus and Roman Religion» i *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* hvor han legger frem Augustus' bidrag i religionsutøvelse som en offentlig instans. Augustus 'restaurerer' religionsdyrkningen med å stramme opp utøvelsen som hadde blitt noe adynamisk den siste tiden.¹⁷ Deriblant bygget han opptil flere templer. I tillegg var det eneste offentlige embete en kvinne kunne ha, knyttet til religionen.

Vestalinnene hadde som oppgave å dyrke gudinnen Vesta på vegne av folket. Spesielt gjennom denne stillingen er det ingen tvil om at kvinnene har hatt muligheten til å påvirke offentligheten. Likevel velger denne oppgaven å fokusere på den mer praktiske organiseringen av Romerriket som stat, og aspektet ved religion har dermed blitt til en viss grad ekskludert.

En annen avgrensning er ved å bruke den moderne konnotasjonen av ordet familie. Om en hadde tatt utgangspunkt i ordet *familiae*'s bredere definisjon som inkluderer slaver og frigitte slaver, ville flere kvinner ha kommet under søkelyset. Det mest konkrete eksempelet på dette, er Suetonius' beskrivelse av en gammel amme som trøster Nero på slutten av hans regjeringstid:

«When he came to himself, he rent his robe and beat his brow, declaring that it was all over with him; and when his old nurse tried to comfort him by reminding him that similar evils had befallen other princes before him, he declared that unlike all others he was suffering the unheard of and unparalleled fate of losing the supreme power while he lived.»¹⁸

¹⁷ Scheid, 2005, ss. 176-177

¹⁸ Overs. 1913, Suetonius, Nero, XLII

Likevel er dette det fremste eksempel jeg har kommet over. Dette må sees i lys av at Nero på denne tiden hadde henrettet stort sett alle som var igjen i den Julio-claudiske familien. Han hadde til og med henrettet sin egen mor 9 år tidligere. Suetonius gjør et poeng av at Nero kan til tider ha sett ut til å angre på at han drepte sin mor, og denne anekdoten kan tolkes som kun en bekreftelse på dette; hvor Nero søker trøst fra sin amme i stedet.

Den kanskje mest utfordrende avgrensningen, er å forholde seg til tidsrommet mellom 27 f.v.t. til 68 e.v.t. Spesielt med tanke på å kunne sette seg inn i politikken natur i denne perioden, kunne en ha skrevet mye mer om triumviratet, borgerkrigene og Augustus' vei til makten. Det er derav noen poeng som blir gjort i begynnelsen av oversiktskapitlet, slik at leseren kan bære med seg Augustus' dynastiske tankegang. Likevel har oppgaven hatt først og fremst fokus på å kartlegge forholdene mellom 27 f.v.t. til 68 e.v.t.

1.3.3 Problemer ved bruk av tidslinjer

Det å lage tidslinjer som skal kunne illustrere de politiske endringene byr på noen utfordringer. En av utfordringene med å tolke tidslinjer er faren for å treffe en spuriøs korrelasjon. Man kan oppdage elementer som ser ut til å ha en sammenheng, men som egentlig er en tilfeldighet. Utskiftningen av fremtredende kvinner kan komme på samme tid som ulike politiske hendelser, men likevel ikke være den avgjørende faktoren for hendelsene. Det kan enten komme av en tilfeldighet, eller at utskiftningen av fremtredende kvinner kommer som en konsekvens av de politiske hendelsene – og ikke motsatt.

I oppgavens avgrensninger, har en bestemt å ekskludere faktorer som potensielt har hatt en innvirkning i politikken. Oppgaven har for eksempel ikke sett på forholdet mellom keiserhuset og den offentlige religionsutøvelsen, og avgrenset definisjonen på ordet familie. Det kan være at disse elementene står for en påvirkning i politikken, og står som den egentlige kausaliteten i politiske endringer.

En annen utfordring vil være det subjektive valget av hva oppgaven mener er en viktig politisk hendelse eller ikke. For å finne disse hendelsene har en vært nødt til å lese oversiktslitteratur som er filtrert av andre historikers meninger om hva som skjedde i denne perioden. For å unngå at utvalget skal være for subjektivt, har det vært et poeng å lese opptil flere forskjellige forfatters narrative gjennomgang av perioden. Det har også vært et poeng å dele opp politikken i tre forskjellige aspekter, slik at man har en bredere forståelse av organiseringen av staten. Det vil kunne bidra til å belyse *hvilket* aspekt i politikken en kvinnene hadde eventuelt innflytelse over.

Hva denne oppgaven har kommet frem til som en reell politisk hendelse, blir markert på tidslinjen med et vertikalt «hakk», med en tilhørende forklaring. Om det skjer en rekke hendelser av samme art i en pågående periode, vil en horisontal strek på tvers over hakkene signalisere en kontinuitet. For eksempel oppbyggingen av staten under begynnelsen av perioden. Et annet eksempel er urolighetene i senatet i begynnelsen av 30-tallet og frem til slutten av 40-tallet. Noen ganger finnes det hakk uten kontinuitet; som regnes som viktige politiske hendelser, men som likevel kom uforventet eller i en sporadisk sammenheng.

2.0 Den Julio-claudiske familien

Før en går gjennom de tre ulike aspektene i Romerrikets organisering, lønner det seg med et kapittel som gir en oversikt over hendelsene i denne perioden. Werner Eck skriver i sin bok *The Age of Augustus* et kapittel som heter «The Quest of Political Continuity: The Succession». Her tar han opp en pågående debatt om når egentlig keisertiden startet. Eck påstår at Augustus var aldri keiser.¹⁹ Dette er noe han har blitt beskrevet som av senere historikere, som kunne se tilbake med en overordnet kontroll over overgangen fra republikk til keiserdømme. Dette mener Eck er grunnleggende feil, og at vi må huske på at han aldri mottok slik tittel. Hans politiske posisjon kom først og fremst av ekstraordinære omstendigheter under borgerkrigene, og hvor deler av hans posisjon ble videreført etter dette. Han var nøye på at det alltid så ut til at dette var noen han gjorde fordi senatet og befolkningen ettertrykkelig ønsket at han skulle gjøre det.²⁰ Og hverken senatet eller befolkningen var spesielt vanskelig å overbevise. Augustus foretrakk å kalle seg *princeps*. Begrepet *princeps* ble brukt allerede i republikken.²¹ Da ble det brukt om soldaten som kjempet på første linje og ledet et hærtog. Senere ble begrepet brukt som den fremste av alle menn. Likevel var det i utgangspunktet ikke i hans makt å videreføre denne posisjonen til arvinger innad i familien.

Eck skriver at i den romerske eliten var det vanlig med en *dynastisk* ideologi som handlet om ens ønske om å kunne videreføre sine formuer og oppnåelser innad i familien. Denne dynastiske tankegangen kan sees som et element i romersk kultur på generell basis. *Pater familias*, den eldste faren i en familie, var også den juridiske overordnede.²² I teorien hadde

¹⁹ Eck, 2007, s. 150

²⁰ Eck, 2007, s. 150

²¹ Le Bohec, et.al., 2015, vol. III s. 780

²² Meyer, Nielsen, Mæhle, 2010, ss. 224-226

pater familias fullstendig juridisk makt og ansvar over familien. Et eksempel på den dynastiske ideologien ser vi i Augustus' adoptivfar Julius Cæsar.²³ Da Julius Cæsar i 44 f.v.t. ikke hadde noen egen sønn født i ekteskap, var det likevel naturlig at han ønsket at hans formue og makt skulle føres videre i hans familie.²⁴ Hans nærmeste mannlige slektning var Oktavian. Eck diskuterer hvorvidt Cæsar hadde en klar plan over hvordan Oktavian skulle overta makten etter ham.²⁵ Hverken Cæsar eller Oktavian kunne forutse hvor tidlig dette kom til å skje. Da Cæsar ble drept i et attentat i 44 f.v.t., står det likevel i testamentet at Oktavian skulle få største del av formuen. Soldatene som hadde fulgt Julius Cæsar, valgte å følge den personen de mente kunne betale dem. Både ved å arve den største delen av formuen og gjelden ovenfor soldatene; fikk dermed Oktavian også automatisk relativt stor militærmakt. Det tar likevel nesten 20 år før Oktavian satt med makten alene. Borgerkrigene var langt fra ferdige, og Oktavian selv var i store konfrontasjoner. Kort fortalt ble Markus Antonius' nederlag i 30 f.v.t. regnet som det siste slaget og ble senere hyllet som starten på en lengre fredsperiode.²⁶

Dio Cassius som skriver på 300-tallet, forteller om en dialog mellom to av Augustus støttespillere i 29 f.v.t.²⁷ Agrippa og Maecenas diskuterer hvordan Augustus skal kunne beholde makten sin på lovlig vis når borgerkrigene var over. Agrippa mente at de burde gjeninnføre republikken slik den hadde vært før borgerkrigene. Maecenas mente at man skulle innføre en ny type monarki, og hadde svært detaljerte planer om hvordan dette monarkiet skulle se ut. Eck understreker Dios motivasjon som den senatoren han var på 300-tallet, og hans da gode oversikt over hvordan monarkiet etter hvert skulle utvikle seg. Likevel illustrerer Dios fortelling et aspekt som Eck mener er utelukkende tilfelle; i året etter Actiumslaget måtte Augustus ha diskutert mye med sine støttespillere om hvordan han nå skulle beholde makten på lovlig vis. Hvis han gjeninnførte republikken, måtte han si fra seg den makten han hadde opparbeidet seg de siste årene. Men å innføre et monarki var også for radikalt.

Dermed ble resultatet *Res Publica Restituta* (lat. den gjenopprettede republikk). Republikken ble i teorien gjeninnført, men Oktavian satt fremdeles med ansvaret over de viktigste

²³ Eck, 2007, s. 7

²⁴ Eck, 2007, s. 7

²⁵ Eck, 2007, s. 7

²⁶ Eck, 2007, s. 43

²⁷ Eck, 2007, s. 46

provinsene. Litt etter litt mottok Oktavian ansvaret på en rekke områder som senatet tilbød ham. Han hadde også vunnet befolkningens favør, mye takket være å avslutte borgerkrigene.

Familienavnet til *Imperator Caesar Augustus* har senere utviklet seg til ulike titler til statsoverhoder i Europa (eng. «emperor» (fra *Imperator*), tysk. «kaiser» (fra *Caesar*) skan. «keiser/kejser» (fra *Caesar*) og slavisk «Czar» (fra *Caesar*)). Denne, igjen dynastiske tankegangen, om at makten skulle overføres innad i familien, resulterte i en gradvis overgang fra republikk til *principat*. Likevel er det mange historikere som velger å legge starten på keisertiden til 27 f.v.t., året da Oktavian fikk tildelt navnet Augustus og den kjente 'gjenopprettelsen av republikken'.²⁸

Res Publica Restituta bør sees i lys av borgerkrigene som hadde pågått i en lengre periode før 27 f.v.t.. En ekte gjenopprettelse av republikken, med et fritt senat og ledende elitefamilier som konkurrerte om folkeforsamlingens favør, var ifølge Eck ikke lengre mulig.²⁹ Det var likevel et poeng for Augustus å gi uttrykk for at den gamle republikken hadde kommet tilbake.

Augustus styrte i en lang periode som princeps. Fra han fikk navnet Augustus i 27 f.v.t., regjerte han til hans død i 14 e.v.t. Livia Drusilla var konen til Augustus gjennom hele denne perioden. Hun var også moren til Tiberius som kom til å bli den neste keiseren. Augustus hadde en datter fra tidligere ekteskap. Julia (i denne oppgaven beskrevet som Julia Major) giftet seg med Augustus' nære venn og general Agrippa. Med han fikk Julia Major fem barn. Gaius Cæsar, Lucius Cæsar, Julia (Minor), Agrippina (Major) og Agrippa Postumus.

Både Gaius og Lucius var adoptert av sin bestefar med planer om å styre etter hans død. Da de begge døde i tidlig alder, ble det til slutt Tiberius, Augustus' stesønn som ble adoptert og senere den neste keiseren. Augustus beordret Tiberius i å adoptere Germanicus, hans bror Drusus og Augustus' barnebarn Antonias sønn, som var bare noen år eldre enn hans egen sønn. Eck skriver at Augustus' iver i å holde dynastiet i sin egen familie var nærmest en besettelse.³⁰ Germanicus var også kjent for å være en god hærfører, og var populær blant soldatene. Det at det måtte en adoptering til, kan sees i lys med romernes konsept rundt *pater familias*. Om en var adoptert, var personen en naturlig arving til formuen og etter hvert makten. Germanicus døde i 19 e.v.t. og tok dermed aldri over etter Tiberius. Tacitus foreslår at det var Tiberius som forgiftet han, men konen Agrippina Major anklaget senatoren Piso for

²⁸ Eck, 2007, s. 54

²⁹ Eck, 2007, ss. 54-55

³⁰ Eck, 2007, s. 156

å ha forgiftet ham. Da Piso tar selvmord i anklagelsene, ble det sett som en bekreftelse på at det var Piso som stod bak forgiftningen. Germanicus ble senere husket som Romas svar på Aleksander den Store, som hadde dødd alt for tidlig.³¹

Da Augustus døde i 14 e.v.t., er det ifølge Martin Goodman ingen tvil om at Tiberius er den som skal regjere.³² Dette er midlertidig ikke den fremstillingen vi får av Suetonius³³ og Tacitus. Suetonius skriver at soldatene i Germania gjorde opprør da de hørte at det var Tiberius som skulle overta princeps-tittelen etter Augustus' død:

«...The army in Germany was, besides, reluctant to accept an emperor who was not its own choice, and with the greatest urgency besought Germanicus, their commander at the time, to assume the purple,³⁴ in spite of his positive refusal.»³⁵

Dette er i såfall en naturlig reaksjon. Romerne, som var svært opptatte av sin egen historie som en del av sin identitet, visste at det hadde vært et kongerike før republikken ble innført. Historiene om kongefamiliene som misbrukte sin monarkiske makt, var noe de fleste hadde hørt på denne tiden.³⁶ Om den allmenne soldat ikke hadde lest om dette i en skolegang som tilhørte overklassen, var det i tillegg muntlig gjenfortellinger om dette. Det å se Tiberius arve princeps-tittelen; ikke fordi han var mest skikket, men fordi han var Augustus juridiske sønn, skapte reaksjoner ifølge Suetonius og Tacitus. Tiberius tok disse reaksjonene på alvor;

«Fear of this possibility in particular led Tiberius to ask the senate for any part in the administration that it might please them to assign him, saying that no one man could bear the whole burden without a colleague, or even several colleagues.»³⁷

Tiberius var dermed i begynnelsen av sin regjeringstid villig til å dele makten med andre. Suetonius skriver videre at under flere anledninger viste at han nølte med å ta over Augustus' rolle som princeps. Ifølge Suetonius var han villig til å late som om han var sykere enn det han egentlig var, i håp om at Germanicus, en fremragende general som var gift med Agrippina Major, kunne ta over i hans sted. Han var heller ikke glad i smiger fra befolkningen og irettesatte dem ofte hvis de prøvde seg.

³¹ Wiedemann, 1996, s. 211

³² Goodman, 2002, s. 47

³³ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius. XXV

³⁴ Fargen båret av *princeps*

³⁵ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius. XXV

³⁶ Barrett nevner blant annet at Livia må ha lest om sin egen slekt i skolebøkene. Hennes slekt føres tilbake til like etter kongemaktens fall i 510 f.v.t. (Barrett, 2002, s. 4)

³⁷ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius. XXV

Han var gift med Julia Major etter Agrippa døde. Dermed ble han stefaren til Agrippina Major, Gaius og Julius (som døde), Julia Minor og Agrippa Postumus. Da Julia Major ble anklaget for utroskap og sendt i eksil, erklærte Augustus ekteskapet som annullert. Han giftet seg aldri igjen etter dette. I 23 e.v.t. døde sønnen hans, Drusus. Goodman beskriver at det ser ut som at Tiberius mister helt interessen for å delta i politikken etter dette.³⁸ I 26 e.v.t. trekker Tiberius seg tilbake til Capri, hvor han tilbragte tiden helt frem til hans død i 37 e.v.t.

Tiberius var i utgangspunktet ikke spesielt populær blant befolkningen. Han fikk blant annet fjernet en rettighet folkeforsamlingen hadde til å velge magistrater.³⁹ Denne rettigheten ga han til senatet. I tillegg ble han ofte frustrert over senatets manglende vilje til å ytre sine egne meninger. Han skulle ifølge Tacitus ha beskrevet senatet som «O homines ad servitutum paratos»; «O menn som er klare for å bli slaver».⁴⁰ Forholdet til befolkningen ble forverret da han trakk seg tilbake til Capri.

Da han trakk seg tilbake til Capri, var det senatoren Sejanus som styrte i hans sted.⁴¹ Senatet satt da med en sterk makt, og ifølge Tacitus nøy Sejanus makten han hadde i stedsfortredingen av Tiberius:

«Tiberius to spend his days in some pleasant retreat at a distance from Rome. The advantages, he foresaw,⁴² were numerous. Interviews would lie in his own bestowal; letters he could largely supervise, as they were transmitted by soldiers: before long, the Caesar, who was already in the decline of life and would be rendered laxer by seclusion, would be readier to transfer the functions of sovereignty»⁴³

Her anklager Tacitus ganske tydelig Sejanus for å utnytte situasjonen med at Tiberius hadde trukket seg tilbake til Capri. Wells bekrefter at senatet stod for det meste av administrasjonen i denne perioden. Likevel snudde det hele etter 29 e.v.t. Agrippina Major, konen til Germanicus, og hennes eldste sønn, ble erklært fiender av staten. Året etter ble Agrippinas nest eldste sønn også fengslet. Hennes yngste barn måtte flykte til Antonia, moren til den avdøde Drusus og Germanicus. Antonia advarte Tiberius mot Sejanus' angrep på Agrippina og hennes barn. Fra Capri sendte Tiberius et brev som skulle leses høyt til konsulene foran

³⁸ Goodman, 2002, s. 49

³⁹ Talbert, 2006, s. 333

⁴⁰ Talbert, 1996, s. 330

⁴¹ Wells, 2004, s. 106

⁴² Altså Sejanus

⁴³ Overs. 1937, Tacitus, Annals, IV, XLI

senatet. Sejanus var under forståelse om at brevet var en deklarasjon som skulle gi ham tribunal makt, men var til alle overraskelse Sejanus' dødsdom.⁴⁴ Agrippinas eldste sønn hadde allerede blitt henrettet før Sejanus død. I 33 ble også hennes nest eldste sønn, Drusus, henrettet. I årene som fulgte var det flere rettsaker og henrettelser. Suetonius skriver at Tiberius endret personlighet i slutten av sin regjeringstid;

«Presently he broke out into every form of cruelty, (...) first of his mother, then on his grandsons⁴⁵ and daughter-in-law,⁴⁶ and finally of Sejanus. After the death of Sejanus he was more cruel than ever, which showed that his favourite was not wont to egg on him, but on the contrary gave him the opportunities which himself desired.»⁴⁷

Da Tiberius ikke hadde noen egne barn etter Drusus, gikk arven til hans nevø Gaius Caligula etter Tiberius' død i 37 e.v.t.. Den var i utgangspunktet delt mellom Caligula og Tiberius Gemellus, hans andre adoptivsønn. Likevel fikk senatet endret testamentet til at tittelen alene skulle gå til Caligula, på grunnlag av at Tiberius var «sinnsforstyrret» på slutten av sin levetid. Caligula var sønnen til generalen Germanicus. Caligula var dermed i begynnelsen populær blant befolkningen.⁴⁸

Til motsetning av Tiberius, sparte ikke Caligula på underholdning til plebeierne. Han lovet befolkningen at han skulle igjen gi folket den underholdning de ikke hadde hatt under Tiberius. Dette kan sees både som en indikasjon på hvilket styre Caligula ønsket, og også som et tegn på en åpenbar misnøye blant befolkningen til hvordan Tiberius hadde styrt. Ifølge Wiedemann ga han også 75 sestertius til enhver borger i Roma samme år.⁴⁹ I løpet av et år, hadde Caligula brukt opp hele formuen på 2700 millioner sestertius som Tiberius hadde etterlatt ham.⁵⁰

Selv om han var populær i begynnelsen av sin regjeringstid, ble han mindre og mindre populær etter hvert som mer kontroversielle beslutninger ble tatt.⁵¹ Noen mente at dette var på grunn av en pest som rammet senere samme år, som påvirket personligheten hans. Likevel Wells stiller seg kritisk til dette da hans oppførsel også hadde vært gjennom barndommen hans. Han ble blant annet tatt for å ha incest med søsteren sin Drusilla. Da Drusilla døde i 38

⁴⁴ Wells, 2004, s. 107

⁴⁵ Agrippinas eldste sønner

⁴⁶ Agrippina Major

⁴⁷ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, LXI

⁴⁸ Wiedemann, 1996, s. 221

⁴⁹ Wiedemann, 1996, s. 222

⁵⁰ Wells, 2004 s. 108

⁵¹ Wells, 2004 s. 108

e.v.t., sier Wells at den ene personen som hadde noe innflytelse over Caligula var borte. Caligula viste liten interesse for å styre landet. Han var i tillegg opptatt av å bli beregnet som guddommelig, noe som provoserte blant annet jødene. Jødene nektet å anerkjenne han som en gud. Dette medførte til en anti-jødisk bevegelse gjennom Romerriket, blant annet i Alexandria. I tillegg både ydmyket og terroriserte Caligula senatet opptil flere ganger. Til slutt ble han henrettet i et planlagt bakholdsangrep i 41 e.v.t.

Claudius, sønnen til Antonia, og onkelen til Caligula, ble da satt inn som keiser. I kaoset som fulgte drapet av Caligula, hadde Claudius gjemt seg bak noen gardiner. Her ble han funnet av pretorianerne som erklærte han som den nye keiseren.⁵² Goodman sier at denne kilden (Antiques of the Jews 19.216-17) bør tas med en klype salt. Uansett hva som skjedde under kaoset, ble pretorianernes valg av Claudius anerkjent som *fait accompli* av senatet.

Gjennom den første perioden av Claudius' regjeringstid skjedde det en rekke henrettelser av senatorer som ble anklaget for forsøk av attentat mot ham.⁵³ Flere av disse forsøkene ble oppdaget av hans kone Messallina. I 48 e.v.t. skilte han seg med Messallina, ironisk nok på grunnlag av hennes eget planlagte attentat. Hun hadde gått gjennom en ekteskapsseremoni med senatoren Gaius Silius og planla å bli kvitt Claudius slik at de kunne regjere sammen.⁵⁴ Messallina og Silius ble til slutt henrettet.

I 49 e.v.t., året etter, gifter Claudius seg med Agrippina Minor, datteren til Agrippina Major og oldebarnet til Livia Drusilla. Selv om det foregikk noen henrettelser etter Messallina var borte, stabiliserte situasjonen seg betraktelig i hans nye ekteskap.⁵⁵ Hans posisjon var styrket siden Agrippina også var en del av den Julio-claudiske familien. Hun var niesen til Claudius, og de måtte søke om unntak for å gifte seg til tross nær slektskap. Den styrkede posisjonen gjorde at det ikke var et like sterkt behov for militær prestisje i denne perioden. I tillegg fikk Agrippina inn sin egen støttespiller i Sextus Afranius Burrus som kommandør for pretorianerne. Claudius hadde en sønn fra det tidligere ekteskapet med Messallina. Britannicus var den naturlige etterfølgeren av Claudius. Samtidig hadde Agrippina en sønn fra tidligere ekteskap, Nero, som ble forlovet med Claudius' datter Oktavia. I tillegg adopterte Claudius Nero som sin egen sønn, og dermed var Nero den naturlige etterfølgeren av

⁵² Goodman, 2002 s. 54

⁵³ Goodman, 2002 s. 54

⁵⁴ Wiedemann, 1996 ss. 239-240

⁵⁵ Wiedemann, 1996 s. 240

Claudius. Claudius døde i 54 e.v.t. etter å ha spist giftig sopp. De fleste kilder mener at dette var Agrippina som stod bak dette.⁵⁶

Nero ble da den nye keiseren. Likevel kan det se ut til at han så Britannicus som en trussel. Et år senere døde Britannicus – tilsynelatende av forgiftning.⁵⁷ Senere kilder referer til Neros første tid som en god periode. *Quinquennium Neronis* betyr Neros fem år, og ble brukt om Neros første fem år. Goodman skriver videre at dette var en periode der Nero tok imot råd fra filosofen Seneca, og modererte sin egen appetitt for kontroversielle bestemmelser.⁵⁸ Dette tar slutt i 59 e.v.t., samme år som Nero tar livet av sin egen mor.

Til tross for at Seneca får æren for *Quinquennium Neronis* holder han fremdeles sin posisjon i tre år til, før han pensjonerer seg i 62 e.v.t. I tillegg mener Wiedemann at Seneca ikke mistet sin innflytelse etter dette heller. Populariteten til Nero gikk likevel gradvis ned. På grunn av felttog og opprør i Britannia, skjerpet Nero skatteleggingen av befolkningen ytterligere.⁵⁹ I tillegg mistenkte han stadig flere for *maiestas*, forræderi. Wiedemann skriver at før 64 e.v.t., var det størst grad slekten av den Julio-claudiske familien som ble anklaget for *maiestas* og dermed henrettet eller sendt i eksil. Etter 64 e.v.t. fikk han også en svekket tillitt til andre medlemmer av eliten.

I 64 e.v.t. var det en stor brann i Roma som ødela flere bydeler.⁶⁰ Dette gjorde at populariteten ble ytterligere svekket, både blant befolkningen og blant eliten. Senere rykter hevdet at det var Nero selv om hadde satt på brannen. Kostnadene for å bygge opp byen slik Nero ønsket, var enorme. Pånytt ble populariteten svekket. Elitefamilier ble nektet å bygge opp eiendommene sine, da Nero ønsket å bruke plassen til hans nye palass. Og kornforsyningen til befolkningen ble midlertidig stoppet.

En konspirasjon mot ham i 65 e.v.t. førte til henrettelsen av flere profilerte menn. Blant annet Seneca var anklaget for å være med i konspirasjonen og ble dermed henrettet. Flere konspirasjoner oppstod videre, før til slutt Gaius Iulius Vindex ledet et opprør som fikk Nero til å ta sitt eget liv.⁶¹

⁵⁶ Wiedemann, 1996 s. 241

⁵⁷ Goodman, 2002 s 55

⁵⁸ Goodman, 2002, s. 56

⁵⁹ Wiedemann, 1996, ss. 248-249

⁶⁰ Wiedemann, 1996, ss. 251-252

⁶¹ Goodman, 2002, s. 56

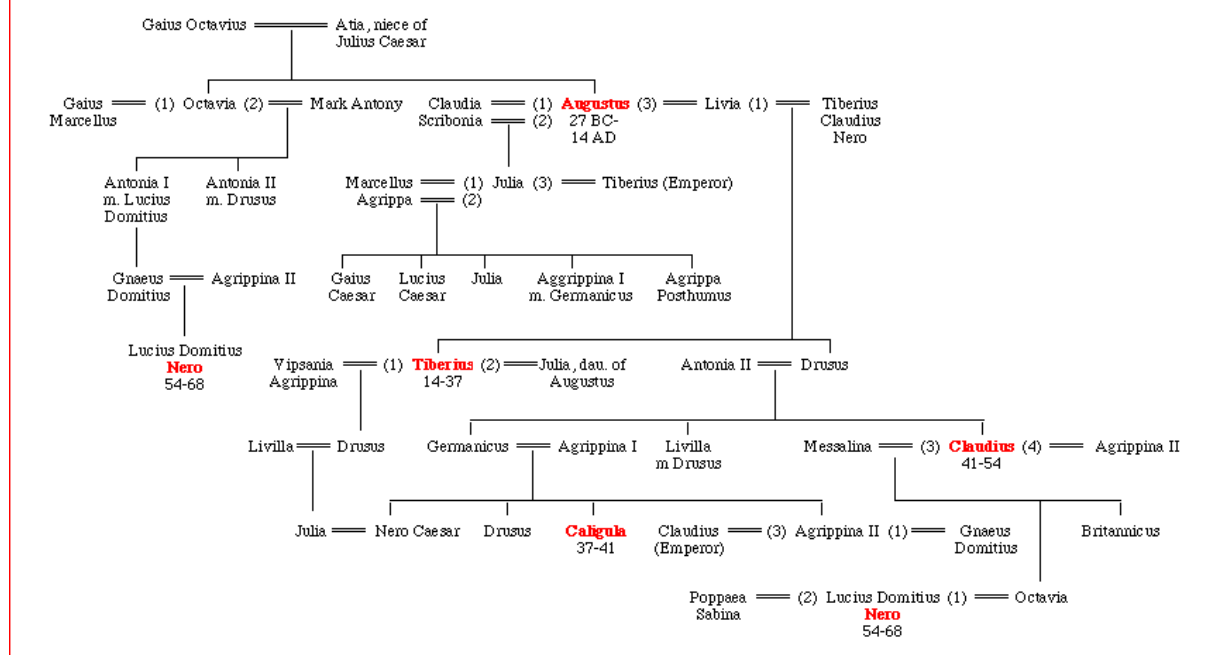
For å oppsummere etablerte Augustus den nye styreformen. Han regjerte som *princeps* fra 27 f.v.t. til hans død i 14 e.v.t. Livia Drusilla var konen hans gjennom hele denne perioden. Livias sønn og Augustus stesønn, arvet rollen etter ham. Tiberius regjerte fra 14 e.v.t. til hans død i 37 e.v.t. Han hadde hverken kone eller etter hvert sønn i slutten av hans regjeringstid. Etter hans død, er det nevøen Gaius Caligula, sønnen til Germanicus og Agrippina Major, som tar over. Caligula var først populær blant både befolkningen og senatet, men blir etter fire år offer for sitt eget tyranni. I 41 e.v.t. blir han drept i et planlagt bakholdsangrep. I kaoset i keiserhuset samme kvelden, blir Claudius valgt av pretorianerne til den nye keiseren. Senatet erklærer valget som *fait accompli*. I den første perioden i Claudius' regjeringstid skjer det en rekke henrettelser. Flere forsøker seg på attentater som mislykkes. Etter skilsmissen med sin første kone Messallina, gifter han seg med Agrippina Minor. Agrippina Minor var oldebarnet til Augustus, barnebarnet til Julia Major, og datteren til Agrippina Major og Germanicus. Posisjonen til Claudius ble da betraktelig forsterket. Agrippinas sønn, Nero, tar over etter at Claudius dør i 54 e.v.t. Han har en god femårsperiode i begynnelsen av sin regjeringstid. Etter 59 e.v.t. går populariteten gradvis ned. Han tar selvmord på grunn av et opprør ledet av Gaius Julius Vindex i 68 e.v.t. Dette ble slutten av det Julio-claudiske dynastiet.

Gjennom fem generasjoner hadde den Julio-claudiske familien blitt mer eller mindre utryddet. Hver keiser hadde henrettet flere medlemmer av familien, for å bli kvitt enhver trussel mot seg selv. Enkelte keisere hadde henrettet flere enn andre. På slutten var det svært få medlemmer av familien igjen. Nero ble til slutt offer for et opprør mot ham, og med det var det Julio-claudiske dynastiet ferdig.

Her er et familietre som plasserer de viktigste medlemmene av den Julio-claudiske familien.

The Julian-Claudian House

by Ed Stephan

Figur 1: Familietre illustrert av Ed Stephan. Hentet fra edstephan.org

3.0 Politiske hendelser knyttet til militæret

Goodman mener at Romerrikets ekstraordinære militærmakt kom ikke av et behov for å styre ens egen befolkning.⁶² Befolkningen ble ikke tett kontrollert av en totalitær makt; hverken i en sosial, politisk eller religiøs forstand. Militærstyrkene kom ifølge Goodman først og fremst for å beskytte keiserfamilien og deres dynasti. Dette bør sees i sammenheng med en ny politisk ordening som Augustus ønsket å lage føringer for. Om han skulle ha en mulighet til å innføre et dynastisk system, hvor hans oppnåelser skulle gå innad i familien, trengte han en militærstyrke som beskyttet dynastiet.

3.1 Styrkene

Primært hadde militæret fra republikken bestått av legioner og hjelpetropper. Under tidlig keisertid ser man at det ble en økning av antall legioner. Ifølge Werner Eck var det opp til 60 legioner kommandert under borgerkrigene.⁶³ Etter borgerkrigene var over og Roma gikk inn i senere kjente *Pax Romana*⁶⁴ (Romas fred), ble antallet redusert til 26 legioner. To ytterligere

⁶² Goodman, 2002, s. 81

⁶³ Eck, 2007, s. 115

⁶⁴ Le Bohec, et.al., 2015, s. 736

kom et par år senere. Goodman mener at 28 legioner i seg selv var i utgangspunktet mer enn nødvendig.⁶⁵ Han sier at det er spesielt to grunner til hvorfor Augustus likevel valgte å ha en så stor styrke. For det første hadde han allerede en stor styrke og kunne like gjerne bruke den til å stabilisere grensene til Romerriket. For det andre ville en stor styrke forbygge ikke bare trusler utenfra – men også indre trusler. Om Augustus skulle beholde posisjonen sin, var det en fordel å avskrekke enhver fristelse til å frarøve ham denne posisjonen.

Antall legioner var de mest åpenbare beskyttelsen. I tillegg fantes det pretorianerne. Pretorianere hadde vært brukt under senrepublikken også, men Augustus var den første til å etablere en permanent pretorianergarde.⁶⁶ Den bestod i utgangspunktet av 9 pretorianerkohorter som adlød direkte ordre fra Augustus. I 2 f.v.t. satte han inn to pretorianer-prefekter til å styre garden. Under Tiberius' tid gikk antallet opp til 12 kohorter, mens fra Domitians tid⁶⁷ ble 10 kohorter standarden. En kohort var på 500 pretorianere. Dette kan også sees i lys av en tidligere ustabil periode under borgerkrigene som Augustus prøvde å stabilisere. Pretorianerne viktigste oppgave var å beskytte keiseren og sørge for at Romas befolkning fulgte keiserens formaninger.

Under tidlig keisertid utviklet pretorianerne en tilsynelatende stor innflytelse over keiserfamilien. Få kunne overleve pretorianergardens misnøye. Det mest kjente eksempelet på dette, er drapet på Caligula.⁶⁸ Pretorianeren Cassius Chaerea knivstakk Caligula på vei hjem fra en teaterforestilling. Claudius ble så valgt av pretorianergarden som den neste keiseren, og senatet erklærte valget som *fait accompli*. Den kaotiske hendelsen i 41 e.v.t. ble en viktig lærepenge til alle etterfølgerne; en keiser bør stå i god jord med pretorianergarden.

3.2 Oktavian blir Augustus

Den største hendelsen i denne perioden er uten tvil under innføring av den nye styreformen. Dette ble ikke gjort over én natt, og en diskuterer hvorvidt en visste at det da skjedde en overgang til et eneveldig styre som ikke kunne trekkes tilbake. 13. januar i 27 f.v.t., får Oktavian styringsrettigheter over både senatet og befolkningen. Han mottok flere provinser for en tiårsperiode, som var åpen for forlengelse. Han avslo tilbudet om å bli diktator, og kalte seg heller *princeps*.⁶⁹ 16. januar 27 f.v.t. får Oktavian navnet Augustus.

⁶⁵ Goodman, 2002, s. 104

⁶⁶ Goodman, 2002, s. 84-85

⁶⁷ Keiser fra 81-96 e.v.t.

⁶⁸ Potter, 2009, s. 184

⁶⁹ Ravnå, 2014, s. 151

Res Publica Resituta kan sees som en avvæpnede strategi mot dem som ønsket å gjenopprette republikken. Likevel var det aldri lengre snakk om et fritt senat og folkeforsamling som fungerte slik den hadde gjort tidligere. Gjennom flere år ble hans posisjon styrket gradvis. I 23 f.v.t. fungerer Augustus som en prokonsul i sine provinser.⁷⁰ Hans *imperium* ble da utvidet til alle provinser. Dette betydde at Augustus var den øverste militære lederen. Han valgte hans nære venn og general Agrippa som hans prokonsul. I 2 f.v.t. mottok Augustus tittelen *Pater Patriae*; fedrelandets far. Da Augustus dør i 14 e.v.t., overtok Tiberius rollen som *princeps*. Ifølge Goodman er det da ikke lengre noen tvil om at Romerriket hadde gått over til å være et monarki.

3.3 Pax Romana og Pax Augusta

Hele tidlig keisertid blir senere kjent som starten av *Pax Romana*. Det var en gjennomgående fredsperiode. Augustus var klar på at hans navn skulle assosieres med seier og fred.⁷¹ Han ønsket å bli husket som *Pax Augusta* – han som innførte fred.⁷² Sammen med Agrippa, og senere Drusus og Tiberius, vant han en rekke kamper. I 20 f.v.t. vant han over parterne – en av Romerrikets større fiender fra østfronten. I 12 f.v.t. døde hans nære venn Agrippa. Likevel skjedde det ikke noen større endring i militære erobringer. Både Drusus og Tiberius, Livias sønner, viste seg å være gode hærførere.

Drusus førte felttog mot germanske stammer øst for Rhinen i perioden 12 f.v.t. til 9 f.v.t.⁷³ Tiberius erobret Pannonia nord-øst for Italia. Drusus dør i Germania i 9 f.v.t., og Tiberius reiste til Germania for å fortsette felttogene. Etter triumfer i Germania, trekker Tiberius seg tilbake på Rhodos i 6 f.v.t. Etter flere seiere, ble Augustus' posisjon stadig styrket i denne perioden.

3.4 Slaget i Teutoburger-skogen

Det var likevel et større nederlag i denne perioden. I 9 e.v.t., organiserte germanske stammer et angrep som utslettet tre legioner i Germania. Legion 17, 18 og 19 ble strøket av listen og ble aldri erstattet igjen. Dermed gikk Augustus' 28 legioner over til å være 25 legioner.

Det var en stor massakre – og generalen Varus selv tok selvmord. Varus kom fra en elitefamilie og var en nær venn av både Augustus og Tiberius. Han var først gift med

⁷⁰ Eck, 2007, s. 166

⁷¹ Eck, 2007, s. 123

⁷² Eck, 2007, s. 123

⁷³ Eck, 2007, s. 167

Agrippas datter, så til Augustus' grandniese. Denne hendelsen er sagt å kunne vært forhindret hvis noen andre enn Varus hadde hatt kommandoen på legionene.⁷⁴ Varus var tilsynelatende ingen dyktig general, og burde ha blitt stasjonert til en roligere provins.

Selv om dette var i hovedsak resultatet av en ytre trussel fra germanerne, kunne dette også ha vært unngått gjennom en sentral avgjørelse i Roma. De kunne ha satt inn en mer erfaren general. Samtidig kan kritikken mot å bruke slektskap og *amicitia* (vennskap, allianse) som grunnlag for plasseringen av Varus være ufortjent sett i lys av hvordan kulturen var i Roma på denne tiden. Det å ansette en slekting til posten er ingenting annet enn hva som kan forventes. Likevel er dette en politisk avgjørelse gjort i administrasjonen i Roma, og bør tas med som en relevant hendelse. Til tross for dette kan slaget i Teutoborgerskogen sees mer som et unntak enn regelen for denne perioden.

Tacitus skriver en god del om etterfølgene av denne hendelsen. Han forteller hvordan generalen Germanicus finner etterlevningene av de tapte legionene seks år senere, sammen med ørnestandaret til legion 19, et symbol på den romerske militærstyrken som hadde forsvunnet under angrepet. Tacitus bruker denne episoden til å vise en sympatisk Germanicus og en kynisk Tiberius:

«There came upon the Caesar [Germanicus], therefore, a passionate desire to pay the last tribute the fallen and their leader, while the whole army present with him were stirred to pity at thought of their kindred (...) At the erection of funeral-mound the Caesar [Germanicus] laid the first sod, paying a dear tribute to the departed, and associating himself with the grief of those around him. But Tiberius disapproved, possibly because he put an invidious construction on all acts of Germanicus, possibly because he held that the sight of the unburied dead must have given the army less alacrity for battle and more respect for the enemy (...)»⁷⁵

Det kan se ut til at Tacitus bruker denne hendelsen for å understreke hans budskap. Han var i utgangspunktet imot et keiserdømme, og hadde derfor mye å vinne på å beskrive keiserne som kyniske og usympatiske. I tillegg, om vi skal tro Suetonius, så var Germanicus en foretrukket kandidat blant soldatene. Legg merke til hvordan Tacitus kaller Germanicus for «the Caesar» mens han kun kaller Tiberius for hans fornavn. Dette kan i tillegg sees som en

⁷⁴ Wells, 2004, ss. 74-75

⁷⁵ Overs. 1937, Tacitus, Annals, LXI-LXII

stadig påminnelse om at Tiberius egentlig aldri var en Caesar, men adoptert inn i familien. Germanicus var derimot barnebarnet til Oktavia og dermed en Caesar i blodet.

Likevel bør slaget i Teutoburger-skogen sees som et unntak mer enn regelen. Dette var i utgangspunktet en fredsperiode både under Augustus (slaget i 9 e.v.t.) og under Tiberius (da Germanicus finner etterlevningene 6 år etter). Augustus tok nyhetene om hva som hadde skjedd i Germania veldig tungt. Da Tiberius tok over som keiser etter Augustus' død i 14 e.v.t., er han i utgangspunktet reversert mot å overta rollen som keiser.⁷⁶ Han skal visstnok ha tatt imot imperiumet, ved å svare på en slik måte at det lå i luften at han når som helst kunne velge å legge ned hele keiserdømmet:

«...At last, as though on compulsion, and complaining that a wretched and burdensome slavery was being forced upon him, he accepted the empire, but in such fashion as to suggest the hope that he would one day lay it down. His own words are: 'Until I come to the time when it may seem right to you to grant an old man some repose'»⁷⁷

Da hans siste gjenlevende sønn dør i 23 e.v.t., ser det som sagt ut til at han mistet interessen for politikk. Han trakk seg tilbake til Capri i 26 e.v.t., og lot i stor grad senatoren Sejanus styre i hans sted.⁷⁸

3.5 Caligula

Da omsider Tiberius døde i Capri, tar Caligula over. Navnet Caligula kom fra da han som barn var med moren sin, Agrippina Major, til et av felttogene i Germania. Her viste Agrippina frem sønnen sin iført en liten militæruniform med små soldatstøvler. *Caligula* betyr små støvler. Dette må likevel ikke tolkes som at Caligula hadde mye militær erfaring. Goodman går langt i å si at hans eneste militære erfaring var fra da han fikk navnet som barn.⁷⁹

Likevel var han populær blant soldatene i begynnelsen. Dette blir senere sett som en ignorant og naiv positivisme rettet mer mot hvem som var hans far.⁸⁰ Faren Germanicus hadde vært en god hærfører, og de håpet at Caligula skulle være det samme. I ettertid blir Caligula regnet som gal. Suetonius, som skriver i *The Lives of the Caesars* i god tid etterpå, dedikerer 9

⁷⁶ Wells, 2004, ss. 98-99

⁷⁷ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, XXIV

⁷⁸ Wells, 2004, s. 105

⁷⁹ Goodman, 2002, s. 52

⁸⁰ Goodman, 2002, s. 52

kapitler til «Gaius som keiser» og 39 kapitler til «Gaius som monster».⁸¹ Det er ifølge Wells en generell oppfatning blant kildene om at Caligula endret personlighet noen måneder etter at han kom til makten, som en følge av en pest som kom. Likevel er det mye som tyder på at Caligula gjennom hele livet hadde vært kontroversiell. En annen teori går på at da søsteren Drusilla døde, døde den ene personen som kunne moderere ham. Begge teoriene kan sees som et forsøk på å rettferdiggjøre den støtten som noen hadde til ham i begynnelsen av hans regjeringstid.

Goodman drar frem en fortelling som en av de mer finurlige om militære hendelser fra tidlig keisertid, som skjer under Caligula. Goodman drar frem historien om hvordan han helt uten videre hadde kommandert soldatene i sitt felttog til å begynne å samle sjøskjell:

«He drew up his army in battle array facing the Channel and moved the arrow-casting machines and other artillery into position as though he intended to bring the campaign to a close. No one had the least notion what was in his mind when, suddenly, he gave the order: 'Gather seashells!'»⁸²

Likevel kan man med fordel være skeptisk til Goodmans fremstilling av denne hendelsen. Om man ser mer direkte på kilden, kan ordren tolkes som en måte å symbolisere hva slags rikdom som ventet soldatene i Roma. Dette må sees i sammenheng med at Caligula i likhet med andre keisere, kunne styrke sin posisjon gjennom å betale soldatene godt:

«(...) he bade them gather sea shells and fill their helmets and the folds of their gowns, calling then 'spoils from the Ocean, due to the Capitol and Palatine. As a monument of his victory he erected a lofty tower, from which lights were to shine at night to guide the course ships, as from the Pharos. Then promising the soldiers a gratuity of a hundred denarii each, as if he had shown unprecedented liberality, he said, 'Go your way happy, go your way rich'»⁸³

Til tross for at Goodman kan ha overdrevet utsagnet for å forsterke sitt argument, er han ikke den eneste som forteller om Caligulas spesielle ordrer. Suetonius kommer med en rekke andre hendelser som ikke kan tolkes som annet enn enten ren oppspinn eller ren galskap. Noen av hendelsene kan ha vært overdrevet i ønsket om å overdrive galskapen, men kan man gå ut i

⁸¹ Overs. 1913, Suetonius, Gaius ss. 403-497

⁸² Goodman, 2002, s. 53

⁸³ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, XLVI

fra at hans kontroversielle handlinger var ekstreme nok. En annen hendelse som blir dratt frem for å understreke hans galskap, er hvor glad han var i hesten sin *Incitatus*.⁸⁴ Han kunne beordre et helt nabolag i å være stille slik at hesten fikk sove, han bygget et helt hus for hesten, ga hesten slaver, møbler og lilla kapper⁸⁵, og ifølge Suetonius vurderte Caligula å gi hesten et konsulembete.

24. januar 41 e.v.t. ble til slutt Caligula drept av en i sin egen pretorianergarde. Han var på vei til å møte noen venner for å spise mat, da han i en undergrunn-passasje på Palatinerhøyden oppdaget noen gutter som øvde på et rollespill. Mens han pratet med guttene, kom Cassius Chaerea bakfra og knivstakk ham.⁸⁶ Det kan ha vært flere i pretorianergarden som også knivstakk ham, men både Suetonius og Flavius Josephus ga Chaerea 'æren' for attentatet. Attentatet var planlagt som en etterfølger av mye misnøye. Caligula hadde på mange måter ikke forstått viktigheten i å etablere et godt nettverk rundt seg. Pretorianergarden, som fungerte som en type livvakt for keiserne, var naturlig nok et desto viktigere organ å ha et forhold til. Dette kan sees på som et gjensidig avhengighetsforhold, da også pretorianergarden var avhengig av betalingen fra keiserne. Da Gaius Caligula var drept, og senatet begynte å snakke om å gjenopprette republikken, var pretorianerne raske med å peke ut en ny keiser. Claudius, en av dem som hadde overlevd på Tiberius' og Caligulas' henrettelser på eventuelle trusler, ble valgt til tross for sine handicap.

3.6 Erobringen av Britannia

Claudius hadde et fysisk handicap som innebar spasmer og talevansker, og han var dermed ansett som en enkel og enfoldig person.⁸⁷ Kildene, ikke overraskende, beskriver han som fråtsende, grådig og helt uten egne meninger.⁸⁸ Etter å ha listet en rekke gjerninger som Claudius gjorde for å etablere et godt nettverk, konkluderer Suetonius med at dette egentlig ikke var hans verk i det hele tatt:

«(...) But these and other acts, and in fact almost the whole conduct of his reign, were dictated not so much by his own judgement as that of his wives and freedmen, since he nearly always acted in accordance of their interests and desires.»⁸⁹

⁸⁴ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, LV

⁸⁵ Fargen lilla symboliserer som sagt *princeps*

⁸⁶ Overs. 1737, The Antiquities of the Jews, Book XIX

⁸⁷ Ravnå, 2014, s. 155

⁸⁸ Wells, 2004, s. 110

⁸⁹ Overs. 1913, Suetonius, Claudius, XXV

De beskrev ham ettergivende for sine frigitte slaver og sine koner. Til og med hans egen mor Antonia ønsket å ha minst mulig med han å gjøre. Hun kalte ham ofte for «et monster av en mann, ikke ferdiggjort og så vidt begynt av moder jord».⁹⁰

Han tilbragte mesteparten av barndommen sin med sin bestemor, Livia. Han hadde bevisst blitt satt til sides i det politiske spillet. Dermed hadde han få militære erfaringer, noe som gjorde at han ikke hadde en etablert posisjon blant soldatene. Likevel var det Pretorianergarden som valgte han som keiser. Dette brukte han for å forsterke forholdet mellom ham og pretorianerne. Wiedemann trekker frem dette ved å se på hans tidligste mynter.⁹¹ På den ene siden kan man se en pretorianer, med teksten «Kommandøren mottatt». På den andre siden kan man se vennskapet mellom den nye keiseren og en soldat gjennom et håndtrykk. Til tross for å understreke dette, og betale pretorianerne godt, slet Claudius med å etablere et godt nettverk. Han var utsatt for en rekke forsøk på attentat.

Ironisk er det Claudius som likevel oppnår kanskje den mest prestisjefylte erobringen i det Julio-claudiske dynastiet. Helt siden Julius Cæsar, hadde Britannia hatt en symbolsk verdi for romerne.⁹² Guvernøren fra Pannonia, Aulus Plautius skal ha æren for å ha ledet det faktiske felttoget. I tillegg trengte Claudius en han stolte på til å styre som konsul i Roma mens han var borte. Det måtte være en person han visste ikke kom til å prøve seg på en konspirasjon mens han var borte. Lucius Vitellus, en lojal støttespiller av Claudius' familie, tok vare på administrasjonen av Roma under ekspedisjonen. I 41 e.v.t. erobrer de romerske styrkene Britannia, og Claudius sørger for at dette aldri blir glemt.

Wiedemann skriver at Claudius trengte å styrke sin posisjon som princeps, og dette var motivasjonen bak erobringen av Britannia.⁹³ Aulus Plautius var en bekjent av Claudius. Han var søskenbarnet til Claudius første kone, Urgulanilla. Det sies at selv om Claudius skilte seg fra Urgulanilla, bevarte de vennskapet. Vitellius var en lojal støtter av Germanicus, og støttet Claudius i erobringen av Britannia på grunnlag av hans støtte til Claudius' mor Antonia.

Claudius blir som sagt kritisert for å være for styrt av sine koner. Likevel var ikke ekteskapet til Agrippina ugunstig for ham heller. Etter Claudius giftet seg med Agrippina, ble hans posisjon betraktelig styrket.⁹⁴ Dermed skriver Wiedemann at det ikke var behov for militære

⁹⁰ Overs. 1913, Suetonius, Claudius, III

⁹¹ Wiedemann, 1996, s. 232

⁹² Wiedemann, 1996, ss. 235-236

⁹³ Wiedemann, 1996, ss. 235-236

⁹⁴ Wiedemann, 1996, ss. 240-241

seiere like mye nå som tidligere. Om vi skal tro kildene, var det likevel hans nye kone som førte til hans død. Da Nero tok over makten i 54 e.v.t., var det fremdeles en relativt god periode med et styrket nettverk rundt seg. Den første delen av Neros periode kalles dermed *Quinennium Neronis* (Neros gode femårsperiode).

3.7 Corbulo og Neros siste periode

Til tross for at *Quinennium Neronis* sies å være ferdig i 59 e.v.t., er det flere pågående felttog. Det var felttog i både Britannia og i Armenia under generalen Corbulo.⁹⁵ I 59 e.v.t. seiret Corbulos felttog over opprøret som hadde funnet sted.⁹⁶ Corbulo måtte på nytt slå ned på opprør i 64 e.v.t, etter dette varte freden i 50 år. Samtidig ser ikke Nero ut til å være engasjert i disse hendelsene. Ifølge Wells besøkte Nero aldri disse felttogene.⁹⁷

I 65 e.v.t. avdekket Nero en konspirasjon mot ham. Denne konspirasjonen var ledet av Piso, men inkluderte henrettelsen av mange i eliten. Blant annet den da pensjonerte Seneca. I 66 ble det på nytt avdekket en konspirasjon mot Nero. Denne gangen av en mann ved navn Annius Vinicianus. Her ble Corbulo ansett som å være en del av konspirasjonen, og ble beordret til å ta selvmord. Konspirasjonene og antallet menn som ble henrettet kan sees i lys av Neros manglende tillitt til de rundt seg på slutten. Til slutt lyktes Vindex i 68 e.v.t. med et opprør som ledet til Neros selvmord. Her ser vi på nytt en keiser som ikke tok etableringen av et godt nettverk nok på alvor. Kildene gir Seneca mye av æren for hans styringsform i begynnelsen av perioden. Uansett hvem som stod bak innflytelsen, gjorde Nero etter hvert det klart at han ikke ønsket innblandinger fra andre. Helt frem til hans død ga soldatene uttrykk for sin misnøye. Da Gaius Julius Vindex, guvernøren i Gallia, skulle stå for senatet og konfronteres for en rekke fornærmelser mot keiseren, orket ikke Nero engang å møte opp.⁹⁸ Han tok ikke truslene på alvor, før det siste opprøret til slutt førte til hans selvmord.

3.9 Oppsummering

Romersk kultur satte militær prestisje høyt. Det var en stor sammenheng mellom å lykkes som hærfører, og lykkes i politikken. Dermed ble det viktig for blant annet Augustus å være assosiert med seiere. Brian Roper definerer Romerrikets militære suksess på to forskjellige måter.⁹⁹ For det første var Romerriket i sin helhet en av de største imperiene i

⁹⁵ Wells, 2004, 118

⁹⁶ Wells, 2004, ss. 130-131

⁹⁷ Wells, 2004, s. 118

⁹⁸ Overs. 1913, Suetonius, Nero, XLI

⁹⁹ Roper, 2012, s. 39

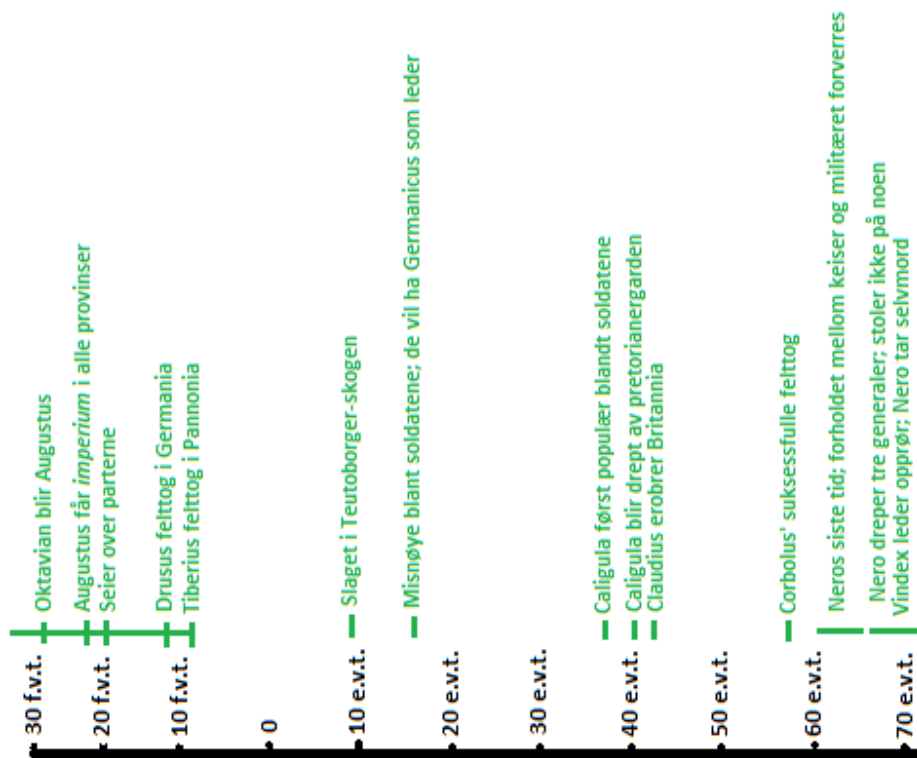
verdenshistorien. For det andre, og kanskje enda viktige, var Romerriket den mest suksessfulle *opprettholderen* av et imperium. I dette vil til og med perioder uten videre ekspansjon betegnes som en suksess. Denne perioden hvor det Julio-claudiske dynastiet befinner seg, er en gjennomgående fredsperiode og dermed lite militære endringer. Likevel kan en se på forholdet keiserhuset har hatt til de ulike styrkene har variert.

Goodman mener at hele den tidlige keisertid i det store bilde er en fredsperiode, dette til tross for tapet av legion 17, 18 og 19 i 9 e.v.t. Det blir understreket i betegnelser slik som *Pax Romana* og *Pax Augusta*. Likevel ser man at det er flere keisere som ikke kan fronte med militære erfaringer før de satt med makten. Både Caligula og Claudius hadde ingen militær erfaring å referere til. I Caligulas tilfelle, ser det ut til at det likevel har vært positive forventninger til hans militære prestasjoner. Dette kan ha vært på grunn av hans far, den dyktige og populære hærføreren Germanicus.

Claudius hadde ikke samme velkomst. Han måtte jobbe aktivt for å etablere et godt nettverk rundt seg, til tross for at det var pretorianergarden om valgte ham. De litterære kildene gir oss ikke en flatterende versjon av Claudius. Ifølge blant annet Wells gir kildene en urettferdig fremstilling. De fremstiller han som en enfoldig sjel, men likevel skjer noen av de største militære erobringene i hans periode. Wells trekker frem at inskripsjoner og papyrus forteller om en annen Claudius enn det vi får høre av de litterære kildene.¹⁰⁰

Gjennom Claudius' styre oppnår Romerriket flere triumfer. Disse blir dratt videre til Neros gode femårsperiode. Corbulo ledet felttog som slo ned opprør. Samtidig mener Wells at Nero ikke engasjerte seg spesielt i dette. Han besøkte aldri felttogene, og var mer opptatt av å feire det hjemme i Roma. Det kan sees i lys av at det nå, etter fem generasjoner, kanskje ikke var det store behovet for militær prestisje for å styrke sin posisjon. Keiserfamiliens rett til å regjere hadde slått rot i romersk styre. I takt med at keiserstyret hadde slått rot, ble også den Julio-claudiske familien litt etter litt utryddet. Da Nero tok selvmord i 68, var det ingen medlemmer igjen som kunne ta over. Og dermed var det slutten på det Julio-claudiske dynastiet. En tidslinje som illustrerer de viktigste hendelsene i militæret kan dermed se slik ut;

¹⁰⁰ Wells, 2004, s. 113

Figur 2: politiske hendelser i militæret

4.0 Forholdet mellom keiserhuset og senatet

I den gradvise overgangen fra republikk til principat, gikk også senatet gjennom endringer. I utgangspunktet fikk senatet mer makt enn tidligere, på bekostning av folkeforsamlingens innflytelse. Noen keisere, blant annet Tiberius, la til rette for at senatet skulle få ytterligere makt. Goodman skriver at både Plinius og Tacitus, som fokuserer i stor grad på senatet, frustrerer seg over hvilke trivielle saker de diskuterer. I de viktige avgjørelsene ser de ikke ut til å ha turt å ytre sine egne meninger, i frykt for å komme i konfrontasjon mot keiseren. Til tross for at Augustus hadde gått langt i å få det til å se ut som at det er senatet og folket som sitter med den egentlige makten; og at hans stilling kun kom fordi de ønsket at han skulle være keiser, ser altså ut til at senatorene som oftest ikke ønsket å gå imot Augustus.

4.1 Reduksjon av senatet

Augustus gikk inn for å fjerne en god del av senatorene på 20-tallet f.v.t.¹⁰¹ Under Julius Cæsar hadde senatet bestått av cirka 1000 menn. Først reduserte Augustus senatet til 800

¹⁰¹ Talbert, 1996, ss. 324-325

menn, før han så reduserte det ytterligere til 600. I tillegg til å redusere antall senatorer, gikk Augustus også inn for å øke kvaliteten på de gjenværende. Blant annet satte han høyere krav på hvor ressurssterk de skulle være. For å bli senator var det tidligere et krav om å ha en formue på 400.000 sestertius, men under Augustus økes kravet til 1.000.000.¹⁰²

Statuer av Augustus stod ved templene, blant annet Apollo-tempelet og senere Mars-tempelet, som ble brukt som møtelokaler for senatet.¹⁰³ Disse statuene etterlot ingen tvil om hvor makten egentlig lå. Likevel skriver Richard Talbert at Augustus frustrerte seg over senatorenes manglende vilje til å si sin egen mening. Han oppmuntret senatorene til å ytre sine meninger, og var opptatt av å ikke si imot dem da de formidlet dem.

«When Nonius Asprenas, a close friend of his, was meeting a charge of poisoning by Cassius Severus, Augustus asked the senate what they thought he ought to do; for he hesitated, he said for fear that if he should support him, it might be thought that he was shielding a guilty man, but if he failed to do so, that he was proving false to a friend and prejudging his case. Then, since all approved of his of his appearing in the case, he sat on the benches¹⁰⁴ for several hours, but in silence and without even speaking in praise of the defendant.»¹⁰⁵

Selv når Augustus bevisst prøver å få frem senatorenes egne meninger, med å ikke komme med sin egen mening, kunne andre medlemmer av familiens meninger fort bli regnet som Augustus' egne meninger. I 13 e.v.t. forbyr Augustus både Drusus og Germanicus om å fronte sine meninger i en sak om arveskatt; i frykt for at senatet skulle tro dette var en forlengelse av Augustus egne interesser.¹⁰⁶

På generell basis ser det ut til at forholdet mellom Augustus og senatet var blandet. Han viste dem stor respekt. Han var opptatt av at deres meninger skulle komme frem, og at møtene skulle bli holdt ofte og med godt oppmøte. Han frustrerte seg også over en manglende vilje til å si deres egne meninger i debatter. Likevel reduserte Augustus antallet senatorer, og slo hardt ned på eventuell opprør.¹⁰⁷

¹⁰² Talbert, 1996, s. 325

¹⁰³ Talbert, 1996, s. 330

¹⁰⁴ Oversetter J. C. Rolfe skriver at dette er snakk om mobile benker reservert for advokater, vitner, o.l.

¹⁰⁵ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, LVI

¹⁰⁶ Talbert, 1996, s. 331

¹⁰⁷ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, XIX

Året for han døde, innkalte han et møte med 20 utvalgte senatorer som skulle representere senatet i sin helhet.¹⁰⁸ Her kom det frem at Tiberius fikk innvilget et *imperium* på størrelse med Augustus egen stilling. Dette kan være grunnen til hvorfor noen historikere¹⁰⁹ mener at det ikke var noen tvil om hvordan skulle ta over etter Augustus. I praksis hadde Tiberius vært likestilt med Augustus allerede i 13 e.v.t. Hans makt var uinnskrenket sammenlignet med resten av senatets. Ved å redusere antallet senatorer kan Augustus ha tenkt at senatet ble mer kontrollerbart. Likevel sitter de senatorene som er igjen med en god del større ressurser, og Tiberius kom til å forvente at de deltok aktivt i politikken.

4.2 Nye rettigheter gitt til senatet

Tiberius var ifølge både Tacitus og Suetonius godt klar over at soldatene hadde ytret et ønske om at Germanicus skulle overta som princeps. I begynnelsen av sin regjeringstid ble han dermed betegnet som en ydmyk princeps som hele tiden involverte senatet i sine avgjørelser.

«(...)Fear of this possibility¹¹⁰ in particular led Tiberius to ask the senate for any part in the administration that might please them to assign him, saying that no one man could bear the whole burden without a colleague, or even several colleagues.»¹¹¹

I begynnelsen av Tiberius' regjeringstid var det spesielt én ting som endrer rollen til senatet. Tiberius begynte å bruke senatet som en form for rettsinstans i større grad nå enn tidligere.¹¹² I 20 e.v.t. blir senatet brukt som et rettsorgan i saken mot Calpurnio Piso, som var anklaget for å ha drept Germanicus. Dette drar Talbert frem som et vendepunkt. Tiberius – ifølge Tacitus – anerkjenner at det ikke er normalt å presentere saken for senatet. Vanligvis ville slike saker ha ble presentert for den juridiske domstolen kalt *quaestiones*.¹¹³ Men ganske snart blir det å presentere slike saker for senatet en praksis, spesielt i saker som angår eliten. I tillegg til saker som var spesielt katastrofale. Blant annet ble byggeren bak amfiteateret i Fidenae tatt til senatet, etter kollapset i 27 e.v.t; som resulterte i at mange liv gikk tapt.

Forholdet mellom Tiberius og senatet forbedret seg når han i tillegg endret den gamle valgordningen som før hadde latt folkeforsamlingen velge magistrater til ulike embeter.¹¹⁴ Da kunne senatet selv velge disse magistratene. Den nye ordningen var svært velkommen blant

¹⁰⁸ Eck, 2007, s. 161

¹⁰⁹ Eks. Goodman, 2002, s. 47 og Eck, 2007, s. 158

¹¹⁰ Her referer han til frykten for at opprøret blant senatet skulle gjøre Germanicus til den nye lederen

¹¹¹ Overs. 1913, Suetonius, XXV

¹¹² Talbert, 1996, s. 334

¹¹³ Talbert, 1996, s. 333

¹¹⁴ Talbert, 1996, s. 333

senatorene. I likhet med Augustus, ble Tiberius tidvis frustrert over senatorenes manglende evne til å ytre sine egne meninger.

I tillegg beskriver flere historikere at Tiberius ikke så ut til å ha noen motivasjon til å være princeps. Ifølge Suetonius var han som sagt reservert i å hele ta imot stillingen og kom med en mild indikasjon på at han kunne legge ned hele keiserdømmet. Og da hans sønn døde i 23 e.v.t., trekker han seg betraktelig tilbake fra politikken. Kan hans styrking av senatets posisjon sees i lys av at han ønsket at de skulle ta over mest mulig ansvar? I så fall kan en forstå frustrasjonen da de ikke ønsket å fronte sine egne meninger.

Tacitus beskriver Tiberius som en gjennomgående utspekulert mann. Han hadde kyniske, arrogante kvaliteter og var spesielt sjalu på Germanicus.¹¹⁵ Dette bør sees i lys av Tacitus' fremstilling av tidlig keisertid i sin helhet, hvor han i utgangspunktet er negativ til den nye styreform. Dette er noe han forsterker med å karakterisere keiserne som kyniske. Tanken om Tacitus' budskap er nevnt av flere. Vidén støtter teorien om at keiserne ble fremstilt i Annalene etter Tacitus ønske. Dermed bør vi være forsiktige med å bruke Tacitus som kilde i tolkningen mellom forholdet til keiserhuset og senatet. Suetonius beskriver derimot Tiberius som en først ydmyk mann, som egentlig ikke hadde lyst til å overta tittelen som princeps. Det skjer derimot en endring i hans siste år som keiser.

4.3 Sejanus

Etter Drusus' død, trakk Tiberius seg tilbake. Tiberius var på denne tiden 65 år gammel, og det kan være naturlig å se for seg at han trakk seg tilbake som en form for pensjon. Goodman sier denne tilbaketrekkingen er en av de tydelige tegnene på at republikken var over.¹¹⁶ Selv om Tiberius trakk seg tilbake, var det ingen i senatet som turte å foreslå et styringsskifte. De var redde for forslag som falt i dårlig jord hos keiseren. Dermed turte de ikke å gjøre noen ting da Tiberius trakk seg tilbake. Tiberius dro til Capri i 26 e.v.t. og der ble han til hans død i 37 e.v.t. Suetonius viser liten nåde i hans beskrivelse av situasjonen:

«Then returning to the island, he utterly neglected the conduct of state affairs, from that time on never filling the vacancies in the decuries of the knights, nor changing the tribunes of the soldiers and prefects or the governors of any of his provinces. He left Spain and Syria without consular governors for several years, suffered Armenia to be overrun by the Parthians, Moesia to be laid waste by the Dacians and Sarmatians, and

¹¹⁵ Wiedemann, 1996, ss. 209-210

¹¹⁶ Goodman, 2002, s.49

the Gallic provinces be the Germans, to the great dishonour of the empire and no less to its danger. Moreover, having gained the licence of privacy, and being as it were out of sight of the citizens, he at last gave free reign at once to all the vices which he had for a long time ill concealed; and of these I shall give a detailed account from the beginning.(...)»¹¹⁷

Etter Tiberius trakk seg tilbake, overlot han mye av styringen til senatoren Sejanus. Flere historikere tenker at Sejanus konspirerte mot å drepe Tiberius.¹¹⁸ David Potter mener Sejanus hadde sett seg selv om en slags Agrippa – og at Agrippa var en naturlig etterfølger av Augustus. Spesielt hvis Sejanus fikk giftet seg med Drusus' enke, som med å være søsteren til Germanicus var i slekt med Augustus. Sejanus kan ha hatt et forhold til henne allerede før Drusus døde.¹¹⁹

I 29 e.v.t., var det store politiske uroligheter i forholdet mellom keiserhuset og senatet.¹²⁰ Augustus hadde vært klar på at Germanicus og Agrippina Majors barn skulle være fremfor alle etterfølgere av Tiberius. Dermed hadde barna levd under Livias sikkerhet etter Augustus' død. Etter Livias død, ble Nero, Drusus og Agrippina Major arrestert av Sejanus. Sønnen Gaius Caligula var på dette tidspunktet fremdeles for ung til å bli anklaget for politisk illojalitet, og ble dermed ikke arrestert.

Tiberius avsto Sejanus' forespørsel om å få gifte seg med Livilla.¹²¹ Ryktene gikk da om at Sejanus plottet drapet mot Tiberius og alle de andre overlevende mannlige medlemmene av keiserhuset. På denne måten skulle han sikre seg keiserstillingen. Men i 31 e.v.t. henrettet Tiberius Sejanus i anklagelsen ham for blant annet å ha planlagt og drept sønnen hans Drusus. Goodman diskuterer hva som egentlig kan ha vært motivasjonen bak henrettelsen. Han mener at Sejanus egentlig hadde konspirert mot å ta Tiberius av dage, og at dette var den egentlige årsaken til henrettelsen.

Frem til Sejanus hadde aldri Tiberius henrettet noen innenfor senatet, i hans hittil 27 år lange regjeringstid.¹²² Flere ble anklaget for *maiestas* etter dette. Tacitus anklager Tiberius for det store antallet senatorer som ble henrettet i denne perioden. Likevel fortsatte urolighetene i

¹¹⁷ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, XLI-XLII

¹¹⁸ Potter, 2009, s. 183

¹¹⁹ Potter, 2009, s. 182

¹²⁰ Wiedemann, 1996, ss. 215-217

¹²¹ Potter, 2009, s. 183

¹²² Wiedemann, 1996, s. 219

forholdet mellom keiserhuset og senatet en god stund fremover, og slutter heller ikke etter Tiberius' død.

4.4 Caligula

Det at det i det hele tatt ble Caligula som ble keiser, var mye takket være senatet.¹²³ Tiberius hadde skrevet i testamentet sitt at både Caligula og Tiberius Gemellus, hans andre adoptiv sønn, skulle være hans etterfølgere. Likevel regnet senatet dette testamentet som ugyldig, da de mente at Tiberius ikke hadde vært på sitt «fulle fem» da han skrev testamentet. Dermed valgte de å utnevne Caligula alene som keiser, og innen ett år etter utnevnelsen var Tiberius Gemellus drept.

Caligula var i begynnelsen populær blant senatet. Dette kan sees som en indikasjon på at Tiberius' tilbaketrekking til Capri ikke falt i god jord hos senatet. Caligula var populær blant senatorene i begynnelsen, men skapte fort uro både blant senatet og blant befolkningen på grunn av sin adferd. Han var glad i fester og ulike typer underholdning, og innen ett år hadde han ifølge Suetonius brukt opp hele formuen han hadde arvet fra Tiberius. Samme år rammes Caligula av en sykdom, som ifølge samtiden påvirket sinnstilstanden hans. Likevel mener Wells at hans oppførsel før sykdommen også var kontroversiell, og stiller spørsmål med sykdommen som forklaring på hans adferd.¹²⁴

Uansett årsak, var handlingene til Caligula vulgære og kontroversielle. Han hadde tilsynelatende et incestuøst forhold til søsteren Drusilla, og det har også vært stilt spørsmål om han hadde det med sin andre søster Agrippina Minor i tillegg. Caligula viste liten interesse for å administrere staten, og etterlot det meste til senatet.

I samme periode som hans planlagte felttog til Britannia, sier Wells at Caligula aldri unnlot enhver mulighet til å terrorisere og ydmyke senatet.¹²⁵ Han skal blant annet en gang ha sagt at han skulle ønske han kunne eliminere hele senatet med et slag.¹²⁶ I 41 e.v.t. ble Caligula drept i et bakholdsangrep, og hans onkel Claudius tar over som keiser.

¹²³ Wells, 2004, s. 108

¹²⁴ Wells, 2004, s. 109

¹²⁵ Wells, 2004, s. 109

¹²⁶ Wiedemann, 1996, s. 228

4.5 Flere konspirasjonsforsøk

Noe av det første Claudius gjorde som keiser, var å henrette de som stod bak drapet på Caligula.¹²⁷ Dette kan sees som et forsøk på å sette et eksempel på hva som skjedde med dem som måtte prøve seg på dette mot Claudius. Likevel hentet han også tilbake personer som Caligula hadde sendt ut i eksil. I tillegg ga han tilbake konfiskert jord og opphevet upopulære skatter.¹²⁸ Dette var alle forsøk på å etablere seg et trygt nettverk. Claudius hadde også et anspent forhold til senatet.¹²⁹ Han ble utsatt for flere konspirasjonsforsøk. I 42 e.v.t. var kanskje hans farligste trussel.¹³⁰ Lucius Arruntius Gamillus Scribonianus, guvernøren i Dalmatia, konspirerte mot ham; men ble til slutt drept. Det var flere plotter mot Claudius i både 46 og 47. Blant de som ble hentet tilbake fra eksil, var Caligulas søstre Agrippina Minor og Julia Livilla.

Historikere diskuterer hvorvidt det var på grunn av Messalina, konen hans, at Claudius fikk så mange henrettet i første del av regjeringstiden. Om så, var det i alle fall godt imøtekommet fra Claudius' side. Han takket Messalina offentlig for flere av advarslene om forsøk på mytteri.¹³¹ Selv om senatet hadde støttet pretorianernes valg av Claudius som keiser, måtte Claudius jobbe hardt for å etablere et trygt nettverk rundt seg. Hans handikapp og manglende erfaringer som hærfører gjorde han som sagt lite populær. I 43 e.v.t. hadde enda ikke Claudius etablert noe sterkt nettverk.

Det kanskje mest radikale og respektløse som ble gjort av en senator mot Claudius, var i 48. Da innledet en av konsulene, Gaius Silius, et forhold til Claudius' kone Messalina. De hadde en ekteskapsremoni da Claudius var i provinsene. Wells sier at det gikk rykter om at Silius hadde en plan om å drepe Claudius, adoptere hans sønn Britannicus og styre staten gjennom ham.¹³² Konspirasjonen ble til slutt avdekket og Silius og Messalina ble til slutt henrettet. I 49 giftet han seg med sin egen niese Agrippina Minor (søsteren til Caligula), som senere, i 54 e.v.t. får skylden for å ha forgiftet og drept ham til fordel for sin egen sønn; Nero.¹³³

¹²⁷ Wells, 2004, s. 110

¹²⁸ Wells, 2004, s. 110

¹²⁹ Wells, 2004, s. 110

¹³⁰ Wells, 2004, s. 110

¹³¹ Wiedemann, 1996, s. 234

¹³² Wells, 2004, s. 110

¹³³ Goodman, 2002, s. 55

Forholdet mellom keiseren og senatet forbedret seg da han erobret Britannia.¹³⁴ Dette ga Claudius en økt respekt blant senatet, og de holdt en triumfseremoni for ham da han kom tilbake. Han fikk også reist en triumfbue senere i hans regjeringstid:

“Because he received the surrender of eleven kings of Britain conquered without any loss and because he was the first to subject to the sovereignty of the Roman people barbarian tribes across the ocean.”¹³⁵

Likevel er forholdet mellom Claudius og senatet mer anspent enn godt. Senatet prøver flere ganger å ta ham av dage. I tillegg gifter en av senatorene seg med Messallina bak ryggen på hans egen keiser. Dette kan ikke sees som annet enn en grunnleggende mangel på respekt. En kan spørre seg om dette er noe en senator ville ha gjort bak ryggen på Augustus eller Tiberius. Claudius får i tillegg jevnlig kritikk for å være for ettergivende for sine koner og sine frigitte slaver. I 54 blir som sagt Claudius forgiftet, noe som tilsynelatende var gjort av Agrippina Minor for å sikre seg at hennes sønn, Nero, skulle bli keiser.

4.6 Seneca

Seneca var en senator som under Claudius hadde blitt sendt ut i eksil etter anklagelsen for å ha hatt et forhold med søsteren til Caligula. Samme år som Agrippina og Claudius giftet seg, ble Seneca kalt tilbake til Roma for å være lærer for Agrippinas sønn Nero. Han fikk etter hvert en stor innflytelse over den nye keiseren. Etter Claudius død, var det Seneca som forberedte Neros tale til senatet.¹³⁶ Her lovte han senatet en ny og bedre start hvor man skulle gå tilbake til Augustus' opprinnelige verdier i hvordan principatet skulle se ut. Det ansente forholdet som hadde vært mellom senatet og Claudius skulle ikke være et problem under Nero. Han skulle sørge for at senatet ble respektert. Dette kommer også frem i blant annet sølv- og gullmyntene fra denne perioden. Myntene er markert med «EX S.C.» som viser til at senatet hadde godkjent trykkingen av disse myntene.

Seneca skrev i 55 e.v.t. avhandlingen *De Clementia* som gir oss en god indikasjon på hvordan denne rådgiveren av en keiser mente at keiserdømmet skulle se ut.¹³⁷ Det at teksten har eneveldige ideer om Neros makt, bør ikke sees som et ønske om å gå til et slags hellenistisk monarki. Det bør heller sees som en konstatering på at siden Actium-slaget, var det i praksis kun én person og en familie som hadde sittet med reell makt i Romerriket. Med andre ord,

¹³⁴ Wells, 2004, s. 111

¹³⁵ Wells, 2004, s. 111

¹³⁶ Wiedemann, 1996, s. 242

¹³⁷ Wiedemann, 1996, ss. 242-243

tanken om et keiserdømme hadde for alvor slått rot. Seneca skriver videre at selv om gudene hadde velsignet Nero med en eneveldig makt, så lå det også et ansvar i en slik makt hvor man måtte vise til *virtus* (mannlighet, styrke) og *clementia* (barmhjertighet).

De første fem årene av Neros styre ble i ettertiden kalt gode år.¹³⁸ Seneca får mye av æren for dette. Under *Quinquennium Neronis* greide tilsynelatende Seneca å moderere Neros appetitt for makt. Den gode femårsperioden fikk en brå slutt i 59 e.v.t., og begynte da Nero drepte sin egen mor. Etter dette kom det 9 år hvor hans forhold til senatet og hele hans nettverk ble stadig forverret.

4.7 Neros siste tid – flere konspirasjonsforsøk

Nero hadde sett seg lei av morens innblandinger i politikken. Han skilte seg blant annet med hans kone Oktavia, dette til tross for at hun var en etterkommer av den Julio-claudiske familien.¹³⁹ Han gjorde dette for å gifte seg med Poppaea, barnebarnet til en konsul. Selv om denne ene konsulen kan ha sett dette som en forsterkning av forholdet mellom seg og keiseren – så kan det tenkes å være mislikt på generell basis i senatet.

Han gir også sin beste general, Domitius Corbulo, rettigheten *maius imperium*. Dette betød i praksis at han hadde makten til å overskride andre provinsguvernørers ønsker.¹⁴⁰ Han giftet også bort flere av de kvinnelige medlemmene av den Julio-claudiske familien til en familie med navn Silani. Noen få år senere, ifølge Goodman uten dyptliggende grunner, anklaget han Silani-familien for forræderi. Han fikk alle, inkludert hans egne kvinnelige familiemedlemmer, henrettet. I 65 ble det avslørt en konspirasjon mot keiseren, ledet av Piso.¹⁴¹ Det var mange som tilsynelatende var involvert i denne konspirasjonen; blant annet den samme Seneca som hadde fått æren for de tidlige gode årene. Alle ble henrettet. Antallet mennesker bak denne konspirasjonen blir dratt frem av Goodman som indikasjon på hvor mange som mislikte ham som leder.

«After this, he showed neither discrimination nor moderation in putting to death whomsoever he pleased on any pretext whatever. To mention but a few instances, Salvidienus Orfitus was charged with having let to certain states as headquarters three shops which formed part of his house near the Forum, Cassius Longinus, a blind

¹³⁸ Wiedemann, 1996, s. 243

¹³⁹ Goodman, 2002, s. 56

¹⁴⁰ Wiedemann, 1996, s. 248

¹⁴¹ Goodman, 2002, s. 56

jurist, with retaining in the old family tree of his house the mask of Gaius Cassius, the assassin of Julius Caesar; Paetus Thrasea with having a sullen mien¹⁴², (...) Transported and puffed up with such successes, as he considered them,¹⁴³ he boasted that no prince¹⁴⁴ had ever known what power he really had, and he often threw out unmistakable hints that he would not spare even those of the senate who survived, but one day blot out the whole order from the State (...)»¹⁴⁵

Man må bære med seg Suetonius' svakheter i hans overdrivelser. Likevel kan denne teksten gi en god indikasjon på en stadig forverret relasjon mellom keiser og eliten. Her blir hovedpoenget at Nero ikke skjønnte viktigheten i å pleie kontakten til senatet, på lik linje som Caligula i sin tid. Dette medførte til en rekke konspirasjoner mot ham.

En ny konspirasjon ble avdekket i 66. Denne gangen av en mann ved navn Annius Vinicianus. Dette var svigersønnen til nevnte general Corbulo. Som et resultat av deres nære relasjon, blir Corbulo beordret til å ta selvmord.¹⁴⁶ I 68 lyktes et attentat mot Nero. Guvernøren Julius Vindex greide til slutt å samle nok støtte, ved hjelp av Galba i Spania.¹⁴⁷ De hadde planlagt å angripe tronen. Da rykter om disse planene nådde Roma, var det flere pretorianere som flyktet. Nero fikk panikk og beordret den frigitte slaven hans til å knivstikke ham. Denne lite heroiske hendelsen ble avslutningen av det Julio-claudiske dynastiet.¹⁴⁸

4.8 Oppsummering

Det er viktig å understreke at senatet er et stort organ. Til tross for at Augustus reduserer antallet betraktelig i begynnelsen av denne perioden, er det fremdeles snakk om flere hundre individer. Når enkeltpersoner slik som Sejanus, Silius og Seneca beskrives, er det ikke gitt at deres handlinger representerer forholdet mellom keiserfamilien og senatet i sin helhet.

I Ropers kapitel «Democracy Surpressed: the Roman Republic and Empire» beskriver han situasjonen i Romerriket.¹⁴⁹ Her argumenterer han for at Romerriket hadde hele tiden vært mer et oligarki enn demokrati. Selv om folket i teorien hadde politisk innflytelse, var det hele

¹⁴² En «sur mine»

¹⁴³ Henrettelsene

¹⁴⁴ Oversetter J.C. Rolfe advarer mot å forveksle dette begrepet med en prins i moderne forstand. Her er det ment som et alternativ til *princeps*. (lat. *princepum*)

¹⁴⁵ Overs. 1913, Suetonius, Nero, XXXVII

¹⁴⁶ Goodman, 2002, s. 56

¹⁴⁷ Goodman, 2002, s. 57

¹⁴⁸ Goodman, 2002, s. 57

¹⁴⁹ Roper, 2015, ss. 39-64

tiden mer en symbolsk verdi. Eliten derimot, gjennom senatet, hadde en gjeldende innflytelse. Da Romerriket gikk over til å være et principat, gikk den lille, symbolske innflytelsen folket hadde hatt til ingen innflytelse i det hele tatt. Han mener at overgangen til det som senere blir et keiserdømme starter allerede med *populares*-bevegelsen som ble igangsatt av Gracchi-brødrene 133 f.v.t.¹⁵⁰

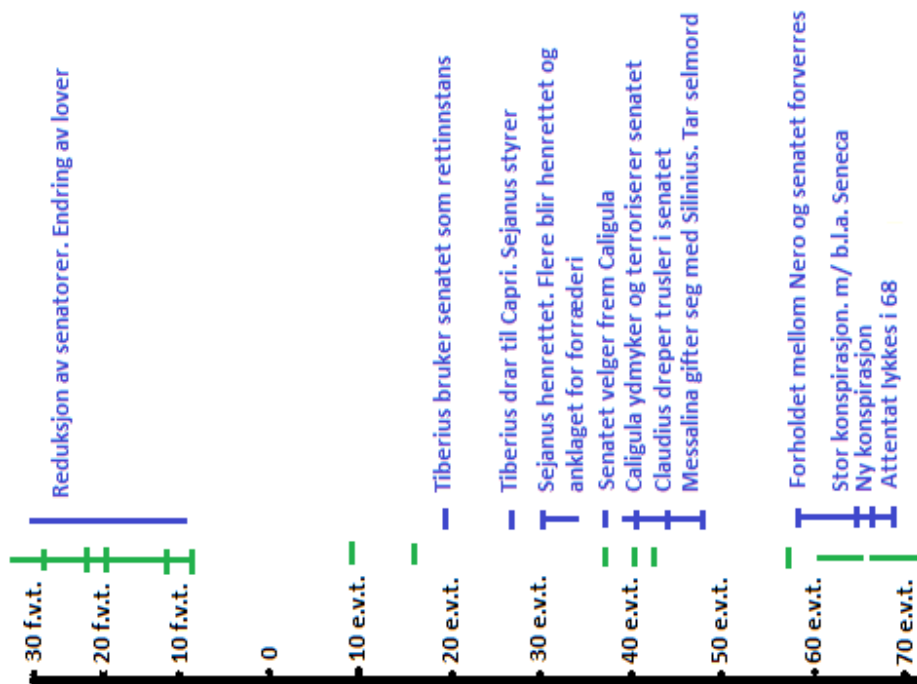
I begynnelsen av perioden reduserte Augustus antallet senatorer og satte høyere krav for formuen. Det ble satt opp statuer av ham. Til tross for å understreke sin egen makt på flere fronter, viste Augustus også at han var opptatt av å få frem senatorenes egne meninger. Dette var også Tiberius opptatt av. Tiberius viste en gradvis mindre interesse for politikk, og det kan se ut til at han ønsket at senatet skulle ta over mye av ansvaret. Gjennom Sejanus trekker han seg tilbake, og lar senatoren styre i hans sted. Likevel er det ifølge Goodman ingen senatorer som tør å stille spørsmål med Tiberius' rett til å være keiser.

Da Tiberius dør i 37 e.v.t., overstyrer senatet hans testamente og setter inn Caligula som eneste keiser. Etter flere år med kontroversiell styring, planla og gjennomførte pretorianergarden med hjelp fra senatet et bakholdsangrep og drepte Caligula. Dermed er det mye takket være senatet at Caligula både får tittelen som princeps, og fire år senere døde. Da Claudius ble valgt av pretorianergarden, erklærte senatet valget for *fait accompli*. Likevel var forholdet mellom Claudius og senatet anspent gjennom større perioder. Konen hans Messallina avdekket en rekke forsøk på konspirasjoner mot ham, før hun til slutt blir avslørt i sin egen. Da Claudius giftet seg med Agrippina, ble hans posisjon betraktelig styrket. Det ble også avdekket noen konspirasjoner i begynnelsen av denne perioden, men forholdet mellom keiserhuset og senatet stabiliserte seg fort.

Seneca var satt inn som lærer til Nero av Agrippina. Han fikk etter hvert en økende innflytelse over Nero som keiser. Han fikk i tillegg æren for Neros gode femårsperiode. Dette til tross for at han forlater ikke sin posisjon før en god stund senere. Til slutt ble han henrettet anklaget for å være med i et konspirasjonsforsøk. Nero mister tillitten til de fleste rundt seg, og forholdet mellom senatet og keiseren er anstrengt i slutten av denne perioden. Etter flere konspirasjonsforsøk tok til slutt Nero selvmord.

En tidslinje som illustrerer de viktigste hendelsene i forholdet mellom keiserhuset og senatet kan dermed se slik ut;

¹⁵⁰ Roper, 2015, s. 42

Figur 3: Tidslinje som illustrerer politiske hendelser i senatet. Grønt illustrerer militæret. Blått illustrerer senatet

5.0 Forholdet mellom keiserhuset og befolkningen

Goodman skriver at Augustus organiserte hele det romerske samfunnet på en ny måte.¹⁵¹ Både med å endre på kravene til senatorene, men også med å skille ut en sosial gruppe som *urban plebs*. Clodius Plucher hadde allerede gitt en del av befolkningen gratis korn i 58 f.v.t. som en del av hans politiske kampanje i tiden da befolkningen hadde en større politisk innflytelse. Augustus førte denne tradisjonen videre og redefinerte hvem som skulle få tildelt gratis korn. De som fikk dette privilegiet, ble tildelt en 'bong' som skulle vises ved tildelingen av korn. Denne delen av befolkningen var ikke nødvendigvis de fattigste, men den mer 'respektable' delen av plebeiere hvor deres ønske om *status quo* ble sett som en faktor for keiserdømmets fred. Dette kapitlet kommer til å se på forholdet mellom keiserhuset og *urban plebs*, som blir i denne oppgaven definert som befolkningen av Roma.

Til tross for Ropers fremstilling av overgangen fra republikk til principat som tapet av et demokrati, er det lønnsomt å se på hvilken tittel en *princeps* egentlig hadde. I 23 f.v.t. mottok

¹⁵¹ Goodman, 2002, s. 174

Augustus *Tribunicia potestas* altså makten til en folketribun. Tribunembetet var i opprinnelig forstand et embete som skulle forsvare plebeiernes interesser. Ved å gi Augustus *Tribunicia potestas* var han dermed folkets fremste beskytter. I tillegg mottok han tittelen *Pater Patriae*, som kan oversettes til «landets far».

5.1 Innføringen av en ny orden

«*For you will live as in a theater in which the spectators are the whole world*»¹⁵²

Slik lyder en av frasene i Dio Cassius' tekst hvor han forestiller seg at Meacenas kommer med forslaget om å innføre keiserdømmet. Hans detaljerte beskrivelser av det som senere blir principatet er som sagt for godt til å være sant. Likevel kan metaforen fortelle oss noe forholdet mellom en keiser og folket. Beacham skriver et kapittel i *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* hvor han argumenterer godt for hvordan teateret og underholdning for øvrig var en viktig kommunikasjonskilde til folket.¹⁵³ Augustus hadde under tidligere perioder i triumviratet gjort seg til dels upopulær blant befolkningen.¹⁵⁴ Han hadde vært beskrevet som hensynsløs, tyrannisk og maktsyk. Likevel blir han senere hyllet, og til og med forgudet av store deler av befolkningen. Beacham skriver at dette viser til Augustus' slående evne til å skape god underholdning for befolkningen som fungerte som god reklame for ham selv. Augustus viste gjennom underholdning at han hadde skjønt at hvis den nye ordenen skulle oppnå autoritet, legitimitet og stabilitet blant befolkningen, var det viktig å underholdning som hyllet Romas gamle tradisjoner. Gjennom forestillinger kunne han både oppnå popularitet og reklamere for sin nye posisjon som folkets *princeps*. På denne måten vil publikumet i en teaterforestilling gjenspeile befolkningen i sin helhet. Hans motivasjon på å gi underholdning til folket kan også sees i antall amfiteater som ble bygget. Balbusteateret stod ferdig i 13 f.v.t., og Marcellusteateret stod ferdig to år senere.¹⁵⁵ Innen disse stod ferdig, hadde Augustus innført reguleringer om hvordan teaterforestillinger skulle gjennomføres. *Lex Iulia Theatralis* beskrev hvor og hvordan publikum skulle sitte og opptre. Til og med hvordan de skulle kle seg. Synet av å se et så stort publikum, som var fargekodet og plassert på en måte at de best skulle være et *mikrokosmos* av befolkningen i sin helhet, beskriver Beacham som en av Augustus' mange måter å uttrykke sin storhet med. I tillegg skriver Suetonius at Augustus kontinuerlig arrangerte middagsselskaper hvor han inviterte ulike

¹⁵² Beacham, 2005, s. 151

¹⁵³ Beacham, 2005, s. 167

¹⁵⁴ Beacham, 2005, s. 152

¹⁵⁵ Beacham, 2005, ss. 163-164

mennesker fra hans nettverk.¹⁵⁶ her ble det servert 3-5 retters middager og underholdning i form av musikk, skuespillere, sirkusaktører og fortellere.

5.2 Agrippas bidrag

«But to show that he was a prince who desired the public welfare rather than popularity, when the people complained for the scarcity and high price of wine, he sharply rebuked them by saying: «My son-in-law Agrippa has taken good care, by building several aqueducts, that men shall not go thirsty.»¹⁵⁷

Wiedemann drar frem at en princeps' viktigste oppgave var likevel å ta vare på befolkningen – som den *pater patriae*, han var for befolkningen.¹⁵⁸ Under Augustus får generalen Agrippa flere oppgaver som går på å utvikle byen.¹⁵⁹ Han hadde allerede i 33 f.v.t. tjent som konsul, men får under Augustus også tittelen *aedile*, og fikk dermed et offentlig mandat som hadde byens utvikling som ansvar. Hans oppgaver omhandlet funksjonelle bygg for byens fasiliteter. Han bygde blant annet to akvedukter, *Aqua Virgo* og *Aqua Iulia*. Disse akveduktene forbedret vanntilførselen til byen betraktelig. Befolkningen hadde i større grad enn tidligere tilgang til ferskvann. Rennende vann som man kunne drikke, vaske og skylle bort urenheter med, kan sees som en like elementær faktor i befolkningen levekår som tilgangen til gratis korn. I tillegg bygde han et offentlig bad oppkalt etter seg, som befolkningen fikk tilgang til. Agrippa ferdigstilte også *Saepta Iulia*, som Julius Cæsar hadde påstartet. Dette enorme bygget var først ment som møtepunktet til folkeforsamlingen. Men under Augustus hadde folkeforsamlingen, ifølge Eck, mer en overfladisk betydning.¹⁶⁰ Dermed ble dette bygget brukt av byens befolkning som et slags marked eller møtepunkt. En likevel viktig funksjon i en ellers overbefolket by.

5.3 Tiberius' upopulære tiltak

En av de første endringene Tiberius gjorde som keiser var å gi senatet større makt.¹⁶¹ Dette gjorde han med å la dem få velge et utvalg av magistratene, noe som tidligere hadde vært folkeforsamlingens oppgave. Dette resulterte i at det ble langt færre «leker» og fester. Tidligere hadde patrisiere med særlige politiske ambisjoner arrangert underholdning og festivaler for befolkningen. Dette var for å vinne deres stemme i senere politiske valg. Nå når

¹⁵⁶ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, LXXIV

¹⁵⁷ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, XLII

¹⁵⁸ Wiedemann, 1996, s. 200

¹⁵⁹ Eck, 2007 s. 145

¹⁶⁰ Eck, 2007, s. 145

¹⁶¹ Wiedemann, 1996, s. 206

senatet hadde overtatt denne funksjonen var det ikke det samme behovet for å vinne folkets velvilje. Dette kan ha vært et upopulært vedtak sett på forholdet mellom keiserhuset og befolkningen.

Ifølge Wiedemann, var det flere aspekter som senere førte til kritikk av Tiberius' jobb som keiser.¹⁶² Det ene var mangelen på forestillinger. Da folket spurte Tiberius hva han skulle gjøre med byens penger, hadde han svart at han skulle 'bygge veier, ikke teatre'. I tillegg kom han med en rekke lover som skulle forhindre overbruk av penger.

«He reduced the costs of the games and shows by cutting down the pay of the actors and limiting the pairs of gladiators to a fixed number. (...) Furthermore, to encourage general frugality by his personal example, he often served at formal dinners meats left over from the day before and partly consumed, or the half of the boar, declaring that it had all the qualities of a whole one.»¹⁶³

Med andre ord kan befolkningen ha opplevd en forskjell da Tiberius overtok rollen som princeps. Selv om at man kan se for seg at vedtakene til Tiberius var en fornuftig distribuering av pengene, forstod han aldri verdien av å underholde folket. Det å redusere antall teaterforestillinger, gladiatorforestillinger og oppfordre til å være nøysom med maten er det motsatte av hva Augustus hadde gjort.

Den største kritikken mot Tiberius var hans fysiske fravær fra Roma. Denne kritikken ble gjeldende også i forholdet til keiserhuset og befolkningen. Han var under flere anledninger bortreist, og var fra 23 og helt frem til hans død bosatt i Campania. Noen ganger kunne hans fravær ha gode grunner. Mellom 21 og 22 e.v.t. var han i Campania i 22 måneder; noe som var mest sannsynlig på grunn av et pestutbrudd i Roma.¹⁶⁴

En stor brann ødela store deler av Roma som by i 36 e.v.t.¹⁶⁵ Tiberius, ved hjelp av noen slektninger, distribuerte hjelp til befolkningen. Ifølge Wiedemann stoppet ikke hans fysiske fravær fra Roma hans vilje til å beskytte folket. I tillegg til å hjelpe plebeiere som hadde fått eiendommen ødelagt, hadde han også forhindre en form for økonomisk krise i 33. Ifølge Wiedemann kom den økonomiske krisen som en følge av myntmangel.

¹⁶² Wiedemann, 1996, s. 212

¹⁶³ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, XXXIV

¹⁶⁴ Wiedemann, 1996, s. 212

¹⁶⁵ Wiedemann, 1996, s. 219

Med andre ord, ga ikke hans fravær fra Roma vanskeligheter i hans utøvelse til å styre og hjelpe Romas befolkning. Snarere tvert imot; så ble det i denne perioden bedre kår for de som eide jord.¹⁶⁶ Likevel ble han upopulær blant befolkningen på grunn av hans fravær. Dette kan vise til viktigheten i underholdning, og spesielt amfiteateret funksjon som et møtepunkt mellom keiser og befolkningen. Møtepunktet ble hyppig brukt av Augustus, som ifølge Beacham var en stor underholder. Det at Tiberius var fraværende, men fokuserte på tiltak som kunne forbedre infrastrukturen, var ikke bra nok. Tiberius gjorde seg selv upopulær ved at han ikke arrangerte like mange leker, spill og øvrig underholdning for befolkningen. Andre keisere etter ham kom til å bruke han som et eksempel på hvordan de ikke skulle være, gjennom sine lovnader til folket.

5.4 Caligulas popularitet

Caligula var først velkommen som keiser da Tiberius døde i 37 e.v.t.¹⁶⁷ Mye på grunn av Tiberius' upopularitet og folkets ønske om en forandring. I tillegg var han sønnen av Germanicus. Det at Tiberius ikke var Julio-Claudisk gjennom blod, og bare gjennom adopsjon, gjorde også Caligula mer populær enn sin forgjenger. Caligula viet mye oppmerksomhet til sin egen familie for å understreke hvordan han var en 'ekte' Julio-claudisk etterkommer. Han fikk blant annet trykket sin bestefar Agrippa, sin mor Agrippina Major, og sine søstre på mynter, og bygget et tempel til ære for Livia.¹⁶⁸

I tillegg ga han 75 sestertius til hver plebeier i hele Roma by mellom 1. juni til 17 juli.¹⁶⁹ Han lovte befolkningen mer underholdning og spill enn det Tiberius hadde gitt dem. Med dette spurte han senatet om å tillate en utvidelse av reguleringen av antall gladiatører. Han endret også tilbake Tiberius' vedtak slik at folkeforsamlingen igjen skulle velge magistrater. Dette betød at eliten hadde nytte av å underholde befolkningen, og folket fikk en forsterkning av makt. Han brukte ekstreme summer på sin egen ekstravaganse.

«In reckless extravagance he outdid the prodigals of all times in ingenuity, inventing a new sort of baths and unnatural varieties of food and feasts; for he would bathe in hot or cold perfumed oils, drink pearls of great price dissolved in vinegar, and set before his guests loaves and meats of gold, declaring that a man ought either to be frugal or

¹⁶⁶ Wiedemann, 1996, s. 220

¹⁶⁷ Wiedemann, 1996, s. 221

¹⁶⁸ Wiedemann, 1996, s. 223

¹⁶⁹ Wiedemann, 1996, s. 222

Caesar (...) To make a long story short, vast sums of money, including the 2,700,000,000 sesterces which Tiberius Caesar had amassed, were squandered by him in less than the revolution of a year.»¹⁷⁰

I tillegg var det en rekke henrettelser i denne perioden. Om vi skal tro Suetonius, hadde Caligula en svært lav terskel på hvem som måtte gå (dette er bare ett av utallige eksempler):

(...) on signing the list of prisoners who were to be put to death later, he said that he was clearing his accounts. Having condemned several Gauls and Greeks to death in a body, he boasted that he had subdued Gallograecia. He seldom had anyone put to death except by numerous slight of wounds, his constant order, which soon became well-known, being: «Strike so that he may feel that he is dying.» When a different man than he had intended had been killed, through a mistake in the names, he said that the victim too had deserved the same fate. He often uttered the familiar line of the tragic poet:¹⁷¹ «Let them hate me, so they but fear me.»¹⁷²

Regjeringstiden til Caligula varte i bare fire år. Likevel kan denne perioden understreke viktigheten i å pleie forholdet til både folket, militæret og senatet. Caligulas tyranniske¹⁷³ styreform resulterte til slutt til at han ble drept.

5.5 Claudius

De fleste primærkildene vi besitter i dag, beskriver Claudius som en tåpe som ble keiser av ren flaks.¹⁷⁴ Historien om at like etter drapet av Caligula, var det ren kaos, og at en pretorianer fant Claudius som hadde gjemt seg bak en gardin er kanskje litt for god til å være sann (selv om den nevnes i både *The Antiquities of the Jews* og *Lives of the Caesars*). Likevel var ikke Claudius noen planlagt etterfølger. På grunn av hans handikap, hadde ikke noen ansett han som keiserkandidat. Han hadde dermed ikke deltatt i krig og militære tjenester, noe som gjorde han enda mindre skikket til å være keiser. Historikere trekker frem at den eneste grunnen til at Germanicus bror, som var tett beslektet og relasjonelt en sterk kandidat, overlevde både Tiberius og Caligulas eliminasjoner av eventuelle trusler, nettopp var fordi han var handikappet. Suetonius skriver at den eneste grunnen til at han ble spart under Caligulas styre, var for å gå der til spott og spe for keiseren.

¹⁷⁰ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, XXXVI

¹⁷¹ Accius

¹⁷² Overs. 1913, Suetonius, Gaius, XXIX-XXX

¹⁷³ Her definert som å styre som om det er et enevelde, hvor en ikke har stilling til andre instanser

¹⁷⁴ Wiedemann, 1996, s. 229

Hans manglende erfaringer i militæret gjorde han upopulær. Dermed mener Wiedemann at han ikke bør fordømmes for fort, til tross for at han fikk henrettet over 200 riddere, og 35 senatorer i løpet av sin regjeringstid. Det er viktig å huske på at flere av disse henrettelsene kom som en følge av reelle trusler og forsøk på mytteri.¹⁷⁵ Han gjorde dermed det han kunne for at plebeierne og folket skulle komme på hans side.

Dette gjorde han blant annet med å arrangere leker og underholdning.¹⁷⁶ I tillegg satte han i gang konstruksjoner av offentlig bygg rundt om i byen. Disse prosjektene bidro betraktelig til å forbedre levekårene til Romas innbyggere. Det var blant annet ved forsøket på å drenere Fucinosjøen¹⁷⁷ (selv om dette gikk galt), nye akvedukter, en ny og tryggere havn i Ostia¹⁷⁸, og frigjøring av dyrkbar jord i nærheten av byen. Han innså viktigheten av å bidra og kontrollere kornforsyningen til folket. Tacitus nevner noen av de bidragene Claudius hadde til folket, selv om han ikke greier å stå imot fristelsen til å også her kritisere ham for å være ettergivende til sine kvinnelige motstykker:

«Claudius, meanwhile, ignorant of his own matrimonial fortune and engrossed by his censorial functions, reprimanded in austere edicts the licence shown in theatres by the populace, which had directed its ribaldry upon the consular Publius Pomponius (he composed pieces of the stage), and upon several rank. (...) He brought the spring-water down from the Sumbriune hills,¹⁷⁹ and introduced it into the capital; and, after making the discovery that not even the Greek alphabet was begun and completed in the same instant, he invented and gave to the world some additional Latin characters.»¹⁸⁰

Med andre ord må til og med Tacitus innrømme at Claudius prøvde å leve opp til rollen som *Pater Patriae*. En annen offentlig funksjon som han engasjerte seg i, var det juridiske systemet. Han gjorde et poeng av å være synlig under en rekke rettsaker, og til og med hans kritikere måtte innrømme at han tok jobben som dommer svært alvorlig.¹⁸¹

¹⁷⁵ Wiedemann, 1996, s. 229

¹⁷⁶ Wiedemann, 1996, s. 235

¹⁷⁷ En stor innsjø sentralt i Italia

¹⁷⁸ Havnebyen like utenfor Roma

¹⁷⁹ Oversetter John Jackson noterer at her mener han at Claudius etablerte to nye akvedukter; Aqua Claudia og Aqua Anio Novus

¹⁸⁰ Overs. 1937, Tacitus, Annals XI, XIII

¹⁸¹ Wiedemann, 1996, s. 235

Det er i tillegg tydelig at han visste om sine svakheter med manglende militær erfaring, noe som påvirket hans forhold til befolkningen. Han var dermed mer opptatt enn noen andre keiser til å understreke og promotere enhver assosiasjon med militæret. For eksempel kan man se på mynter fra det første året vise en triumfbue med faren hans Drusus.

Viktigheten av å kontrollere kornforsyningen til folket, var ifølge Wiedemann en av Claudius metoder for å demonstrere sine monarkiske plikter.¹⁸² Dette hadde han arvet både fra den Julio-claudiske familien og spesielt Julius Cæsar. Gode fordeler ble gitt til importører av korn, og han endret distribusjonen av gratis kornforsyning til folket. Det at det nå var en keiserlig prokurator, og ikke den romerske stat, som hadde dette ansvaret, understrekte at det var keiseren som beskyttet folket mot sult. For at befolkningen ikke skulle glemme dette, var ansvarsposten utdelt offentlig. For eksempel i 45, fikk Lucius Silanus ansvaret for å dele ut offentlige gaver på vegne av keiserhuset til befolkningen.

I tillegg så han det som et av sine ansvarsområder å beskytte befolkningen mot branner og oversvømmelser. Wiedemann nevner en inskripsjon som forteller at kanalen som ble bygget ved Tiber i forbindelse med den nye havnen i Ostia, også hadde som funksjon å frigjøre byen fra flommer.¹⁸³

Ifølge Wiedemann resulterte ekteskapet mellom Claudius og Agrippina Minor at hans posisjon ble styrket betraktelig.¹⁸⁴ Det var langt færre henrettelser i denne perioden, og langt færre komplotter. Han fikk utvidet de hellige bygrensene i Roma kalt *Pomerium*,¹⁸⁵ og videre ferdigstilt to nye akvedukter ved navn Aqua Claudia og Anio Novus. Ironisk nok var det Agrippina som etter all sannsynlighet til slutt forgiftet Claudius, slik at hennes sønn Nero kunne bli keiser.¹⁸⁶

5.6 Nero

Wiedemann mener at *Quinquennium Neronis* kun er en myte.¹⁸⁷ Dette var noe en sa for å kunne rettferdiggjøre ens støtte til Nero i begynnelsen av hans regjeringstid. Dette i likhet med Caligulas 'gode periode' i begynnelsen av hans regjeringstid. Om det er noe sannhet i

¹⁸² Wiedemann, 1996, s. 238

¹⁸³ Wiedemann, 1996, s. 238: '*urbem inundationis periculo liberavit*'

¹⁸⁴ Wiedemann, 1996, s. 240-241

¹⁸⁵ Overs. 1937, Tacitus, Annals, XII, XXIII

¹⁸⁶ Historikere er uenige om det var Agrippina som stod bak dødsfallet. Barrett mener at dette ikke er sikkert.

¹⁸⁷ Wiedemann, 1996, s. 243

dette, må det da referere til hans byggkonstruksjoner i byen og øye for god arkitektur. Likevel var dette noe som pågikk gjennom hele hans periode frem til 68 e.v.t.

Likevel deles ofte Neros regjeringstid i to deler. Neros tendenser til tyranni var ikke like øyenfallende i begynnelsen. Det virker som om hans største svakhet var manglende moderasjon i pengebruk. Han hadde store planer om å bygge opp byen, noe som kostet penger. Allerede før den store brannen i 64 e.v.t., måtte Nero gå til verks for å finansiere prosjektene. Gull og andre edelmetaller fra hellige templer ble smeltet om til mynter.¹⁸⁸ I tillegg måtte han under en periode stoppe den frie kornforsyningen til folket.¹⁸⁹ Dette måtte utvilsomt ha gått på bekostning av forholdet mellom befolkningen og keiserhuset.

Keiserhuset, eller nærmere bestemt den Julio-claudiske slekten, var betraktelig mindre nå. Nero i likhet med tidligere keisere hadde gått langt i å eliminere alle i nær nok slekt med Augustus til å kunne ha ambisjoner om å prøve å overta tronen.¹⁹⁰

Brannen som kom i 64 e.v.t. ødela totalt fire bydeler i Roma. Den skapte også store ødeleggelser for de andre; og bare 3 bydeler var helt uberørt av brannen. Omtrent samtidig som brannen finner sted, gikk det rykter om at Nero stod på sin private scene og sang «the Fall of Troy».¹⁹¹

Nero hadde også rykte på seg til å gjøre dette for å bygge en ny by som var oppkalt etter ham selv. Han prøvde å skyldte på de kristne, men til tross for at denne minoriteten vanligvis ikke var populær blant romerne, var Neros straffer av kristne så brutalt at folket syntes synd på dem, og mislikte Nero enda mer. Det store palasset han skulle dedikere til seg selv, hadde i planene å bygge bredere veier rundt seg, nøyaktige mål på hvor høy bygningene i den bydelen skulle være; og hvert fall delvis være bygget av brannsikre materialer.

«However, Nero turned to account the ruins of his fatherland by building a palace the marvels of which were to consist not so much in gems and gold, materials long familiar and vulgarized by luxury, as in fields and lakes and the air of solitude given by wooded ground alternating with clear tracts and open landscapes (...）」¹⁹²

¹⁸⁸ Wiedemann, 1996, s. 251

¹⁸⁹ Wiedemann, 1996, s. 251

¹⁹⁰ Wiedemann, 1996, s. 252

¹⁹¹ Wells, 2004, s. 118

¹⁹² Overs. 1937, Tacitus, Annals, XIII-XVI

Dette palasset het *Domus Aurera* (gullpalasset). Palasset ble revet ned senere av keiser Vespasian; og hans Colosseum ligger på cirka en tiendedel av den plassen som palasset lå på.

I utgangspunktet kan en spørre seg om en slik ulykke skal regnes med når en skal finne ut hvilke politiske endringene og hendelser som kan indikere en form for politisk innflytelse. Her blir det viktig å trekke frem befolkningens mistanker om at brannen var planlagt av Nero. Dette kan si mye om forholdet mellom keiserhuset og befolkningen. Brannen ble brukt til å fornye byen. Wells drar frem at til tross for at befolkningen på generell grunnlag ikke likte Nero de siste årene av hans regjeringstid, trekker han likevel frem Neros byplanlegging og sans for arkitektur som en forbedring av Roma som by.¹⁹³ Dermed vil brannen i en grad påvirke forholdet mellom keiser og befolkningen. En keiser som allerede var upopulær, fikk et betraktelig dårligere forhold til befolkningen.

Gjennom Wiedemann får en se flere årsaker som ligger til grunne for det dårlige forholdet mellom Nero og befolkningen. En historie han trekker frem, er drapet av Lucius Pedanus Secundus.¹⁹⁴ I 61 e.v.t. ble Secundus drept i sitt eget hjem av en av sine slaver. Dette skapte sterke reaksjoner blant senatorene, og de krevde at Nero skulle innføre strengere sanksjoner for slaver. Secundus' ytterlige 400 slaver, som var på eiendommen da drapet fant sted, ble beordret henrettet. Dette skapte demonstrasjoner blant plebeierne; hvor mange var eks-slaver selv. Dette var en av flere hendelsen som bidro til å anstrenge forholdet mellom Nero og befolkningen.

5.7 Oppsummering

Roper beskriver som sagt Romerriket i sin helhet som lite demokratisk. Til og med under republikken hadde folket en mer symbolsk innflytelse enn en reell innflytelse.¹⁹⁵ Dette er i større grad sannheten i slutten av det Julio-claudiske dynastiet enn i begynnelsen. I lys av å innføre en ny orden, var det viktig å gjøre seg populær blant befolkningen. Augustus visste at hvis hans styre skulle vedvare, måtte han overbevise folket på tradisjonelt vis hvordan hans styre representerte autoritet, legitimitet og stabilitet. I tillegg utviklet Augustus gjennom Agrippa byen på mange aspekter. Hans kjente frase fra *Res Gestae* var på mange måter ingen overdrivelse.

¹⁹³ Wells, 2004, s. 119

¹⁹⁴ Wiedemann, 1996, ss. 245-246

¹⁹⁵ Roper, 2015, s. 38

«*Urbum...marmoream se relinquere, quam latericam accepisset*»¹⁹⁶

«Byen jeg tok over var i stein, etterlater jeg nå i marmor».

Tiberius hadde ikke samme fokuset på underholdning og gjorde seg dermed etter hvert upopulær blant befolkningen. Til hans forsvar hadde han aldri måtte kjempe like hardt for å komme til makten som det Augustus gjorde. Augustus skapte principatet og sørget for at det skulle vedvare, mens Tiberius kun trengte å ta over. Likevel var hans manglende popularitet blant befolkningen kanskje ikke helt fortjent. Han jobbet aktivt med å forbedre infrastrukturen og iverksette tiltak for hva han mente var best for Roma. Han var opptatt av å bygge veier. Og til tross for at han var fraværende den siste perioden, kommuniserte han via brev. Det at underholdning skulle være en så avgjørende faktor i befolkningens popularitet kan vi også se etter Caligula tar over. Han var først meget populær blant befolkningen, mye fordi han lovet å kompensere for all underholdning de hadde savnet under Tiberius tid. Innen ett år hadde Caligula brukt opp hele formuen han arvet etter Tiberius.

Claudius var i likhet med Tiberius upopulær blant befolkningen. Kanskje kan dette sees i lys av hans fysiske handikap, og hans manglende militære erfaringer. Likevel gikk han langt i å gjøre seg fortjent til sin posisjon. Han erobret Britannia, riktignok hjelp av gode generaler, og sørger for at dette aldri ble glemt i Roma. Han så også viktigheten i underholdning og leker. Og til og med hans største kritikere måtte innrømme at han tok sine juridiske oppgaver på alvor.

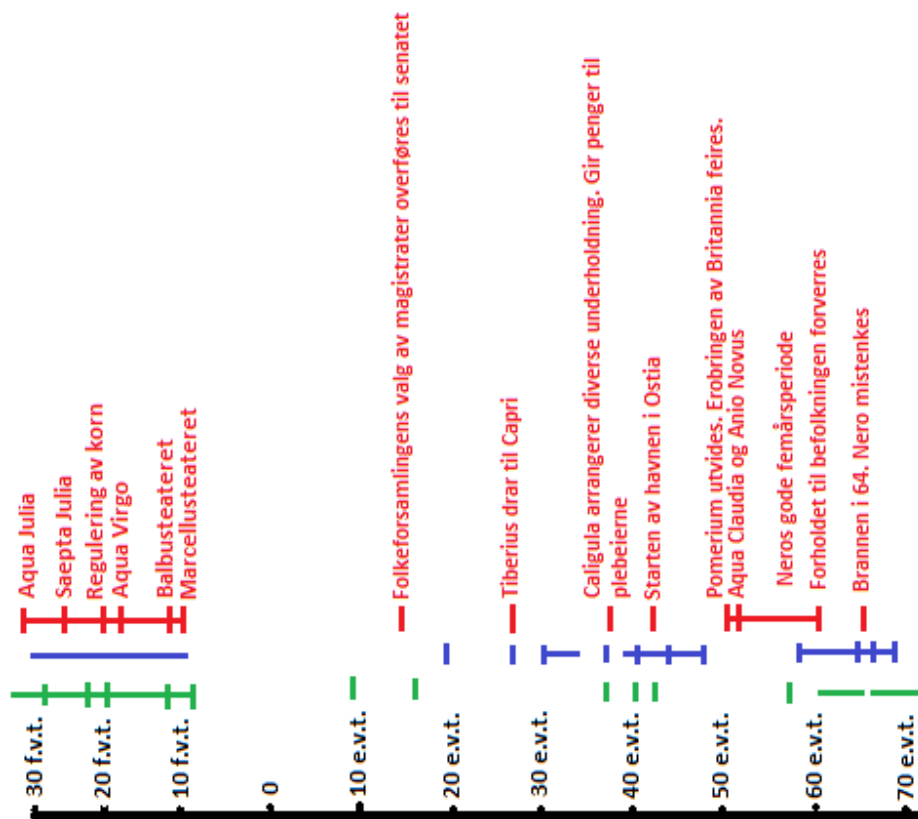
Da Nero tar over som keiser, har keiserdømmet virkelig begynt å slå rot. Her kan Ropers argumentasjon på at befolkningens manglende innflytelse stå sterkere enn tidligere. Det at hans lærer Seneca i avhandlingen *De Clemetia* ser behovet i å minne keiseren på hans ansvar, kan illustrere Neros holdning til folket. Da brannen slo ut i 64 e.v.t., kan en på alvor se hvor lite populær Nero var blant befolkningen.

Enkelte keisere tok dermed rollen som *Pater Patriae* på alvor mer enn andre. Augustus var opptatt av å imøtekomme befolkningens behov, både med underholdning og med å bygge opp byen. Tiberius kan også sees som en som tok rollen som folkets beskytter på alvor; selv om han ikke viste sympati for underholdning og andre ekstravaganser som folket ønsket. Caligula blir da det første eksemplet på både hvor stor makt en keiser etterhvert fikk, og hvordan det

¹⁹⁶ Purcell, 1996, 782

gikk da en keiser ikke brydde seg om å pleie sitt nettverk. Dette eksempelet får vi pånytt hos Nero.

En tidslinje som illustrerer de viktigste hendelsene i forholdet mellom befolkningen og keiserhuset kan dermed se slik ut;

Figur 4: Tidslinje som illustrerer forholdet mellom keiserhuset og befolkningen. Grønt illustrerer militæret. Blått illustrerer senatet. Rødt illustrerer befolkningen

6.0 Kvinner i det Julio-claudiske dynastiet

Etter at vi nå har gått gjennom de viktigste hendelsene i politikken i tidlig keisertid, skal vi se på hvem som kan regnes som fremtredende kvinner i keiserfamilien. Med keiserfamilien menes som nevnt den moderne konnotasjonen av ordet familie. Dette er i tillegg de kvinnene som får mest oppmerksomhet av kildene. Augustus' mål om å innføre en styreform som skulle videreføres i hans familie, gir automatisk de kvinnelige medlemmene av familien en viktig rolle å spille. I antikkens Roma var det ofte kvinnene som hadde kontroll over

husholdet.¹⁹⁷ Dixon understreker at en mors rolle ovenfor barnet var disiplinerende, og hadde et ansvar for å se til at barna fikk den riktige oppdragelsen.¹⁹⁸ Deres ansvar for husholdet hadde også et økonomisk aspekt, som ga dem innflytelse for barnas økonomiske støtte, medgift og arv. Dette gjaldt først og fremst elitefamiliene. Om keiserfamilien hadde samme familiestruktur som ellers i eliten, vil kvinnene unektelig ha hatt innflytelse i politikken, hvis man kan bruke Wiedemanns tolkning av politikk som keiserfamiliens relasjoner til andre offentlige roller.

Likevel kan det noen ganger se ut til at de ble brukt som en politisk spillebrikke mer enn aktører med personlig innflytelse. Det største eksempelet på dette kan sees i Augustus' datter Julia. Ifølge Barrett ytrett Julia selv en god beskrivelse av hennes egen rolle i det politiske spillet. Da hun skulle forsvare sin uanstendige oppførsel, hadde hun svart at Augustus kunne tillate seg å glemme at han var Augustus, men hun kunne aldri glemme at hun var datteren til Augustus.¹⁹⁹ Dette kapitlet blir å ta for seg en rekke kvinner som hadde en tett relasjon til keiserne. Avslutningsvis skal vi se om vi greier å illustrere de fremtredende kvinnene på en tidslinje.

6.1 Oktavia

Oktavia var søsteren til Oktavian og dermed en av kvinnene i den Julio-claudiske familien. Hun var ifølge Barrett en kvinne med sterk politisk innflytelse.²⁰⁰ Hennes meninger ble tatt på alvor av både hennes bror, og i begynnelsen av hennes siste ektemann. I 40 f.v.t. giftet Oktavia seg med Antonius, i et forsøk på å skape et bedre samarbeid mellom Antonius og Oktavius. Dette fungerte bare i en kortere periode, før Antonius valgte å bosette seg i Egypt med elskerinnen Kleopatra.²⁰¹ Forholdet mellom Antonius og Oktavius ble stadig forverret, men Oktavia ba broren sin til å ikke gå i krig på hennes vegne; en hendelse som senere ble kalt *chrema thaumaston gunaikos* (et under av en kvinne).²⁰² Til tross for Oktavias forsøk på å forhindre krig, og Oktavius' ettergivenhet til sin søster, ble forholdet mellom Antonius og Kleopatra det som til slutt førte til Antonius' egen undergang. I 31 f.v.t., basert på Antonius testamente, ble Antonius anklaget for maiestas. Både han og Kleopatra tok til slutt

¹⁹⁷ Meyer, et.al., 2002, s. 230

¹⁹⁸ Dixon, 1988, s. 233

¹⁹⁹ Barrett, 2002, 119

²⁰⁰ Barrett, 2002, s. 28

²⁰¹ Barrett, 2002, s. 30

²⁰² Barrett 2002, s. 30

selvmord.²⁰³ Da vår periode starter i 27 f.v.t., var Oktavia en enke, og fremdeles en fremtredende kvinne i keiserhuset.

Dette endrer seg i 23 f.v.t.²⁰⁴ Oktavias sønn Marcus Claudius Marcellus, en lovende etterfølger av Augustus, ble rammet av en pest som tok livet hans bare 20 år gammel. Dette gikk sterkt innpå Oktavia som igjen påvirket hennes personlighet. Hun sørget over tapet i resten av hennes liv, til et nivå som ble sett på som upassende og overdrevet blant andre.²⁰⁵ Ingen fikk lov til å nevne Marcellus' navn i nærheten av henne. Hun trakk seg fullstendig tilbake og var ikke lengre den innflytelsesrike personen som hun var kjent for å være.²⁰⁶ I 11 f.v.t. døde Oktavia.

Selv om Oktavias største innflytelse skjedde før vår periode, er hun et godt eksempel på hvordan Oktavian, senere Augustus, behandlet kvinnene i hans familie. Han behandlet både sin mor Atvia, sin søster og sin kone med stor respekt, men brukte dem også som brikker i sitt politiske spill. Suetonius, som i utgangspunktet skriver lite om kvinner i keiserfamilien, hadde likevel dette å si om Augustus:

«He lost his mother during his first consulship²⁰⁷ and his sister Octavia in his fifty-fourth year.²⁰⁸ To both he showed marked devotion during their lifetime, and also paid them the highest honours after their death.»²⁰⁹

6.2 Livia Drusilla

En annen innflytelsesrik kvinne, er Augustus' kone Livia. Hun lever under samme periode som Oktavia, men levde i stor grad av Oktavias skygge helt frem til Marcellus' død. Barrett har dedikert et helt kapittel i Livias biografi som heter «In the Shadows».²¹⁰ Her understreker han at det finnes relativt lite kilder om Livia i hennes første periode som Augustus' kone. Likevel blir Oktavia dratt frem som et godt forbilde for Livia. Gjennom Oktavias diplomatiske ferdigheter, kombinert med hennes lojalitet som kone, ble hun en ideell kvinneskikkelse i denne perioden. Livia fremstilles av Barrett som en kvinne som har forstått

²⁰³ Barrett, 2002, s. 33

²⁰⁴ Barrett, 2002, s. 35-36

²⁰⁵ Barrett, 2002, s. 164

²⁰⁶ Barrett, 2002, s. 187

²⁰⁷ 43 f.v.t.

²⁰⁸ 9 f.v.t.

²⁰⁹ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, LXI

²¹⁰ Barrett, 2002, s. 28

verdien av å etterstrebe dette. Hun fremstår som en ydmyk, minimalistisk kvinne, som kunne stå som et godt eksempel for hvordan en kone bør være.

Tacitus har ikke samme fremstilling av Livia. Gunhild Viden gjør et poeng av at alle kvinner som hadde en viss innflytelse i politikken, virket til å bli kritisert av Tacitus.²¹¹ En av de bedre eksemplene på dette er hvordan han fremstiller Livia. Hun blir beskrevet som *superbea* (arrogant, kry), *impotens* (hemningsløs), *veneficium* (stand til å drepe ved bruk av gift) og *noverca* (en stemor med onde tanker om sine stebarn). Selv om han aldri anklager Livia for å være utro mot sin ektemann,²¹² skriver han stadig at Livia i en kombinasjon av nevnte egenskaper står bak en rekke manipulasjoner for å få ting gjennom etter sin egen interesse.

Barrett tilbyr oss en helt annen side ved Livia, og argumenterer godt for hans fremstillinger. Kvinner i Roma på begynnelsen av vår periode, hadde gradvis gått bort fra de mer tradisjonelle verdiene. Spesielt i overklassen.²¹³ Kvinner hadde fått mer myndighet, i form av ulike rettigheter slik som retten til å arve en formue. De fikk også lov til å drive sin egen eiendom og formue selvstendig om de ikke var gift med en mann. Augustus ønsket at den tradisjonelle, romerske kvinne skulle igjen få sin plass i det romerske samfunnet.²¹⁴ Hun skulle være lojal mot sin mann, og holde sitt fokus mot å holde drive hushold og spinne ull. På denne måten skulle hun være den perfekte partner. Disse egenskapene ble spesielt forventet av Livia som skulle fungere som en rollemodell for resten av den romerske befolkningen. Augustus skrøt blant annet av at hans enkle klær var laget av hans kone og datter.²¹⁵

Likevel er det elementer som tyder på at hun også hadde en innflytelse utenfor de tradisjonelle forventningene til en kvinne. Ifølge Dio Cassius hadde ikke Livia noen innflytelse i det hele tatt,²¹⁶ men Tacitus strekker seg langt i fortelle om hvor mye hun blandet seg inn i politikken. I tillegg kaller Seneca henne *Maxima Femina*.²¹⁷ Ifølge Barrett forstod Livia viktigheten i å aldri overstyre hennes ektemanns meninger. Likevel kan man se at Augustus gir etter for Livias ønsker opptil flere ganger. Et av eksemplene er hvordan Livia tar seg av Claudius i hans oppvekst. Forkastet av sin egen mor, Antonia, ble Claudius i stor grad

²¹¹ Vidén, 1993, s. 62

²¹² Ved å bruke ordet *Impudicitia*, «Uren», som ble brukt om en rekke andre kvinner

²¹³ Barrett, 2002, s. 115

²¹⁴ Barrett, 2002, s. 115

²¹⁵ Barrett, 2002, s. 115

²¹⁶ Barrett, 2002, s. 129

²¹⁷ Barrett, 2002, s. 129

oppdratt av sin bestemor. I brevvekslinger mellom Augustus og Livia kommer det frem at Livia er opptatt av Claudius' sikkerhet, spesielt når hun er fraværende. Her gikk Augustus langt i å imøtekomme hans kones interesser.²¹⁸ Suetonius skriver at han har et utdrag fra ett av brevene som Augustus sendte til Livia:

«I have talked to Tiberius, my dear Livia,²¹⁹ as you requested, with regard to what is to be done with your grandson Tiberius²²⁰ at the games of Mars. Now we are both agreed that we must decide once for all what plan we are to adopt in his case. For if he be sound, and so to say complete,²²¹ what reason have we for doubting the he ought to be advanced through the same grades and steps through which his brother has been advanced? But if we realize that he is wanting and defective in soundness of body and mind, we must not furnish the means of ridiculing both him and us to a public which is wont to scoff at and deride such things. (...) However, as to the matters about which you ask to my present advice, I do not object to his having charge of the banquet of the priests at the games of Mars, if he will allow himself to be advised by his kinsman the son of Silvanus, so as not to do anything to make himself conspicuous or ridiculous. That he should view the games in the Circus from the Imperial box does not meet my approval; for he will be conspicuous if exposed to full view in the front of the auditorium.»²²²

Dersom vi skal godta dette utdraget som et ekte brev fra Augustus, er det flere elementer vi kan tolke fra denne teksten. For det første blir det understreket at Claudius var sett som en person med utfordringer, og vi får inntrykk av at Livia likevel ønsker å inkludere ham som en del av keiserfamilien. I tillegg ser vi at Augustus diskuterer dette dilemmaet med sønnen til Livia. Dette bør stå som en påminnelse om hvor lite makt kvinner i utgangspunktet har hatt på denne tiden. Tiberius, sønnen til Livia, kan sammen med Augustus vurdere hva som er riktig å gjøre her uten at Livia får være med i diskusjonen. Likevel virker det som at Augustus har et behov for å rettferdiggjøre hvorfor han velger å gå imot Livias ønske om å la Claudius sitte sammen med andre menn av keiserfamilien. Dette kan tyde på at hennes ønsker likevel var

²¹⁸ Barrett, 2002, ss. 127-128

²¹⁹ Lat. *mea Livia* = min Livia

²²⁰ Tiberius Claudius Nero Drusus Germanicus, som i Claudius

²²¹ Komplet, som i ikke funksjonshemmet

²²² Overs. 1913, Suetonius, Claudius, IV

viktig for Augustus. I tillegg får vi kan vi se at Livia, med å spørre Augustus om hans råd, understreker at det er han som sitter med makten og at hun ikke ønsker å overprøve dette.

Etter Augustus' død, kommer det frem i hans testamente at han ønsket to ting for Livia. Det første var at hun skulle bli adoptert til å bli hans datter, og dermed en del av den Julio-claudiske familien. I tillegg ønsket han at hun skulle få tittelen *Augusta*.²²³ Den mest prestisjefylte tittelen som en kvinne kunne få, var *Augusta* som var det kvinnelige motstykket til navnet *Augustus*. Det ble tildelt Livia, Antonia (like før hennes død), Agrippina Minor, Poppaea Sabina, konen til Nero, og Claudia Augusta, datteren til Nero.

Barrett diskuterer hvorfor Augustus ønsket å adoptere sin egen kone til å bli hans datter. Det kan ha en sammenheng med alle de gangene Augustus ytrer et ønske om at hans etterfølger bør komme fra den Julio-claudiske familien.²²⁴ Hvis Augustus hadde en dynastisk tanke bak den nyetablerte styreformens, ville dynastiet stå sterkere om Livia, moren til den nye *princeps* også var en del av den Julio-claudiske familien.

Til tross for å ha hatt en god kommunikasjon med sin ektemann, var ikke forholdet mellom mor og sønn like godt. Da Augustus døde i 14 e.v.t., oppstod det konflikter mellom Livia og Tiberius. Det er mye som tyder på at han aldri ønsket å følge sin stefar i rollen som keiser. Han hadde blitt opplært til å være en soldat og militær strateg, mens det hele tiden lå i kortene at hans bror Drusus skulle overta etter Augustus. Tiberius hadde liten erfaring med å ta hånd om offentlige affærer, og hadde ikke sansen for politikk.²²⁵ Likevel var han ikke villig til å ta imot råd fra Livia i politiske anliggende. Barrett drar frem at selv om det kunne ha vært naturlig for Augustus å lytte til sin kone i en rekke politiske omstendigheter, ville det samme ha føltet unaturlig for Tiberius. Det at han da valgte å avvise hennes forslag og innblanding mener Barrett er naturlig. Hun skal da i sinne ha tatt frem en rekke brev skrevet mellom seg selv og Augustus, hvor de begge var enige om at Tiberius var alt for arrogant.²²⁶ Suetonius mener at dette gikk så sterkt innpå Tiberius at det var dette som lå som den dyptliggende årsaken til at han trakk seg tilbake til Capri.

Det er også nevneverdig at senatet hadde et godt forhold til Livia. De ønsket å gi henne tittelen *mater patriae* (landets mor) i 14 e.v.t. Denne tittelen, maskulint oversatt til *pater*

²²³ Barrett, 2002, s. 148

²²⁴ Barrett, 2002, s. 150

²²⁵ Barrett, 2002, s. 146

²²⁶ Barrett, 2002, s. 131

patriae, var en tittel som vanligvis var eksklusivt til en keiser. Ifølge Barrett rådet det ingen tvil om at denne tittelen var ment som den offentlige funksjonen de mente Augustus hadde ønsket for sin enke. Denne tittelen ble avvist av Tiberius. Konflikter mellom mor og sønn fortsatte jevnlig helt til Tiberius trakk seg tilbake til Capri i 26 e.v.t.²²⁷

«He was greatly offended too by a decree of the senate, providing that «son of Livia», as well as «son of Augustus» should be written in his honorary inscriptions. For this reason he would not suffer her to be named «Parent of her country»,²²⁸ nor to receive any conspicuous public honour. More than that, he often warned her not to meddle with affairs of importance and unbecoming a woman, (...) Then Livia,²²⁹ in a rage, drew from a secret place and read some old letters written to her by Augustus with regard to the austerity and stubbornness of Tiberius' disposition. He in turn was so put out, that these had been preserved so long and were thrown up at him in such a spiteful spirit, that some think that this was the very strongest of the reasons for his retirement.»²³⁰

På denne tiden var Livia i åttiårene. De siste tre årene av livet hennes trakk hun seg tilbake, i skyggen av Sejanus som styrer senatet mens Tiberius er i Capri. Livia døde til slutt i 29 e.v.t.

6.3 Antonia

En annen kvinne i keiserhuset er Antonia, datteren til Antonius og Oktavia. Da hun var 20 år, ble hun gift med sitt søskenbarn, sønnen til Livia. De fikk flere barn, blant annet senere kjente Germanicus og Claudius. Det virker til å ha vært et godt ekteskap, men varte bare i syv år. Drusus døde av en skade i et felttog i Germania. Antonia valgte å ikke gifte seg på nytt, og får derav senere beskrivelsen *univira* (en kvinne som har kun én ektemann hele livet).

Vidén skriver at det kan se ut som om hvor Tacitus ikke fant noe negativt om en kvinne, var kvinnen heller ikke nevneverdig. Han skriver om Antonia kun et fåtall ganger, til tross for at hun også får tittelen *Augusta*.²³¹ Ifølge Barrett var hun svært glad i sin svigermor Livia.²³² Hun valgte å forbli ved hennes side i hoffet, og levde i skyggen av Livia så lenge hun levde.

²²⁷ Barrett, 2002, s. 170

²²⁸ Lat. *parentem patriae*, eller *mater patriae* = nasjonens mor

²²⁹ Etter enda en krangel, hvor Tiberius ikke ville ha hennes råd i en juridisk debatt

²³⁰ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, LI-LII

²³¹ Vidén, 1993, ss. 37-38

²³² Barrett, 2002, s. 127

Antonia må ha vært en person med en god politisk innflytelse og et sterkt nettverk i sine siste dager. Wiedemann skriver at Lucius Vitellus, konsulen som tok seg av Roma mens Claudius var i Britannia, støttet keiseren først og fremst fordi han var sønnen til Antonia.²³³ Både Vitellus og hans brødre hadde kommet under Tiberius' siste regjeringsår til Roma for å støtte Antonias familie, både gjennom barnebarnet Caligula og gjennom sønnen Claudius.

Like etter Livias død, flyttet hennes barnebarn Caligula, Agrippina Minor, Julia Drusilla og Julia Livilla hjem til henne for å søke beskyttelse mot uroligheter i senatet. Det gikk rykter om at senatoren Sejanus var ute etter å rydde unna ethvert medlem av keiserfamilien.²³⁴ I 31 e.v.t. advarer Antonia Tiberius i et brev mot Sejanus og hvordan hans intensjoner ikke lengre var rettet mot hennes barnebarn, men også mot Tiberius selv. Tiberius svarte med å henrette Sejanus. Henrettelsen førte til en rekke henrettelser og utluking av hva Tiberius kalte *maiestas*. Dette førte til en omrokking av politikken i senatet. De som støttet Germanicus kunne nå komme tilbake, etter å ha levd under beskyttelse av Antonia.²³⁵ Antonia døde i 37 e.v.t., bare to måneder etter Caligula hadde blitt keiser.²³⁶

«When his grandmother asked for a private interview, he refused it except in the presence of the praefect Macro, and by such indignities and annoyances he caused her death; although some think that he also gave her poison»²³⁷

Med dette foreslår Suetonius at Antonia tar sitt eget liv, eventuelt blir drept, etter et mislykket forsøk på å involvere seg i politiske begivenheter. Antonia kan sees som en av de som kunne ha moderert Caligulas kontroversielle styrestil om hun hadde levd lengre.

6.4 Drusilla

En annen som hadde en innflytelse over Caligula var søsteren Drusilla. Suetonius skriver at Caligula hadde et incestuøst forhold til alle sine søstre, men at Drusilla var den han var mest glad i. Alle tre søstrene mottok privilegier fra sin bror,²³⁸ som bør sees i sammenheng med Caligulas intensjon i å understreke at han var et ektefødt medlem av den Julio-claudiske familien, til motsetning av Tiberius som var adoptert. Han hadde alt å vinne på å fremheve sin egen familie. De fikk blant annet de samme rettighetene som vestalinnene. De fikk også lov til å se forestillinger fra keiserpodiet, noe som kvinnene ikke hadde hatt lov til helt siden

²³³ Wiedemann, 1996, s. 236

²³⁴ Wiedemann, 1996, ss. 215-216

²³⁵ Wiedemann, 1996, s. 217

²³⁶ Wiedemann, 1996, s. 223

²³⁷ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, XXIII

²³⁸ Barrett, 1996

Augustus' tid. Barrett skriver videre at en av de tidligste hyllestene til de tre søstrene, var at søstrene ble inkludert i deklarasjonsformuleringen som senatet kom med. Tidligere hadde forslag vært avsluttet med «hvis forslaget er til fordel for staten». Under Augustus' tid ble det omformulert til «hvis forslaget er til fordel for Augustus og hans familie». Under Caligula ble det omformulert til «hvis forslaget er til fordel for Gaius Caesar og hans søstre».

Suetonius har dette å si om Caligula og hans forhold til søstrene:

«He lived in habitual incest with all his sisters, and at a large banquet he placed each of them in turn below him, while his wife reclined above. Of these he is believed to have violated Drusilla when she was still a minor, and even had been caught laying with her by his grandmother Antonia, at whose house they were brought up in company. (...) When she died, he appointed a season of public mourning, during which it was a capital offence to laugh, bathe, or dine in company with one's parents, wife, or children. He was so besides himself of grief that suddenly fleeing the city by night and traversing Campania, he went to Syracuse and hurriedly returned from there without cutting his hair or shaving his beard. (...) The rest of his sisters he did not love so great affection, nor honour so highly, but often prostituted them to his favourites; so that he was readier at the trial of Aemilius Lepidus to condemn them, as adulteresses and privy to the conspiracies against him; and he not only made public letters in the handwriting of all of them, procured by fraud and seduction, but also dedicated to Mars the Avenger, with an explanatory inscription, three swords designed to take his life.»²³⁹

Barrett skriver videre at søstrene Livilla og Agrippina Minor begynte å forstå konsekvensene av Caligulas handlinger.²⁴⁰ Ingen keiser hadde tidligere provosert militærekommandører og senatorer i slik grad som det Caligula nå hadde gjort. Barrett rettferdiggjør dermed et plott som tilsynelatende søstrene, sammen med Lepidus om å ta Caligula av dage for å redde principatet, gjennom å heller sette inn Agrippinas sønn Nero. Det fantes ingen annen måte å fjerne en keiser som ikke gjorde jobben sin. Plottet ble avdekket, Lepidus ble henrettet og begge søstrene ble sendt ut i eksil.

²³⁹ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, XXIV

²⁴⁰ Barrett, 1996, ss. 66-68

6.4 Julia Major og Julia Minor

Det finnes også eksempler av kvinner i den Julio-claudiske familien som ikke hadde interesse for å involvere seg i politikken. De største eksemplene på dette er Julia, datteren til Augustus, og hennes datter Julia Minor. Julia Major var som datter av den første keiseren høyst utsatt for sin fars politiske spill i å skape et dynastisk styresett.

Julia var datteren til Augustus fra hans tidligere ekteskap. Hun giftet seg etter hvert med Marcus Agrippa, Augustus' trofaste general og venn. Både Julia Major, Augustus' datter, og deres datter Julia Minor, får tilsynelatende lite oppmerksomhet i kildene. Tacitus nevner dem kun i et par bisetninger.²⁴¹ Noen moderne historikere mener at det må ha ligget noe mer bak Julia Majors, og etter hvert Minors, kjente eksil enn et resultat av 'utenomekteskapelig oppførsel'. Vidén skriver at flere moderne historikere mener straffen Augustus viste til sin egen datter er for hard for at det kun kan ha vært bare dette.²⁴² Dermed er det flere som funderer om Julia egentlig var i planleggingen av et attentat mot faren sin. Dette mener Vidén er vanskelig å se for seg uten at noen av kildene skulle ha poengtert dette.

Sett i lys av Augustus' intensjon om å skape et dynasti for hans familie, kan nettopp en kvinnes utroskap bli sett som en grov overtredelse. Dette skaper usikkerhet rundt hvem som kan ha vært faren til eventuelle barn, noe som kan ødelegge et rent Julio-claudisk dynasti. Sett i et slikt perspektiv, kan det hende at Augustus valgte å sende Julia i eksil nettopp på grunn av dette.

6.5 Agrippina Major

Agrippina Major var også datteren til Julia Major og konen til Germanicus. De fikk flere barn sammen; Nero, Drusus, Caligula, Agrippina Minor, Drusilla og Livilla. Hun blir beskrevet som en ambisiøs kvinne. Blant annet da hun ble med sin ektemann i felttoget i Germania i 16 e.v.t., hvor hun gikk blant soldatene med sin da fire år gamle sønn som bar en mini-uniform. Hans navn var egentlig Gaius, men ble siden da kjent som *Caligula*.²⁴³ Suetonius gir til og med denne hendelsen æren for å ha roet ned opprør blant soldatene;

«His surname Caligula he derived from a joke of the troops, because he was brought up in their midst in the dress of a common soldier. To what extent besides he won their

²⁴¹ Vidén, 1993, s. 55-56

²⁴² Vidén, 1993, s. 56

²⁴³ Wells, 2004, s. 100

love and devotion by being reared in fellowship with them is especially evident from the fact that when they threatened mutiny after the death of Augustus and were ready for any act of madness, the mere sight of Gaius unquestionably calmed them.»²⁴⁴

Agrippina var stadig i konflikter med Tiberius. Hennes personlighet irriterte Tiberius voldsomt, og han kom aldri overens med sin svigerdatter.²⁴⁵ Dette var også et resultat av hennes egen holdning mot Tiberius. Hun mente at hun var 'over' ham, siden hun var et ekte medlem av den Julio-claudiske familien og ikke adoptert inn i familien.²⁴⁶ Tacitus' fremstilling av Agrippina Major er en uvanlig fremstilling tatt i betraktning i hans syn på kvinner som blander seg inn i politikken. Vidén oppsummerer Tacitus' fremstilling av Agrippina som arrogant, sta, ambisiøs; men med gode egenskaper også som veide opp for de negative.²⁴⁷

«Married to the late emperor's granddaughter Agrippina, who had borne him several children, and himself a grandchild of the dowager (he was the son of Tiberius' brother Drusus), (...) Feminine animosities increased the tension as Livia had a stepmother's irritable dislike of Agrippina, whose own temper was not without a hint of fire, though purity of mind and wifely devotion kept her rebellious spirit on the side of righteousness.»²⁴⁸

Her er Tacitus rett og slett urettferdig i sin beskrivelse av de ulike kvinnene. Han hadde uten tvil en torn i siden for Livia, Augustus' kone. Likevel kommer det aldri frem at Livia har vært utro eller illojal mot sin ektemann. Når han beskriver Agrippina så er det akkurat denne lojaliteten som gjør at hun holder seg på den «rette siden». Agrippinas konfrontasjoner mot Tiberius ble enda sterkere etter at ektemannen hennes døde i 19 e.v.t. Suetonius siterer Tiberius:

«When his daughter-in-law Agrippina was somewhat outspoken in her complaints after her husband's death, he took her by the hand and quoted a Greek verse, meaning 'Do you think a wrong is done you, if you are not empress?' (...)»²⁴⁹

²⁴⁴ Overs. 1913, Suetonius, Gaius, IX

²⁴⁵ Wells, 2004, ss. 103-104

²⁴⁶ Wells, 2004, s. 104

²⁴⁷ Vidén, 1993, s. 38

²⁴⁸ Overs. 1937, Tacitus, Annals, I

²⁴⁹ Overs. 1913, Suetonius, Tiberius, LIII

Etter de politiske urolighetene i som startet i 31 e.v.t., døde både hennes eldste sønn Nero, og etter hvert også Drusus. Agrippina Major tok selvmord i 33 e.v.t.²⁵⁰ Hennes eneste overlevende sønn kom senere til å bli kjent som keiser Caligula.

6.6 Messallina

Claudius' første kone var Messallina.²⁵¹ Flere mener at det er hun som står bak de mange henrettelsene som skjer i begynnelsen av Claudius' regjeringstid. Claudius takket henne offentlig under flere anledninger for å avdekke noen av forsøkene på attentat.

De to gjenlevende døtrene til Agrippina Major og Germanicus, Livilla og Agrippina, hadde blitt sendt ut i eksil av deres bror Caligula. Da Claudius kom til makten, brakte han dem tilbake som et tegn på et forbedret styre og for å forsterke forholdet til resten av keiserfamilien. Men Messallina hadde ifølge Dio Cassius vært raskt med å sende Livilla tilbake.²⁵² Messallina var tilsynelatende sjalu på Livilla på grunn av hennes vakre utseende og at hun tilbragte mye tid med Claudius. Hun fikk henrettet enhver trussel mot seg selv og sin sønn Britannicus. Hun fikk Livilla til slutt henrettet. Agrippina Minor giftet seg med en C. Sallustius Passienus Crispus, og slapp dermed unna Messallinas henrettelser.

Messallina skal ha stått bak henrettelsene av C. Appius Iunius Silanus i 42 e.v.t., Tiberius' barnebarn Julia i 43 e.v.t., mektige senatorer slik som Catonius Iustus i 43 e.v.t., Marcus Vinicius i 46 e.v.t., og Valerius Asiaticus i 47.²⁵³ I tillegg var mannen til Claudius' datter Antonia, Cnaeus Pompeius Magnus henrettet med foreldrene anklaget for forsøket av et attentat. Wiedemann mener at Messallina mest sannsynlig stod bak de fleste av disse henrettelsene for å rydde av veien enhver trussel hun kunne ha mot seg selv og sin sønn.²⁵⁴

Tacitus beskriver Messallina som en kvinne med sterk politisk innflytelse.²⁵⁵ Mye av hva Tacitus skrev om Messallina har gått tapt, grunnet de manglende tekstene i Tacitus' annaler. Men det vi vet av henne fra Tacitus, er bruddstykker av hva som opprinnelig må ha vært skrevet om henne. I *Annals XI* kan man se at hun allerede da hadde sterk politisk innflytelse, og står ved siden av Claudius i en offentlig rettsinstans. Dette uten at det kommenteres videre, noe som kan tyde på at det var en 'normalitet'.

²⁵⁰ Wells, 2004, s. 107

²⁵¹ Wiedemann, 1996, s. 233

²⁵² Barrett, 1996, s. 81

²⁵³ Wiedemann, 1996, s. 239

²⁵⁴ Wiedemann, 1996, s. 239

²⁵⁵ Vidén, 1993, ss. 32-33

«Nor was access to the senate allowed: he was heard inside a bedroom, with Messallina looking on and Suillius formulating the charges: corruption of the military, who, he alleged, were bound in return of money – and worse – to every form of infamy; adultery with Poppaea; and, finally, sexual effeminacy. The last imputation was too much for the defendant's taciturnity : - «Question thy sons, Suillius, he broke out; they will confess me man!» And entering on his defence, he moved Claudius deeply, and even elected tears from Messallina; who on quitting the room to wash them away, cautioned Vitellius not to let the prisoner slip through their fingers. She herself set hurriedly about the destruction of Poppaea, and suborned agents to drive her to a voluntary death by the menace of the dungeon; (...).»²⁵⁶

Det som blir et viktig poeng i denne teksten, er at Tacitus skriver om Messallinas deltakelse i retten uten å kommentere det ytterligere. Dette er bemerkelsesverdig, da en kvinne aldri tidligere har kunne delta på samme måte. Dette kan sees som en indikasjon på hvor stor makt Messallina satt med.

Likevel er det ikke hennes *potentia* som er mest kjent. Hun er mer kjent gjennom Tacitus som *impotens*, altså at hun var ukontrollert eller ufokusert. Hun kunne for eksempel i det ene øyeblikket være opptatt med å rydde av veien en reell trussel i Agrippina Minor og hennes sønn Nero, men i neste øyeblikk forelske seg i senatoren Silius og glemme trusselen. Under hele Messallinas karriere som konen til keiseren, var det store politiske uroligheter ved hoffet og senatet. Mange ble enten sendt ut i eksil eller regelrett henrettet. Claudius takket som sagt sin kone for å avdekke konspirasjoner flere ganger. Likevel ender det hele med at hun gifter seg med Silius, og ble henrettet da Claudius' menn fant henne på flukt fra Roma i 48 e.v.t.

6.7 Agrippina Minor

I 49 e.v.t. giftet Claudius seg med sin niese Agrippina Minor. Til tross for å være for nært beslektet ifølge romerske lover, var hun likevel den beste av tre kandidater.²⁵⁷ Hun i likhet med Messallina, fikk også en politisk innflytelse gjennom sin ektemann.

I 50 e.v.t. gikk Agrippina et skritt lengre enn Messallina da hun fikk tittelen Augusta.²⁵⁸ Dette, sammen med å få ført mynter til hennes ære, drar Barrett frem som sterke symbolske verdier som bekrefter hennes innflytelse. Hun var tross alt den første kone av en regjerende keiser

²⁵⁶ Overs. 1937, Tacitus, Annals XI, II

²⁵⁷ Barrett, 1996, s. 95

²⁵⁸ Barrett, 1996, s. 108

som får tildelt Augusta-tittelen. Livia fikk den kun etter Augustus hadde dødd i 14 e.v.t. Antonia fikk også samme tittel, fra sitt barnebarn Caligula i 37 e.v.t.; men i alderdom og bare noen måneder før hun døde.²⁵⁹

Et annet sterkt symbol på Agrippinas hyllest, var at flere av hennes byster fra den Julio-claudiske perioden bærer hun et diadem.²⁶⁰ Dette var en ære kun forbeholdt gudinner, og vanligvis bare godtatt avbildet på mennesker etter de hadde dødd. Det var også statuer av henne rundt om i imperiet. Hele ni forskjellige steder er det funnet statuer av Agrippina. Samme år som hun fikk tittelen Agrippina, får hun også overtalt Claudius til å adoptere hennes sønn Nero, og dermed overgikk Claudius andre sønn Britannicus som arving.²⁶¹

Agrippina fikk også overtalt Claudius til å sette inn hennes egen støttespiller, Sextus Afranius Burrus, som kommandør over pretorianerne, som igjen gjorde at Agrippina styrket sin posisjon ved hoffet.²⁶² Agrippina viste etter hvert ved flere anledninger samme strategi som Messallina til å rydde bort enhver trussel for seg selv og sin egen sønn. I 54 e.v.t. dør Claudius etter å ha spist sopp. Samtlige kilder mener dette var Agrippinas verk som *veneficium*²⁶³

Det var ingen tvil om hvem som skulle være Claudius' etterfølger. Nero var adoptert av Claudius og han hadde en tettere blodslinje til Augustus gjennom Agrippina. Seneca, som hadde blitt innsatt som Neros lærer av Agrippina, fungerte som Neros rådgiver i begynnelsen. Han hadde poengtert at til tross for at hans stilling som keiser var en gave fra gudene og ville gi ham uendelig makt, var det også mye ansvar bak å være keiser.²⁶⁴ Kildene er enige om at Neros regjeringstid begynte bra. Tacitus gir æren til Burrus og Seneca:

«Both guardians²⁶⁵ of the imperial youth, and – a rare occurrence where power is held in partnership – both in agreement, they exercised equal influence by contrasted methods; and Burrus with his soldierly interests and austerity, and Seneca, with his lessons in eloquence and his self-respecting courtliness, (...) Each had to face the same conflict with the overbearing pride of Agrippina; who, burning with all the

²⁵⁹ Barrett, 1996, s. 108

²⁶⁰ Barrett, 1996, s. 109

²⁶¹ Barrett, 1996, s. 111

²⁶² Wiedemann, 1996, s. 241

²⁶³ Wiedemann, 1996, s. 241

²⁶⁴ Wiedemann, 1996, s. 243

²⁶⁵ Burrus og Seneca

passion of illicit power, had the adherence of Pallas, at whose instigation Claudius had destroyed himself by an incestuous marriage and a fatal adoption»²⁶⁶

Ikke bare anklager Tacitus (rettmessig) Agrippina til å ha overtalt Claudius i et incestuøst ekteskap, og en adopsjon som førte til hans død, men her kommer det også frem at Burrus og Seneca har gått imot Agrippina. Dette til tross for at det var hun som fikk både Burrus og Seneca inn i keiserhuset. Forholdet mellom mor og sønn forverres etter hvert. Nøyaktig hva som skjedde de siste årene av Agrippinas liv er vanskelig å si. Det ender til slutt med at Nero tok livet av sin egen mor i 59 e.v.t. Det ser ut til at kildene er usikre på hvorfor han gikk til et så drastisk steg.²⁶⁷ Suetonius skriver at Nero tok livet av Agrippina på grunn av hennes trusler og vold. Han sier ikke mer om dette, og det tyder på at han også ikke skjønner hvorfor det skjedde. Tacitus mener det var på grunn av Neros ønske om å gifte seg pånytt med Poppaea Sabina.²⁶⁸ Dette var noe som Agrippina hadde vært imot, da hans allerede ekteskap med Oktavia var en bedre politisk allianse. Det kan se ut til at en kombinasjon av disse forklaringene kunne ha ligget til grunne. Nero hadde blitt advart fra sine rådgivere mot Agrippinas sterke innflytelse.

6.8 Etter Agrippina

Til tross for å ha ryddet Agrippina av dage, ventet Nero ytterligere tre år før han giftet seg med Poppaea.²⁶⁹ Dette svekker betraktelig Tacitus' teori om hvorfor Nero drepte Agrippina. Likevel mottok etter hvert Poppaea tittelen Augusta, og historikere mente at hun stod bak blant annet henrettelsen av Seneca. Poppaea døde i 65 e.v.t. da hun var gravid med Neros andre barn. Suetonius mener Nero sparket Poppaea i magen, og at hun døde da det forårsaket en spontanabort. Uansett hva som forårsaket døden til Poppaea, var hennes død en politisk krise for Nero. Deres førstefødte barn var død, og nå hadde han ingen arving.

Han begynte å ta av dage alle som hadde en form for slektskap med den Julio-claudiske familien.²⁷⁰

Nøyaktig hva som skjedde i den siste perioden i Neros styre, er vanskelig å si noe sikkert om. Historikere reserverer seg fra å gå etter kildene, da de fleste kilder var fiendtlig innstilt mot både Poppaea og Nero. Han hadde ingen flere koner etter Poppaea, hvert fall ikke

²⁶⁶ Overs. 1937, Tacitus, Annals, XIII, II

²⁶⁷ Barrett, 1996, s. 181

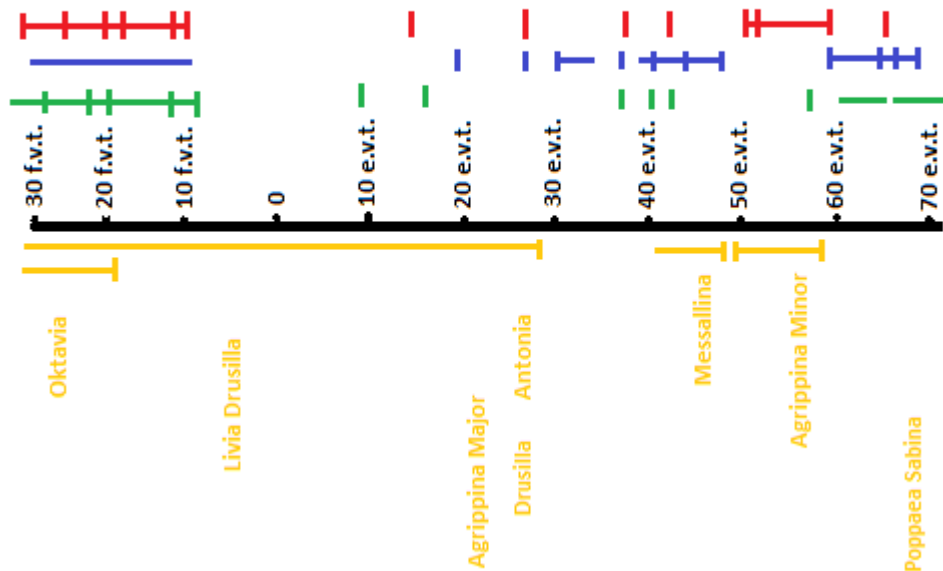
²⁶⁸ Barrett, 1996, s. 181

²⁶⁹ Barrett, 1996, s. 182

²⁷⁰ Wiedemann, 1996, s. 252

kvinnelige²⁷¹, og ryddet også bort keiserfamilien i frykt for enhver trussel. Da han dør i 68 e.v.t., er det slutten på det Julio-claudiske dynastiet.

En tidslinje som illustrerer de mest fremtredende kvinneskikkelsene kan dermed se slik ut;

Figur 5: Tidslinje som illustrerer de mest fremtredende kvinnene. Sett opp imot politiske endringer. Grønt illustrerer militæret. Blått illustrerer senatet. Rødt illustrerer forholdet til befolkningen

7.0 Refleksjon

Pånytt blir det viktig å understreke utfordringene ved bruk av tidslinjene. Hva en definerer som en relevant hendelse, vil være subjektivt. I tillegg kan det være utfordrende å definere hva som kan sees som en kontinuitet, og hva som kan sees som et brudd på kontinuiteten. Både Tacitus og Suetonius' fremstilling av denne perioden byr i tillegg på ulike utfordringer.

Det mangler en del av tekstene i Tacitus' annaler. Perioden mellom 31 e.v.t., under Tiberius' regjeringstid og Claudius' syvende år som keiser, i 47 e.v.t., er borte. Det er problematisk når den viktigste kilden fra denne tiden har et slikt gap. Kanskje spesielt siden dette er en periode med en del uroligheter i forholdet mellom keiserhuset og ulike senatorer. Det siste vi får vite i

²⁷¹ Suetonius skriver at han giftet seg med en mann ved navn Sporus i 67 e.v.t.

31 e.v.t., er at Tiberius gjør en rekke henrettelser. Når vi får et innblikk i hva som skjer i 47 e.v.t., sitter Messallina som Claudius ektefelle i retten og utøver en makt uten kvinnelig sidestykke. Det at Tacitus skriver om dette uten å kommentere det ytterligere, kan gi en indikasjon på at under de tapte tekstene har han tidligere diskutert Messallinas posisjon i administrasjonen.

Suetonius byr på andre utfordringer. Han skriver om den samme perioden gjennom biografier av keiserne. Gjennom disse biografiene har han et økt fokus på dramatiske hendelser, og «sladder» fra samtiden. Han kommer ofte med vulgære eller svært kontroversielle anekdoter midt i en fortelling. Dette kan også få en til å være varsom på hans skildringer av hendelsene i sin helhet. Han kan betegne en keiser som en god person i de første kapitlene, før han snur personligheten helt om og skriver om en gal, pervers tyrann i de neste. Det at han bruker så sterke bilder og anekdoter kan påvirke og overdrive bruddene i kontinuitetene. Likevel virker Suetonius til å ha et mer nøytralt utgangspunkt i hans beskrivelser. Han virker ikke til å ha noe imot å hverken beskrive keiserens gode egenskaper eller onde. Dette til kontrast av Tacitus, hvor hans tekster er filtrert av hans budskap om at keiserdømmet ikke er en optimal styreform. Hvor Tacitus beskriver alle fem keiserne som uskicket på forskjellige nivåer, er Suetonius mer nyansert i hans beskrivelser.

Det at Tacitus' annaler ikke er komplett og mangler over femten år med historie, er uten tvil problematisk. Likevel er dette ansett som en periode som er godt dokumentert, og det vi mangler av informasjon fra Tacitus kan man finne blant annet hos Suetonius, Dio Cassius og andre kilder. Dokumentasjonen er tilstrekkelig nok til at historikere i dag sitter med et relativt detaljert bilde om hva som skjedde gjennom hele det Julio-claudiske dynastiet.

Ved å se på politiske hendelser gjennom tre ulike aspekter, var idéen å avdekke *hvor* kvinnene har hatt innflytelse. Først ved å se på militære hendelser, for å så gå videre og se etter forholdet mellom keiserhuset og senatet, og til sist se på forholdet mellom keiserhuset og befolkningen. Om kvinnes fremtreden og tilbaketrekning viste et brudd på kontinuiteten, ville dette illustrere en mulig innflytelse. En kontinuitet ble definert hvis det var en rekke hendelser av samme art i en pågående periode.

Vi kan se tilfeller hvor kvinnene har hatt innflytelse på alle tre aspektene i politikken. Oppbyggingen av staten og starten av en lengre fredsperiode skjer under Livias levetid. Denne tidens mest prestisjefylte erobring, skjer på grunnlag av en general som støttet Claudius fordi han var sønnen til Antonia. Flere fasiliteter til befolkningen, slik som

utvidelsen av Pomerium, feiringen av erobringen av Britannia, ferdigstillingen av Aqua Claudia og Anio Novus, kom da Agrippina satt med makten. Og forholdet mellom keiserhuset og både generalene og befolkningen forverres etter Agrippina døde. Likevel kan det se ut til at det er spesielt forholdet mellom keiserhuset og senatet som ble påvirket av utskiftningen av kvinner.

Livias periode står som det første eksempelet hvor vi kan se et brudd i kontinuiteten etter hennes død. I begynnelsen av Livias periode, bygget keiserhuset opp staten etter en lang borgerkrig. Augustus vant flere seiere og stoppet opprør. Han fikk en stadig større stilling som *princeps* med imperium i alle provinser, og etter hvert på hele den italske halvøy. Han reduserte antallet senatorer og høynet kravene til de gjenværende. Agrippa bygget akvedukter og andre nødvendigheter for befolkningen. Det ble bygget nye amfiteatre og holdt ofte forestillinger. Han bygde opp en sterk stat, som ble stabilisert i denne perioden. Denne stabiliseringen vedholdte etter hans død.

Til tross for slaget ved Teutoburger-skogen og til tross for soldatenes trussel om opprør da Tiberius ble neste *princeps*, er det likevel snakk om en stabil periode med fred. Perioden forholdet seg fortsatt stabil etter Tiberius trakk seg tilbake til Capri. Til og med Tacitus beskriver denne perioden som så stabil at den faktisk var 'kjedelig':

«I am not unaware that very many of the events I have described, and shall describe, may perhaps seem little things, trifles too light for record; but no parallel can be drawn between these chronicles of mine and the work of the men who composed the ancient history of the Roman people. (...) Mine is an inglorious labour in a narrow field: for this was an age of peace unbroken or half-heartedly challenged, of tragedy in the capital, of a prince careless to extend the empire»²⁷²

Dette til tross for at blant annet Goodman mener at Tiberius mistet interessen for politikk da sønnen Drusus døde.²⁷³ De større endringene skjer like etter Livia døde i 29 e.v.t.

Hun var 87 år da hun døde, likevel virker hun til å ha hatt en modererende effekt på Sejanus' intensjoner. Det er ikke før hun døde, og da ganske umiddelbart etter, at Agrippina Major og hennes barn blir erklært fiender av staten. Innen få år døde begge Agrippinas eldste sønner i fengsel, og hun selv tok selvmord. Tiberius henrettet så Sejanus. Etter henrettelsen ble en

²⁷² Overs. 1937, Tacitus, Annals, IV, XXXII

²⁷³ Goodman, 2002, s. 49

rekke andre anklaget og henrettet. Dette førte til en omrokking av politikken i senatet, og Tiberius blir av Suetonius regnet som en tyrann i hans siste del som keiser.

Denne uroligheten i senatet sluttet ikke da Tiberius døde i 37 e.v.t. Senatet sørget for at Caligula, Agrippina Majors yngste sønn, kom til makten. Han har i ettertiden blitt betegnet som et monster; som aldri unnlot en mulighet til å terrorisere senatet. Både bestemoren Antonia og søsteren Drusilla skal ha forsøkt å modere galskapen. På grunn av en pest eller sykdom, døde Drusilla. Og Antonia skulle visstnok ha tatt selvmord da Caligula ikke ønsket å ta imot hennes råd. Pretorianergarden drepte han fire år senere, og onkelen Claudius blir den nye keiseren. Med seg hadde han konen Messallina som visstnok skal ha stått for mye uroligheter selv. Claudius takket henne opptil flere ganger offentlig for å ha avdekket konspirasjoner mot ham. Selv om kildene mener at dette var noe hun gjorde for å rydde unna enhver trussel mot seg selv og hennes sønn.

Dermed ser vi nå på en ny periode i tidlig keisertid; en tid med mye uroligheter i forholdet mellom keiserhuset og senatet. Kanskje hadde forholdet stabilisert seg hvis ikke Agrippina Major, Drusilla og Antonia hadde dødd. Disse kvinnene vil stå som eksempler på fremtredende kvinner som kunne ha deltatt i politikken, men fikk aldri den innflytelsen de kunne ha ønsket. Messallina skal ha skylden for at urolighetene fortsatte utover 40-tallet. Helt frem til hennes eget forsøk på attentat; etter å ha gått gjennom en ekteskapsseremoni med senatoren Silius. Om Livias periode representerte stabilitet i forholdet mellom senatet og keiserhuset, bidro Messalina til en ustabilitet.

Da Agrippina Minor giftet seg med Claudius, forbedret forholdet mellom senatet og keiserhuset seg betraktelig. Agrippina Minor var i stand til å stabilisere situasjonen også mye med å sikre Nero som Claudius' etterfølger. Ved å ha en sikker etterfølger som var av klar Julio-claudisk slekt, roet urolighetene seg. I 54 e.v.t. døde Claudius av forgiftning, noe som de fleste kildene er stort sett enige om var Agrippina som stod bak.²⁷⁴ Kildene kan med rette anklage Agrippina for å ha vært uetisk. Hun har blitt anklaget for å ha et incestuøst forhold med broren sin Caligula, sønnen Nero; og uten tvil med onkelen Claudius. I tillegg sørger hun for å drepe sin egen ektemann slik at sønnen kan overta når tiden er inne. Til tross for et keiserskifte, fortsetter en god periode inn i Neros styre. Denne perioden ble senere kalt *Quinnenium Neronis*.

²⁷⁴ Bare Josephus mente at dette kun var et rykte

Tacitus forkaster henne for å bruke sex for å få politisk innflytelse. Likevel ser det ut til at sex var et anerkjent maktmiddel blant menn. Suetonius skriver for eksempel at Augustus var lojal mot sin kone Livia, men at de regnet man ikke med sex for å oppnå politiske fordeler:

«That he was given to adultery not even his friends deny, although it is true that they excuse it as committed not from passion but from policy, the more readily to get track of his adversaries' designs through the women of their households.»²⁷⁵

Vi skal være forsiktig med å tro på Suetonius når det kommer til slike rykter. Når det er sagt vil dette aldri kunne ha vært normalisert på denne måten hvis det ikke var en viss standard rundt dette. Det kan tenkes at kvinner slik som Agrippina Minor brukte sex som et maktmiddel og tenkte at dette var på lik linje med hva menn i hennes familie som hadde gjort tidligere. Hun var vokst opp med en mor som var klar på deres rett til makt med å være en av Augustus' etterkommere.

Likevel ble forholdet mellom Nero og moren ble stadig dårligere, og i 59 e.v.t. drepte han sin egen mor. Dette er også slutten av *Quinnenium Neronis*. Det er bemerkverdig at flere historikere gir Seneca æren for denne gode femårsperioden.²⁷⁶ Samtidig som at perioden avtar like etter at moren døde, og Seneca fremdeles var til stede en god stund fremover. Seneca var tvunget til å pensjonere seg i 62 e.v.t.²⁷⁷ Hvis en ser på tidslinjen, er det slående at Neros forhold til både senatet, generalene og til folket ble forverret etter at Agrippina døde. En gradvis svekket relasjon førte til en rekke forsøk på konspirasjoner. 9 år etter Nero gikk inn i historien for sitt *matricide*,²⁷⁸ tar Nero selvmord.

Dermed kan vi i størst grad se på tidslinjen at periodene under Livia og Agrippina var preget av kontinuitet, som ble endret med en gang de var ute av bildet.

I Christian Meyers underkapittel «kvinner- og mannsfære» i boken *Antikken Historie*, mener Meyer at både menn og kvinner hadde makt i ulike deler av samfunnet.²⁷⁹ Mannen kunne delta i offentlige saker og representere familien utad. Kvinnene hadde derimot sin makt i husholdet, og gjennom et nettverk av andre kvinner. Meyer mener dermed at maktbalansen mellom mann og kvinne etablertes ikke gjennom ensartethet, men gjennom uensartethet. Med

²⁷⁵ Overs. 1913, Suetonius, Augustus, LXIX

²⁷⁶ Blant annet Goodman, 2002, s. 56

²⁷⁷ Wells, 2004, s. 118

²⁷⁸ Lat. drap av sin egen mor

²⁷⁹ Meyer, et.al., 2002, s. 231

denne tanken kan kvinnene, gjennom sitt kvinnelige nettverk, ha hatt innflytelse indirekte i senatet, gjennom senatorenes koner.

Dette konseptet ville i så fall ikke være et nytt fenomen i tidlig keisertid. *Vestalinnene* var en gruppe kvinner som tilba gudinnen på folkets vegne. Vestalinnene fikk i tillegg forbedret rettigheter under Augustus og Tiberius, og rettighetene ble holdt helt frem til det fjerde århundre.²⁸⁰ Festivalen *Bona Dea* var en eksklusiv festival for kun vestalinnene og konene i eliten.²⁸¹ Menn hadde ingen adgang til denne festivalen. Cicero og hans kone Terentia, brukte en hendelse fra denne festivalen til å få gjennomslag i sitt politiske spill da de reiste tiltale mot Pulcher for å ha oppsøkt festivalen i 62 f.v.t. Dette kan sees som et eksempel på kvinnes indirekte innflytelse i sitt eget nettverk. Likevel er det slående at kilder som skriver om tidlig keisertid drar frem relasjoner direkte mellom fremtredende kvinner og senatorene.

8.0 Konklusjon

For å konkludere skal vi gå tilbake til problemstillingen:

Gir det mening å periodisere tidlig keisertid ut fra fremtredende kvinner i keiserhuset?

I utgangspunktet er det ingenting i veien med å periodisere tidlig keisertid ut fra fremtredende kvinner. Det har det aldri vært. På lik linje som man har periodisert etter keiserne Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius og Nero, og gitt en narrativ gjennomgang av tidlig keisertid deretter, kan man også gjøre dette for kvinnene.

Tidslinjene viser at det er vel så mye korrelasjon mellom utskiftningen av fremtredende kvinner og politiske hendelser som det er av keiserne. Det er slående at flere ganger representerer utskiftningene av kvinner et *større* brudd enn keiserne i politikken. Det kan vi se i størst grad i Livias periode og forholdet mellom keiserhuset og senatet, og det samme i Agrippinas periode.

Werner Ecks teori om den dynastiske tankegangen blir elementær for å se på kvinnes innflytelse. Det at aktørene i tidlig keisertid ønsket å holde dynastiet innad i familien, var utelukkende med på å gi fremtredende kvinner politisk innflytelse. Vi har likevel et eksempel på det motsatte i Julia. En kvinne som mest sannsynlig ikke hadde interesse for å delta i det politiske spillet, og hennes personlige behov var irrelevant for dynastiet. Hennes ekteskap både til Agrippa og Tiberius var kun politiske allianser fra Augustus' skjebne. Hennes

²⁸⁰ Price, 1996, ss. 828-829

²⁸¹ Bringman, 2007, s. 235

personlige utskielser leder til slutt til at hun blir sendt i eksil. Likevel står Julia mer som unntak enn regelen. Hvorvidt de andre kvinnene hadde innflytelse over sitt eget personlige liv eller ikke, er diskuterbart. De må likevel ha hatt en stor gjennomslagskraft i politikken. Dette kan sees gjennom tidslinjene.

Vi kan dermed periodisere tidlig keisertid gjennom fremtredende kvinner på følgende måte; Livias tid var preget av oppbygging, stabilitet og fred. Like etter hun dør, var det store uroligheter, og flere kvinner gjorde seg gjeldende, men bare i kort tid før alle tre døde av ulike årsaker. Messallina bidro så med urolighetene i senatet med en rekke rettsaker og henrettelser. En siste periode kan sees hos Agrippina Minor, da situasjonen stabiliserte seg. Forholdet mellom keiserhuset og senatet forbedret seg, og det ble bygget en rekke fasiliteter til befolkningen. Like etter hun døde, forverres forholdet mellom keiserhuset og alle tre aspektene av ulike offentlige instanser. Neros selvmord i 68 e.v.t. representerer slutten av det Julio-claudiske dynastiet. På den andre siden kan man argumentere for at Agrippinas død i 59 e.v.t. stod for begynnelsen av slutten.

Denne oppgaven ønsket å gå bort fra tolkningene gjort i den mer tradisjonelle kvinnehistorien. Målet var å ikke bli begrenset av hva vi tror om kvinnenens mulige maktmidler. Med å se på de politiske hendelsene i tre ulike aspekter og få det illustrert på en tidslinje, var tanken å belyse elementer i deres innflytelse som stod frem *uavhengig* av våre forestillinger om kvinnelige maktmidler. Resultatet er at spesielt to kvinner kan ha hatt innflytelse i forholdet mellom senatet og keiserhuset. Det er ikke nødvendigvis sikkert at dette avkrefter andre historikers forestillinger om kvinnenens maktmidler. Kanskje er dette en bekreftelse på Meyers tanke om kvinnenens makt i husholdet, og Dixons idé om den romerske mor som brukte sine barn i det politiske spillet. Likevel trekker hverken Meyer, Barrett, Dixon eller de andre historikerne direkte frem kvinnenens innflytelse i akkurat forholdet mellom senatet og keiserhuset.

En kan påstå at kvinnene hadde en begrenset mulighet til å påvirke politikken sammenlignet med keiserne. Likevel skal man ikke undervurdere periodiseringen av fremtredende kvinner. Oppgaven viser at det da kommer frem sider ved kvinnenens innflytelse som historikerne ikke har hatt fokus på tidligere.

9.0 LITTERATURLISTE

- Andresen, Astri. Rosland, Sissel. Ryymin, Teemu. Skålevåg, Svein Atle. (2015, 2. utgave) *Å gripe fortida. Innføring i historisk forståelse og metode*. Det norske samlaget, Oslo.
- Barrett, Anthony A. (1996) *Agrippina*. Yale University Press, New Haven og London
- Barrett, Anthony A. (2002) *Livia*. Yale University Press, Orwigsburg, Pennsylvania, USA.
- Beacham, Richard. (2005) «The Emperors Impact as Impressario: Producing the Pageantry of Power» I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus*. Cambridge University Press, New York
- Bringmann, Klaus. (2011) *A History of the Roman Republic*. Polity Press, Malden, USA.
- Carcopino, Jerome. (1939) *Princepstidens Roma. Dagligliv i det første århundre*. Norsk utg. 1998. Preutz Grafisk AS, Larvik
- Crook, J. A. (1996) «Political History, 30 B.C. to A.D. 14» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew. *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 70-113
- Dahl, Ottar. (1996) *Fra konsens til katastrofe*. Universitetsforlaget AS, Oslo.
- Eck, Werner. (2007) *The Age of Augustus*. 2. utg. Blackwell Publishing, München.
- Edstephan.org. (2019). *Ancient Rome: the Julian-Claudian House*. [online] Tilgjengelig: <http://www.edstephan.org/Rulers/rome.html> [Sist åpnet 07.05.2019].
- Eder, W. (2005) «Augustus and the Power of Tradition» I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus*. Cambridge University Press, New York. s. 13-33
- En.wikisource.org. (2019). *The Antiquities of the Jews/Book XIX*. - Wikisource, the free online library. [online] Tilgjengelig: https://en.wikisource.org/wiki/The_Antiquities_of_the_Jews/Book_XIX#Chapter_1 [Sist åpnet 07.05.2019].
- Favro, D. (2005) «Making Rome a World City» I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus* Cambridge University Press, New York. s. 234-264

- Goodman, Martin. (2002) *The Roman World 44 BC – AD 180*. 5. utg. Routledge, London og New York
- Gruen, E. S. (1996) «The Expansion of the Empire under Augustus» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 148-198
- Gruen, E. S. (2005) «Augustus and the Making of the Principate» I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus*. Cambridge University Press, New York. s. 33-55
- Hölkeskamp, Karl-J. (2004) *Reconstructing the Roman Republic*. eng. utg. 2010 Princeton University Press, Princeton, U.K.
- Keppie, L. 1996 «The Army and the Navy» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 371-397
- Le Bohec, Yann. Brizzi, Giovanni. Deschler-ERB, Eckhard. Greatrex, Geoffrey. Rankov, Boris. Reddé, Michel. (2015) *The Encyclopedia of the Roman Army*. vol. I, II og III. John Wiley & Sons, Ltd. West Sussex
- Melve, Leidulf. (2010) *Historie. Historieskriving frå antikken til i dag*. Dreyers Forlag, Oslo
- Meyer, Jørgen Christian. Nielsen, T. Bekker. Mæhle, I. Brandvik. (2010) *Antikkens historie. Høvdingdømme, bystat, imperium*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo.
- Milnor, Kristina. (2008) *Gender, Domesticity and the Age of Augustus*. Oxford University Press, England
- Potter, David. (2009) *Rome in the Ancient World*. Thames & Hudson Ltd, London, UK.
- Power and Barrett, A. (2019). *Caligula*. [online] Goodreads.com. Tilgjengelig: <https://www.goodreads.com/book/show/202720.Caligula> [Sist åpnet 07.05.2019].
- Price, S. R. F. (1996) «The Place of Religion: Rome in the Early Empire» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 812-848

- Purcell, Nicholas. (1996) 'Rome and its Development under Augustus and his Successors' I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 782-811
- Ravnå, Per-Bjarne. (2006) *Gresk og romersk politisk historie*. Cappelen Akademisk forlag, Oslo
- Roper, Brian S. (2012) *History of Democracy: A Marxist Interpretation*. [online] I: Pluto Press, hentet fra Oria:
https://ebookcentral-proquest-com.eazy.uin.no/lib/nord/detail.action?docID=3386693#goto_toc [sist åpnet 07.05.2019]
- Scheid, John. (2005) «Augustus and Roman Religion: Continuity, Conservatism, and Innovation» I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus*. Cambridge University Press, New York
- Seip, Jens A. (1983) 'Modellenes tyranni' *HI301S-1 H18 Teori, metode og historiografi. Kompendium*. ss. 199-207
- Talbert, Richard J. A. (1996) «The Senate and Senatorial and Equestrian Post» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 324-343
- Treggiari, Susan. (2005) «Women in the Time of Augustus» » I: Galinsky, Karl. *The Companion to the Cambridge Ancient History to the Age of Augustus*. Cambridge University Press, New York. s. 130-151
- Vidén, Gunhild. (1993) *Women in Roman Literature: Attitudes of Authors under the Early Empire*. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg, Sverige
- Wells, Colin. (1992) *The Roman Empire*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts
- Wallace-Hadrill, Andrew. (1996) «Imperial Court» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 283-309

Wiedemann, T. E. J. (1996) «Tiberius to Nero» I: Bowman, Alan K. Champlin, Edward. Lintott, Andrew *The Cambridge Ancient History vol X*. Cambridge University Press, UK. s. 198-255

9.1 Kilder

Dio Cassius (1924) *Roman History*. Oversatt av Cary, Earnest. 5. utgave, Loeb Classical Library, Books 56-60

Dio Cassius (1924) *Roman History*. Oversatt av Cary, Earnest. 5. utgave, Loeb Classical Library, Books 61-70

Suetonius (1913) *The Lives of the Caesars*. Oversatt av Rolfe, John C. 11. utgave, Loeb Classical Library, Volume I

Suetonius (1913) *The Lives of the Caesars*. Oversatt av Rolfe, John C. 11. utgave, Loeb Classical Library, Volume II

Tacitus (1931) *The Histories*. Oversatt av Moore, H. Clifford. 8. utgave, Loeb Classical Library, Histories I-III

Tacitus (1931) *The Histories, The Annals*. Oversatt av Moore, H. Clifford og Jackson, John. 8. utgave, Loeb Classical Library, Histories IV-V, Annals I-III

Tacitus (1937) *The Annals*. Oversatt av Jackson, John. 6. utgave, Loeb Classical Library, Annals, IV-VI, XI-XII

Tacitus (1937) *The Annals*. Oversatt av Jackson, John. 8. utgave, Loeb Classical Library, Annals XIII-XVI